

YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
KLİNİK PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI

**ASKERİ PERSONEL EŞLERİNİN PSİKOLOJİK
DAYANIKLILIK İLE BELİRSİZLİĞE TAHAMMÜLSÜZLÜK
ARASINDAKİ İLİŞKİDE KİŞİLİK ÖZELLİKLERİNİN ROLÜ**

TUĐĐE USANDIM

YÜKSEK LİSANS TEZİ

LEFKOŞA
2021

**ASKERİ PERSONEL EŞLERİNİN PSİKOLOJİK
DAYANIKLILIK İLE BELİRSİZLİĞE TAHAMMÜLSÜZLÜK
ARASINDAKİ İLİŞKİDE KİŞİLİK ÖZELLİKLERİNİN ROLÜ**

TUĞÇE USANDIM
20185560

YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
KLİNİK PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. Fatma Gül CİRHİNLİOĞLU

LEFKOŞA
2021

KABUL VE ONAY

Tuğçe Usandım tarafından hazırlanan “**Askeri Personel Eşlerinin Psikolojik Dayanıklılık İle Belirsizliğe Tahammülsüzlük Arasındaki İlişkide Kişilik Özelliklerinin Rolü** ” başlıklı bu çalışma ,...20..../.08..../.....2021..... tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ

.....
Prof. Dr. Fatma Gül CİRHİNLİOĞLU (Danışman)
Yakın Doğu Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Klinik Psikoloji Anabilim dalı

.....
Doç.Dr. Ayhan Çakıcı EŞ
Girne Üniversitesi
Fen Edebiyat Fakültesi – Psikoloji Bölümü

.....
Doç.Dr. Meryem KARAAZİZ
Yakın Doğu Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Klinik Psikoloji Anabilim dalı

.....
Prof. Dr. K. Hüsnü Can BAŞER
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin, tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt ederim. Tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

- Tezimin tamamı heryerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece Yakın Doğu Üniversitesinde erişime açılabilir.
- Tezimin iki (2) yıl süre ile erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde tezimin tamamı erişime açılabilir.

Tuğçe USANDIM

27/08/2021

TEŞEKKÜR

Bu çalışmada bilgi ve deneyimleriyle yoluma ışık olan bitmek bilmeyen sorularımı sabırla yanıtlayan ve daima bana güvenen değerli danışman hocam Prof. Dr. Fatma Gül Cirhinlioğlu'na yürekten teşekkür ederim.

Yüksek lisansa başlamam için beni yüreklendiren mutlu ve başarılı bir insan olmam için hep yanımda olan, hayatıma anlam katan sevgili eşim Emre Usandım'a teşekkür ederim. Varlığını hep hissettiğim sonsuz destekçim sevgili babam Tuncay Gürel'e yaşam kaynağım, umut ışığım annem Nurşen Gürel'e neşe kaynaklarım kardeşlerim Arda ve Nehir'e teşekkür ederim.

Son olarak bu çalışmadan ve benden desteklerini hiç esirgemeyen, daima yanımda olan tüm silahlı kuvvetler personelinin değerli eşlerine teşekkürü bir borç bilirim.

Sizler olmasaydınız bu çalışma olmazdı...

Tuğçe USANDIM

ÖZ

ASKERİ PERSONEL EŞLERİNİN PSİKOLOJİK DAYANIKLILIK İLE BELİRSİZLİĞE TAHAMMÜLSÜZLÜK ARASINDAKİ İLİŞKİDE KİŞİLİK ÖZELLİKLERİNİN ROLÜ

Bu çalışmada askerî personel eşlerinin psikolojik dayanıklılık ile belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyleri arasındaki ilişki ve bu ilişkide kişilik özelliklerinin rolü incelenmiştir. İlişkisel tarama modelindeki bu araştırmada veriler anket yöntemiyle 25- 49 (ve üzeri) yaş aralığında araştırma sürecine katılmayı gönüllü olarak kabul etmiş tamamı kadın olan 485 askerî personel eşinden toplanmıştır. Araştırmada Sosyodemografik Bilgi Formu, Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği, Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği (BTÖ-12) ve Beş faktör kişilik envanteri (Kısa Formu) kullanılmıştır. Araştırmada belirsizliğe tahammülsüzlük bağımlı değişken olarak ele alınmıştır. Katılımcıların belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyleri ölçek genelinde orta düzeyde bulunmuştur. Belirsizliğe tahammülsüzlük ölçeğinde bulunan ileriye yönelik kaygı alt boyutundan aldıkları puanlar engelleyici kaygı alt boyutlarından aldıkları puanlardan daha fazla bulunmuştur. Askerî personel eşlerinin psikolojik dayanıklılık ölçek genelinden ise yüksek puan aldıkları bulunmuştur. Psikolojik dayanıklılık ölçeğinin alt boyutlarından olan yapısal stil alt boyutundan en düşük puanı alırken sosyal kaynaklar alt boyutundan en yüksek puanı aldıkları bulunmuştur. Askerî personel eşlerinin beş faktör kişilik özelliği alt boyutlarından en düşük puanı nevroz alt boyutundan alırken en yüksek puanı vicdanlılık alt boyutundan aldıkları bulunmuştur. Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği genelinden ve tüm alt boyutlardan aldıkları puanlar ile Büyük Beşli Kişilik Envanteri'ndeki dışadönüklük, uyumluluk, vicdanlılık ve açıklık puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ve negatif yönlü, nevroz alt boyutundan aldıkları puanlar arasında ise pozitif yönlü korelasyonların olduğu saptanmıştır. Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği genelinden ve tüm alt boyutlarından aldıkları puanlar ile Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği genelinden ve ölçekte bulunan tüm alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı ve negatif yönlü korelasyonların olduğu tespit edilmiştir. Kişilik özelliklerinin, psikolojik dayanıklılık ile belirsizliğe tahammülsüzlük arasındaki aracı rolünün incelenmesinde yapısal eşitlik modellemesi kullanılmıştır. Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği'nden aldıkları puanların Belirsizliğe

Tahammülsüzlük Ölçeği puanlarını istatistiksel olarak anlamlı düzeyde ve negatif yönlü olarak yordadığı belirlenmiştir. Mevcut çalışmanın kısıtlılıkları ve katkıları sunulmuştur. Son bölümde öneri olarak TSK'da rehberlik ve psikolojik danışmanlık birimlerinde veya farklı ruh sağlığı hizmetleri bölümünde görev olan ruh sağlığı profesyonellerinin askerî personel eşine vereceği danışmanlık hizmetinde, çalışmada değerlendirilen kavramlar anlatılarak farkındalık oluşturulması ,aile içi psiko-eğitim programları geliştirilebilir , erkek olan askerî personel eşleri de çalışma gruplarına eklenerek kıyaslamalar yapılabilir.Dünya'nın bir çok ordusundan ruh sağlığı alanında istihdam arttırılarak askeri personel ve ailesine hizmet verilmektedir.Tugay seviyesindeki birliklerde klinik psikolog ve sosyal hizmet uzmanları görevlendirilerek şu an sadece askerlik hizmetini yapan erlere sağlanan psikolojik hizmet personel ve ailesi içinde sağlanabilir.Asker ailelerinin ruh sağlığının korunması ve iyileştirilmesi yönünde üniversitelerle anlaşmalar imzalayarak akademik çalışma yapılmasını desteklenebilir.

Anahtar Kelimeler: Askerî Personel Eşi, Psikolojik Dayanıklılık, Belirsizliğe Tahammülsüzlük, Beş Faktör Kişilik Özelliği

ABSTRACT

The Role Of Personality Characteristics In The Relationship Between Psychological Stability And Intolerance For Uncertainty Of Military Staff Wife

In this study, the relationship between the psychological resilience of spouses of military personnel and the level of intolerance to uncertainty and the role of personality traits in this relationship were examined. In this research in relational screening model, data were collected from 485 military personnel spouses, all of whom were women, who voluntarily agreed to participate in the research process between the ages of 25-49 (and above) by questionnaire method. Sociodemographic Information Form, Psychological Resilience Scale, Intolerance of Uncertainty Scale (BTS-12) and Five factor personality inventory (Short Form) were used in the study. Intolerance to uncertainty was considered as the dependent variable in the study. The level of intolerance to uncertainty of the participants was found to be moderate throughout the scale. The scores they got from the prospective anxiety sub-dimension in the intolerance of uncertainty scale were found to be higher than the scores they got from the inhibitory anxiety sub-dimensions. It was found that spouses of military personnel got high scores from the overall psychological resilience scale. It was found that while they got the lowest score from the structural style sub-dimension, which is one of the sub-dimensions of the psychological resilience scale, they got the highest score from the social resources sub-dimension. It was found that military personnel spouses got the lowest score from the neuroticism sub-dimension of the five factor personality traits, and the highest score from the conscientiousness sub-dimension. Statistically significant and negative correlations were found between the scores they got from the Intolerance of Uncertainty Scale and all sub-dimensions and the scores of extraversion, agreeableness, conscientiousness and openness in the Big Five Personality Inventory, while positive correlations were found between the scores they got from the neuroticism sub-dimension. It was determined that there were statistically significant and negative correlations between the scores they got from the Intolerance of Uncertainty Scale and all its sub-dimensions, and the scores

they got from the General Resilience Scale for Adults and all sub-dimensions of the scale. Structural equation modeling was used to examine the mediating role of personality traits between resilience and intolerance to uncertainty. It was determined that the scores they got from the Resilience Scale predicted the Intolerance of Uncertainty Scale scores in a statistically significant and negative way. The limitations and contributions of the present study are presented. In the last section, as a suggestion, mental health professionals working in the guidance and psychological counseling units of the TAF or in different mental health services will provide the spouses of military personnel, to raise awareness by explaining the concepts evaluated in the study, and to develop family psycho-education programs, male military personnel spouses. Comparisons can also be made by adding them to the working groups. By increasing employment in the field of mental health from many armies of the world, military personnel and their families are served. Clinical psychologists and social service specialists are assigned to the brigade-level units, and the psychological service that is currently provided only to the soldiers doing their military service can be provided within the personnel and their families. Academic studies can be supported by signing agreements with universities to protect and improve the mental health of military families.

Keywords: Military Personnel Spouse, Psychological resilience, Intolerance of Uncertainty, Five Factor Personality Trait

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	I
BİLDİRİM	II
TEŞEKKÜR	III
ÖZ.....	IV
ABSTRACT	VI
İÇİNDEKİLER	VIII
TABLolar DİZİNİ	XI
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	XIII
KISALTMALAR	XIV
1.BÖLÜM	1
Giriş	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
1.1.Problem Durumu.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı ve Alt Amaçları	6
1.3. Araştırmanın Önemi	7
1.4. Sınırlılıklar	8
1.5. Tanımlar	9
2.BÖLÜM	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
Kavramsal ve Kuramsal Çerçeve	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
2.1. Ordu, Askerî Ortam ve Asker Eşleri.....	10
2.1.1. Asker Eşi Olmak.....	12
2.1.2. Askerî Personel Eşi Olmanın Avantajları ve Dezavantajları.....	13
2.2. Psikolojik Dayanıklılık.....	15
2.2.1. Psikolojik Dayanıklılığın Koruyucu Faktörleri.....	18
2.2.2. Psikolojik Dayanıklılığın Risk Faktörleri.....	18
2.3. Belirsizliğe Tahammülsüzlük	19
2.4. Kişilik.....	23
2.4.1. Beş Faktör Kişilik Kuramı	24
2.4.1.1. Gelişime Açıklık	26
2.4.1.2. Vicdanlılık	26
2.4.1.3. Dışa Dönüklük.....	28
2.4.1.4. Uyumluluk.	28

2.4.1.5. Nevrotiklik.....	29
2.5. İlgili Çalışmalar	29
2.5.1. Askerî Personel Eşleri ile Yapılan Araştırmalar	29
2.5.2. Psikolojik Dayanıklılık ile İlgili Yapılan Çalışmalar	36
2.5.3. Belirsizliğe Tahammülsüzlük ile İlgili Çalışmalar	43
2.5.4. Beş Faktör Kişilik Özellikleri ile İlgili Yapılan Çalışmalar.....	46
2.6. Değişkenler Arası İlişkiyle İlgili Çalışmalar	48
2.6.1. Psikolojik Dayanıklılık ve Beş Faktör Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkiyi İnceleyen Çalışmalar	48
2.6.2. Belirsizliğe Tahammülsüzlük ve Kişilik Özellikleri ile İlgili Yapılan Araştırmalar	52
2.6.3. Belirsizliğe Tahammülsüzlük ve Psikolojik Dayanıklılık ile İlgili Yapılan Araştırmalar	54
2.6.4. Psikolojik Dayanıklılık, Kişilik ve Belirsizliğe Tahammülsüzlük ile İlgili Araştırmalar	55
3.BÖLÜM	55
Yöntem	55
3.1. Araştırmanın Modeli.....	55
3.2. Evren ve Örneklem	55
3.3. Veri Toplama Araçları.....	56
3.3.1. Sosyodemografik Bilgi Formu.....	56
3.3.2. Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği (PDÖ).....	56
3.3.3. Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği (BTÖ-12).....	57
3.3.4. Beş Faktör Kişilik Envanteri (BFKE)	57
3.4. Veri Toplama Araçlarının Uygulanması.....	58
4.BÖLÜM.....	59
Bulgular.....	59
4.1. Verilerin İstatistiksel Analizi.....	59
5.BÖLÜM.....	83
Tartışma	83
6.BÖLÜM	96
Sonuç ve Öneriler	96
Sonuç.....	96
6.1. Klinisyenlere Yönelik Öneriler	98

6.2. Araştırmacılara Yönelik Öneriler	98
6.3. Devlet Politikalarına Yönelik Öneriler	99
Kaynakça	103
Ekler	128
Ek 1. Bilgilendirme Formu	128
Ek-2. Aydınlatılmış Onam	131
Ek-3. Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği	133
Ek-4. Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği	134
Ek-5. Beş Faktörlü Kişilik Ölçeği (BFI)	135
Ek-6. Sosyo-Demografik Veri Formu	137
Ek 7. Ölçek İzinleri.....	140
Ek 8.ÖZGEçMİş	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
Ek 9 İNTİHAL RAPORU	144
Ek 10 ETİK KURUL BAşVURU ONAYI.....	144

Tablolar Listesi

Tablo 1. Ölçek Puanlarına İlişkin Normallik Testi Sonuçları	59
Tablo 2. Katılımcıların Sosyo-Demografik Özelliklerine Göre Dağılımı.....	61
Tablo 3. Katılımcıların Belirsizlik Yaşama, Gelecek Algısı, Destek Görme, Kişiler Arası İlişki Özelliklerine Göre Dağılımı.....	62
Tablo 4. Katılımcıların Eşinin Tsk'da Görev Yapma, Tehlikeli Bölgede Bulunma ve Eş Kaynaklı Belirsizlik Yaşama Durumlarına Göre Dağılımı.....	63
Tablo 5. Katılımcıların Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği'nden Aldıkları Puanlar	64
Tablo 6. Katılımcıların Yaş Grubuna Göre Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği'nden Aldıkları Puanların Karşılaştırılması	65
Tablo 7. Katılımcıların Evlilik Süresine Göre Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği'nden Aldıkları Puanların Karşılaştırılması	66
Tablo 8. Katılımcıların Çocuk Sahibi Olma Durumuna Göre Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği'nden Aldıkları Puanların Karşılaştırılması	66
Tablo 9. Katılımcıların Herhangi Bir Psikiyatrik Rahatsızlık Yaşama Durumuna Göre Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeğinden Aldıkları Puanların Karşılaştırılması	67
Tablo 10. Katılımcıların Belirsiz Olay ve Durumları Yaşama Sıklığına Göre Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği'nden Aldıkları Puanların Karşılaştırılması.....	68
Tablo 11. Katılımcıların Geleceğe Yönelik Bakış Açısına Göre Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği'nden Aldıkları Puanların Karşılaştırılması	69
Tablo 12. Katılımcıların Aileden Görülen Destek Durumuna Göre Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği'nden Aldıkları Puanların Karşılaştırılması	69
Tablo 13. Katılımcıların eşten görülen destek durumuna göre Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği'nden aldıkları puanların karşılaştırılması ^a	70
Tablo 14. Katılımcıların Kişiler Arası İlişkilerde Kendini Tanımlama Şekline Göre Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği'nden Aldıkları Puanların Karşılaştırılması	73
Tablo 15. Katılımcıların Sosyal Adaptasyon Ve Sosyal Aktivitelerde Bulunma İsteğine Göre Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği'nden Aldıkları Puanların Karşılaştırılması.....	72

Tablo 16. <i>Katılımcıların Eşinin Tsk'da Hâlen Görev Alması Durumuna Göre Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği'nden Aldıkları Puanların Karşılaştırılması</i>	75
Tablo 17. <i>Katılımcıların Eşin Mesleği Nedeni İle Tehlikeli Bölgelerde Görevde Bulunma Sıklığına Göre Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği'nden Aldıkları Puanların Karşılaştırılması</i>	76
Tablo 18. <i>Katılımcıların Eşinin Tehlikeli Bölgelere Göreve Gittiği Zamanlarda Haber Alma Sıklığına Göre Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği'nden Aldıkları Puanların Karşılaştırılması</i>	74
Tablo 19. <i>Katılımcıların Eşinin Görevi Nedeniyle Hayatında Yarattığı Belirsizlik Durumuna Göre Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği'nden Aldıkları Puanların Karşılaştırılması</i>	75
Tablo 20. <i>Katılımcıların Büyük Beşli Kişilik Envanteri Ve Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği'nden Aldıkları Puanlar</i>	76
Tablo 21. <i>Katılımcıların Büyük Beşli Kişilik Envanteri ve Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği'nden Aldıkları Puanlar İle Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği Puanları Arasındaki Korelasyonlar</i>	77

Şekiller Listesi

Şekil 1. <i>Psikolojik Dayanıklılığın Belirsizliğe Tahammülsüzlüğü Yordama Durumu</i>	79
Şekil 2. <i>Kişilik Özelliklerinin Belirsizliğe Tahammülsüzlüğü Yordama Durumu</i>	79
Şekil 3. <i>Kişilik Özelliklerinin, Psikolojik Dayanıklılık ile Belirsizliğe Tahammülsüzlük Arasındaki Aracı Rolü</i>	80

Kısaltmalar

BFKÖ: Beş Faktör Kişilik Ölçeği

BTÖ : Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği

TSK : Türk Silahlı Kuvvetleri

YPDÖ: Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği

1.BÖLÜM

GİRİŞ

1.1.Problem Durumu

İnsanlık var olduğu günden beri güven duygusunun arayışı içerisinde. Temel ihtiyaçlarımızın en başında olan güvende olma ihtiyacı vazgeçilmez ve evrenseldir (Ercoskun, 2005). Asker ailelerinin yoğun olarak duygu yüklü yaşantıları deneyimlemesi, zaman zaman terörle mücadele bölgelerinde yaşama zorunlulukları, can güvenliklerinin risk altında olması ve zor yaşantılara tanıklık etmeleri gibi faktörler güvende olma ihtiyaçlarını tehlikeye atarak zorlu yaşantıları deneyimlemelerine neden olmaktadır (Merolla, 2010). Bu deneyimler karşısında bazı kişiler kendini toparlayarak bunların üstesinden gelirken bir kısım kişiler ise psikopatoloji geliştirmektedir (Çetin ve ark., 2015). Kişiler bu tür stres yaratan olaylar ile hayatlarını değiştirebilen durumlara karşı başta olumsuz duygu durumu geliştirseler de zaman içerisinde çoğunlukla uyum sağlayabilmektedirler. Bu uyumun sağlanmasında en temel faktör kişilerin bir takım adımlar atmasını gerekli kılan, çaba, zaman gerektiren ve devam eden bir süreç olan psikolojik dayanıklılık olgusudur. Lazarus'un dediği gibi psikolojik olarak dayanıklı olan kişi baskı karşısında bükülen ama kırılmayan tekrar eski formuna daha da güçlü olarak dönebilen kişidir(Lazarus, 1993). Kadir Has Üniversitesi (2009) tarafından gerçekleştirilen “Türkiye Eğilimleri” araştırmasına göre Türkiye'nin en önemli sorunu terör olarak bulunmuştur. Bu sosyal sorun güvenlik güçleri ve ailelerinin varoluşsal güvenliğini doğrudan ve derinden etkileyebileceğini düşündürmektedir (Aydın ve ark., 2019). Yine IPSOS (2018) tarafından 18.000 katılımcı ile 26 ülkede gerçekleştirilen araştırmaya göre ise Türkiye'nin en büyük endişesi terörizm olarak belirlenmiştir. Psikolojik dayanıklılık kavramının içinde yer alan zorlu yaşam olaylarının en üstünde terör saldırıları yer almaktadır. Aynı zamanda eşin kaybı ise büyük bir travmatik yaşantı olarak kabul edilmekte ve geride kalan eşin yaşantısı ve

aile ilişkilerini ciddi şekilde etkilemektedir (Zastrow, 2010). Ruh Sağlığı Danışmanlığı Ekibi (MHAT) raporuna göre ise günümüzdeki çatışmalarda psikolojik yaralanmalar savaş yaralanmalarından çok daha fazladır. Bu da ülkelerin dezavantajlı gruplara psikolojik desteği ön plana çıkarmadaki önemini düşündürmektedir (Sammons, 2008). Psikolojik dayanıklılık kavramının açıklanmasında iki temel yaklaşım öne çıkmıştır. Psikolojik dayanıklılığın sonradan deneyimleyerek öğrenilebilen gelişimsel bir süreç olduğunu ve kişilik özelliğinin bir sonucu olduğunu ortaya koyan iki farklı yaklaşımdan söz etmek mümkündür (Çetin ve ark., 2015; Friborg, 2005). Yurt içi ve yurt dışında yapılan araştırmalarda kişilik özelliklerinin psikolojik dayanıklılık ile ilişkisini ortaya koyan birçok araştırmaya rastlamak mümkündür (Nakaya ve ark., 2006; Polatçı ve ark., 2007; Osiho ve ark., 2018). Beş faktör kişilik özelliklerinden sorumluluk, dışadönüklük, uyumluluk ve gelişime açıklık boyutunun, psikolojik dayanıklılığı pozitif yönde, nevroz alt boyutunu negatif yönde anlamlı düzeyde etkilediği sonucuna varılmıştır (Sills ve Stein 2006).

Silahlı kuvvetler personeli ve aileleri ülkelerinin sınır ötesi operasyonlarını desteklemek için önemli stresörlere maruz kalmakta ve ülke içinde terör faaliyetlerinin doğrudan odağında bulunmaktadır. Dayanıklılık kavramı ise askerî personel eşini tanımlamak için kullanılan en yaygın terim olarak kabul görmektedir (Black, 2013). Askerî personel eşinin, psikolojik dayanıklılığı arttığında görev dönüşü ayrılıkların azaldığı gözlenmiştir. Eşlerin dayanıklılığı ve karşılıklı bağımlılığı etkili bir şekilde özümseyen stratejiler kullanmalarının çiftlerin karşılıklı ruhsal ve zihinsel sağlıklarını olumlu yönde etkilediği tespit edilmiştir (Ragsdale ve ark., 2010). Japonya'da 2013 yılında yapılan araştırmaya göre ordu, kadınların ruh sağlıkları iyi olduğunda evin savunmasının iyi olacağını, bunun da orduya yansıtacağını ve sonuç olarak eşe yatırımın ve ruh sağlığı profesyonellerinin istihdamının önemli olduğunu açıklamıştır (Kokubosho, 2013). İngiliz silahlı kuvvetleri ve Birleşik Krallık savunma bakanlığı da ailenin, personelin refahı ve psikolojik sağlığında doğrudan etkili olduğu fikrine varmış, aile refahına yatırım yapmanın operasyonel refah ve başarı üzerinde olumlu etkiye sahip olacağını değerlendirmiştir. Farklı bir ifadeyle zorlayıcılara karşı eş, ailede tanpon görevi görmektedir. Yine mutlu ve dayanıklı bir eş mutlu ve uzun vadeli bir asker olarak görülmektedir (Mulligan ve ark., 2012). Aynı zamanda geleceğimizin belirsizliklerle ve soru işaretleri ile dolu olduğu bu coğrafyada yaşadığımız gerçeği ile birlikte gerek

toplumsal gerek bireysel olarak belirsizlik olgusu da ön plana çıkmaktadır. Türkiye'nin kültürel bağlamda belirsizliği reddetme eğiliminin oluşu ve son yıllarda Türkiye'de yaşanan terör olayları ve darbe girişimi gibi ülke genelinde yaşanan belirsizlikler, kavramın ülkemiz üzerindeki etkisini ve önemini arttırmaktadır (Küçükkömürler, 2017).

Bu coğrafyanın ordusunda görev alan askerî personelin eşi de kırılğan nüfus arasında yer alan grubun üyesidir.Şüphesiz ki birçok insan, hayatında şimdi ya da geleceğe dair belirsizlik durumu yaşamıştır. Askerî personel eşi ve ailesi ise benzersiz ordu kültürünü benimseyerek yaşamlarını sürdürdükleri için belirsizlik onların hayatlarının bir parçası olmuş ve âdeta yaşam tarzı hâline gelmiştir. Amerikalı asker aileleri ile yapılan çalışmada belirsizliğe atıfta bulunularak aile rolleri arasındaki belirsizlikten söz ederken, eşin savaş zamanı görevlendirilmesinin felaket ve normatif stresörlerden daha yüksek potansiyele sahip olduğu, bu durumun uzun süreli olmasının kişilerin ruh sağlığını bozabileceği ve aile yıkımına neden olabileceği sonucuna varılmıştır (Peebles,1994). Beklenmedik veya bilinmeyenle başa çıkmayı özellikle zor bulan kişilerin belirsizliğe karşı tahammülsüz oldukları görüşü hakimdir. Belirsizliğe tahammülsüzlük, öngörülebilirliğin aşırı değerlendirilmesi ve beklenmedik veya bilinmeyen tarafından bunalma eğilimi ile karakterize edilen bir kişilik özelliği olarak değerlendirilmiştir (Carleton ve Michel ve Asmundson, 2012). Sık sık ve periyodik olarak tayin görmeleri ülkenin dört bir yanını gezerek ev, iş, okul, arkadaş ve ortam değişikliği yapmak görevlendirme sonrası tek ebeveynli aile yaşamı, çocuk bakımı ve hayatına ilişkin kararların tek başına alınması, eğitim ve iş istihdamında karşılaşılan güçlükler, görevdeki eş için duyulan endişe, her an gelebilecek olan çoğunlukla süresi belli olmayan görev emri, askerî personel eşinin hayatındaki belirsizliği artıran durum ve olaylar olarak değerlendirilebilir (Rosen ve Carpenter ve Moghadam, 1989).Belirsizlik de psikolojik dayanıklılık olgusunda olduğu gibi bazı bireyler açısından olumlu bir durum olarak değerlendirilirken, bazı bireylere göre olumsuz olarak değerlendirilebilmektedir. Belirsizliğe tahammülsüzlük, belirsizlik, onun anımsatıcıları ve sonuçları hakkındaki negatif inançlarla kendini gösteren kişisel bir özelliktir (Koerner ve Dugas, 2008). Belirsizliğe olumlu olarak anlam yükleyen bireyler, bu durumu deneyim, yenilenme ve gelişim için bir fırsat olarak görürken, olumsuz olarak gören bireyler belirsizliği risk olarak görür ve en kısa sürede ortadan kaldırmak isteyebilir. Bu bağlamda kişiliğin, belirsizliğe tahammülsüzlüğü doğrudan ya da dolaylı yollarla

etkileyebileceği düşünülmektedir (Hasanoğlu, 2014). Maleyin'nin tanımına göre askerî personel eşleri genellikle destek aramazlar ve kendi koşullarını kontrol ettikleri bir cepheye ayak uydururlar ancak sosyal destek aldıklarında asker eşleri direnç gösterdiklerini vurgulamıştır (Kenneth, 2019). Asker eşlerinin sosyal destek ağını oluşturan kişilerin başında aile üyeleri, diğer asker eşleri ve arkadaşlar gelir (Skomorovsky, 2014). Belirsiz olay ve durumların bireylere yaratıcılık, mevcut koşulları daha verimli hâle getirebilme ve girişkenlik şansı tanıdığı da düşünüldüğünde askerî personel eşinin dışadönüklük, gelişime açıklık kişilik özelliklerinin baskın olması belirsizliğe tahammülüne katkı sağlayabileceği ve bu sonuçtan da psikolojik dayanıklılık olgusunun etkilenebileceği düşünülmüştür (Burner, 1962). İnsan beynindeki limbik sistem olarak adlandırılan bölge, belirsizliklere karşı istemsiz şekilde korku duygusuyla karşılık verir. Ancak bu duygu bireylerin belirsizliğe yüklediği anlam ve tepki verme biçimleri ile doğrudan manipüle edilebilir. Belirsizliğin hayat boyu her an yaşanabileceği fakat tüm etkilerinden sıyrılmak için doğru yönetilmesi gereken bir konu olduğu da açıktır. Ancak alan yazın incelendiğinde belirsizliğin öngörülemez yapısı ve farklı türleri, geçmişi ve özellikleri ile içinde bulunulan kültür doğrultusunda dezavantajlı grupların belirsizliği etkili bir şekilde yönetip yönetemediği konusu çok iyi anlaşılmış değildir. Bu araştırma için de askerî personel eşlerinin çeşitli değişkenlerle belirsizliğe tahammülsüzlüğü arasındaki ilişkisi araştırılmıştır. Görev öncesi ve sonrası dönem eşin yaşamına önemli ölçüde etki etmektedir. Geride kalan eşte umutsuzluk, yorgunluk, endişe, kontrolü kaybedeceğim düşüncesi ve kararsızlık gözlenebilmektedir (Martz, 2010). Hiç şüphesiz tüm bu değişimlerin odağında geleceğe ilişkin belirsizlik de yer almaktadır. Bu koşullar, eşlerin aile yaşamlarındaki ani değişimlere hazırlıklı olmasını zorunlu kılmaktadır (Knobloch ve Theiss, 2012). Askerî yaşamla ilgili belirsizlik önemli bir stres unsuru olarak değerlendirilmektedir. Görevlendirmeler, eşlerin iyiliği konusunda yüksek düzeyde endişe duyulmasının yanı sıra yalnızlığı tetiklediği, bazen eşleriyle gergin veya sınırlı iletişim kurdukları, TSBB, depresyon obsesif bozukluğa, kaygı bozukluğuna yol açtığı fakat çoğu asker evliliği istikrarlı kalmayı başardığı ve eşin ruh sağlığını çoğunlukla koruduğu tespit edilmiştir (Medway ve ark., 1995). Asker eşi için belirsizliğin, görevlendirmelerin ve ayrılıkların ötesine geçtiği yaptıkları planların ve programların sık sık değiştiği ve sonuç olarak planların tamamen çiftlerin kontrolünden çıktığı bildirilmiştir. Önceden belirlenmiş bir programa ve plana sahip olmayı tercih eden kişiler için askeri yaşam

tarzı ve askerlik mesleğini yapan eş tercihinin açıkça uyumsuz olduğu tespit edilmiştir. Genel olarak değerlendirildiğinde bu belirsizliğin temeldeki stres duygusunu tetiklediği ortaya konulmuştur. Katılımcılar, her an her şeyin değişebileceğini bilerek sürekli “gergin olduklarını ve stresli durumlar sınırlı olarak da olsa sona erdiğinde başkalarının yaşayabileceği rahatlama duygusundan zevk alamadıklarını, rahatlama hissini tadını çıkaramadıklarını“ ifade etmişlerdir (Mailey ve ark., 2018). Askerî personel eşlerinin örneklem grubu olarak seçilmesinin nedenlerinden biri de ordu ve psikoloji bilimi arasında temel, birbirini tamamlayan ve simbiyotik bir ilişkinin olmasıdır (Richardson, 2014). Belki de hiçbir kurum psikolojinin büyümesi ve gelişmesiyle ordu kadar ayrılmaz bir şekilde bağlantılı olmamıştır. Scales’na göre ise Dördüncü Dünya Savaşı’nın zaferleri psiko-kültürel ele geçirme ile olacaktır (Driskell ve ark., 1989). Türkiye’deki ilk psikiyatri derslerini 1896 yılında Tıbbiye’de Tabip Yüzbaşı Raşit Tahsin vermeye başlamış ve öğrencisi olan Tabip Yüzbaşı Mazhar Osman ise 20. yüzyılın başlarında ülkemizdeki psikiyatri gelişmelerini devam ettirmiştir. Bu da ordu ve psikolojinin ilişkisini bir kez daha ülkemiz tarihi açısından bizlere göstermektedir (Karasu ve Çoker, 2018). Altınay’ın Türk Tarih teziyle de desteklemeye çalıştığı, “Türk Milleti Ordu-Millettir” söylemiyle ordu millet ilişkisi açıklanmıştır (Altınay, 2004). Türk toplumunda bireyin var olup değer bulabilmesi için toplumun bireyden önce geldiği bilinciyle yetişmesi beklenmektedir. Öyle yetişmelidir ki “Varlığını Türk varlığına armağan edebilen” geleceğin itaatkâr askerleri ve kadınları yetişebilsin (Gareth, 2005). Anthias ve Yuval-Davis’a göre kadının modern devletlerdeki görevi savaşacak erkeklere destek olmakla birlikte erkeğin vatandaşlık görevinin yüceltiği toplumda bunu daima destekleyen ve tamamlayan ideal bir eş olmasıdır (Anthias ve ark., 1992). Erkeğin asker olarak değer bulabilmesi için onun savaşmasına destek veren ve ölümünü sorgulamadan kutsayan daima fedakâr olması beklenen kadınların varlığı gereklidir (Altınay, 2004). Bu yüzden milliyetçi projelerde kadının görevi fedakârlık yapması ve erkeği daima desteklemesidir. İdeal eş ordunun tipik karakteristiği ile çok uyumludur. Asker eşi olmanın yazılı olmayan kuralları vardır. Bu eşler tavırları, giyimleri konuştukları ya da konuşmadıklarının eşlerini etkileyebileceğini bilirler. Bir asker eşinin de dediği gibi kendi ihtiyaçları, istekleri, hisleri ile ordunun çıkarları çelişirse bile beklentilere bir asker gibi sorgulamadan itaat etmesi ve bu kuruma gönülden bağlı olduğunu göstermesi beklenir ki bu ayrıcalıklı kurumun bir parçası olabilsin. Askerî personel eşleri Türk Silahlı Kuvvetler üniforması giymeseler de

ortaklarının hayatlarında bütünleyici, doğrudan destekleyici ve büyük bir etkiye sahiptirler (Goldstein, 2001) . Karney ve Crown'a göre ülkelerin silahlı kuvvetleri, toplum eşlerin dayanıklılığını, bağlılığını ve yaratıcılığını yansıtır fakat ordudaki açıklardan biri ilişki araştırmalarıdır. Asker aileleri üzerindeki araştırma yetersizliği nedeniyle eş/ebeveyn rolünün ve askerlik mesleğinin aile üzerindeki etkisi hakkında çok az şey bilinmektedir. Ruh sağlığı hizmeti sağlayıcısının bilgi ve yeteneği, askerî personelin ailesinin başarısını ve ruh sağlığını desteklemek için kritik öneme sahiptir. Eşlerin uyum süreçlerinin araştırılması, dayanaklıklarının arttırılması, iletişim ve etkileşimlerinin ortaya konulması, sorun çözme becerilerinin geliştirilmesine; belirsizlik içeren yaşantılara karşı tolerans geliştirebilmeleri için yapılacak araştırmaların, hem askerî hem de psikoloji alanındaki literatüre önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir (Karney ve Crown, 2007). Tüm bunları değerlendirerek toplumun orduya ve kadına yüklediği mana ile birlikte ordu atmosferi içerisinde yaşamını sürdüren askerî personel eşini anlamaya çalışmanın doğru olacağı düşünülmektedir. Zorlu hayat deneyimlerine gebe bir ortamda yaşamlarını sürdürmeleri, belirsizliği âdeta bir yaşam tarzı hâline getirmiş olmaları asker eşinin mevcut çalışmadaki değişkenler için uygun bir örneklem grubu olabileceği ve literatüre özgün bir araştırma olarak geçebileceği düşünülmüştür.

1.2. Araştırmanın Amacı ve Alt Amaçları

Psikolojik dayanıklılık ve belirsizliğe tahammülsüzlük arasındaki ilişki de birçok çalışmada, kişiler arası farklılıkların ortaya konmasında güçlü psikometrik niteliklere işaret eden beş faktör kişilik özelliklerinin yordayıcılık rolü araştırılmıştır. Bu temel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır.

- Katılımcıların yaş, evlilik süresi, çocuk sahibi olma durumu ile belirsizliğe tahammülsüzlük arasında anlamlı düzeyde bir ilişki var mıdır?
- Herhangi bir psikiyatrik rahatsızlık yaşayıp yaşamama durumuna göre belirsizliğe tahammülsüzlük arasında anlamlı düzeyde bir ilişki var mıdır?
- Belirsiz olay ve durumları yaşama sıklığına göre belirsizliğe tahammülsüzlük arasında anlamlı düzeyde bir ilişki var mıdır?

- Geleceğe yönelik bakış açısına göre belirsizliğe tahammülsüzlük arasında anlamlı düzeyde bir ilişki var mıdır?
- Aileden ve eşten görülen destek durumuna göre belirsizliğe tahammülsüzlük arasında anlamlı düzeyde bir ilişki var mıdır?
- Kişiler arası ilişkilerde kendini tanımlama şekline göre belirsizliğe tahammülsüzlük arasında anlamlı düzeyde bir ilişki var mıdır?
- Sosyal adaptasyon ve sosyal aktivitelerde bulunma isteğinin belirsizliğe tahammülsüzlükle arasında anlamlı düzeyde bir ilişki var mıdır?
- Eşin TSK'da hâlen görev alıp alma, durumunun belirsizliğe tahammülsüzlükle arasında anlamlı düzeyde bir ilişki var mıdır?
- Eşin mesleği nedeni ile tehlikeli bölgelerde görevde bulunma ve haber alma sıklığına göre belirsizliğe tahammülsüzlük arasında anlamlı düzeyde bir ilişki var mıdır?
- Eşinin görevi nedeni ile hayatında yarattığı belirsizlik durumuna göre belirsizliğe tahammülsüzlük arasında anlamlı düzeyde bir ilişki var mıdır?
- Kişilik özellikleri ile psikolojik dayanıklılık arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- Kişilik özellikleri, belirsizliğe tahammülsüzlüğü anlamlı yönde yordamakta mıdır?
- Psikolojik dayanıklılık, belirsizliğe tahammülsüzlüğü anlamlı düzeyde yordamakta mıdır?
- Kişilik özelliklerinin belirsizliğe tahammülsüzlükle psikolojik dayanıklılık arasında aracı bir rolü var mıdır?

1.3. Araştırmanın Önemi

Bugüne kadar ülkemizde askerî personel eşlerini konu alan çalışmalar sosyal bilimler alanında oldukça az, klinik psikoloji alanında ise yurtiçi kaynaklarda

rastlanmamaktadır. Bu yüzden bu çalışma, psikoloji disiplini içinde ele alınan az sayıdaki çalışmadan biri olma özelliğini taşımaktadır. Belirsizliğe karşı tahammülsüzlük çalışmaları artma eğilimindedir. Bu çalışmanın ise yapılan gruplar ve ilişkili değişkenleri açısından diğer çalışmalardan ayrıldığı görülmektedir. Askerî personelin gezgin bir işe sahip olması ve her an değişebilecek hayat şartları rutin hayatı zorlaştırarak aileleri belirsizlik durumuyla karşı karşıya bırakmaktadır.

Bu çalışma askerî personel eşinin belirsizliğe karşı tahammülsüzlüğünü çeşitli değişkenlere göre detaylı bir şekilde incelemiş olması ile de önem kazanmaktadır. Koruyucu bir güç olarak kabul edilen psikolojik dayanıklılık kavramı üzerine çalışmak, psikoloji biliminin önleyici işlevi açısından büyük önem taşımaktadır. Dayanıklılık konusunda yapılacak her araştırma kişilerin, genel anlamda da toplumun ruh sağlığını koruyucu ve önleyici çalışmalara katkı sağlaması açısından önem arz etmektedir (Alibekiroğlu ve ark., 2018). Çalışmanın bir diğer değişkeni olan beş faktör kişilik özelliklerinin birçok değişkenle (sosyal girişimcilik, iş değerleri, cinsiyet, yaşanılan şehir, yaş, karakter, mizaç vb.) ilişkisinin araştırılmasına rağmen, psikolojik dayanıklılık ile belirsizliğe tahammülsüzlük arasındaki ilişkiyi yordaması üzerine bir araştırmaya rastlanılmamıştır. Bu bağlamda mevcut çalışma askerî personel eşlerinin psikolojik dayanıklılık ile belirsizliğe tahammülsüzlük düzeylerinin arasındaki ilişkiyi ve bu ilişkide kişilik özelliklerinin yordayıcılığını incelemesi açısından da önem arz etmektedir. Değişkenler arası ilişki ve örneklem grubunun çalışmaya özgünlük katması beklenmektedir. TSK 'da görev alan ruh sağlığı çalışanlarının kurum içerisinde yürüttükleri görüşmeler ve asker aileleri ile yapılacak çalışmalarda önleyici psikoeğitim programlarının oluşturulması, görevlendirmeler öncesi ve sonrası danışmanlık hizmetlerinin verilmesinde az da olsa bir ışık olması açısından mevcut çalışmanın önemli olduğu düşünülmektedir.

1.4. Sınırlılıklar

Araştırma, aşağıdaki sınırlılıklar göz önünde tutularak yürütülmüştür.

- Araştırma, eşi TSK'da görev yapan ya da emekli olmuş 485 kadın olan askerî personel eşi ile sınırlıdır.
- Kişilik özellikler Beş Faktör Kişilik Kuramıyla sınırlıdır.
- Araştırma ilişkisel modelde bir çalışma olduğu için, neden-sonuçla ilgili bir bilgiye varılamayacaktır.

- Araştırma araştırmacının hazırlamış olduğu 16 maddelik sosyademografik bilgi formu ile sınırlıdır.
- Araştırma Beş faktör Kişilik kuramı ile sınırlıdır.
- Araştırma Psikolojik Dayanıklılık ölçeği ile sınırlıdır.
- Araştırma Belirsizliğe Tahammülsüzlük ölçeği ile sınırlıdır.

1.5. Tanımlar

Askeri Personel Eşi: Orduda görev alan herhangi bir sınıfa mensup askerî personelin eşi (Kristal ve ark., 2012).

Psikolojik Dayanıklılık: Stresli durumlarda bireyin sağlık, performans ve ruh hâllerinin olumlu kalmasını ifade eden kişilik özelliği olarak tanımlanmıştır (Maddi ve Khoshaba, 1994).

Belirsizliğe Tahammülsüzlük: Belirsizliğe karşı hoşgörüsüzlük “karar verme eğilimi” olarak tanımlanabilir. Belirsiz durumları tehdit kaynağı olarak algılamak, belirsizliğe tahammülün düşük olmasıdır (Frenkel-Brunswik, 1949).

Beş Faktör Kişilik Modeli: Kişiliğin özellikler teorisi olduğunu savunan modeldir. Beş alt kategoriden oluşur. Bunlar; dışadönüklük, uyumluluk, sorumluluk, nevrozizm ve açıklıktır (Digman, 1990).

2. BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Ordu, Askerî Ortam ve Asker Eşleri

Asker eşinin ihtiyaçlarını tam olarak anlayıp kavrayabilmek için ordu hayatının ve yazılı olmayan kurallarının bilinmesi gerektiğini düşünmekteyim. Bir insanın belirsizliğe toleransını ve zorlu yaşam olaylarında vereceği tepkiyi anlamak ve kişiliği hakkında az da olsa bir fikir sahibi olabilmek için nasıl bir ortamda yaşadığını bilmek önemlidir. Bu bağlamda, asker ve ailesinin evi olan orduya bu başlık altında kısaca değinilecektir.

İnsanın temel içgüdüleri olan korunma ve varoluşsal meselelerine karşılık veren askerî kuvvetler, insanlık tarihi boyunca hep önemli bir yere sahip olmuştur ve bugüne kadar sürekli olarak gelişimini sürdürmüştür (TSK, 2018). Ülkelerin güvenliğini sağlamak için kurulan orduların sivil kültürden ayrılan pek çok yönleri vardır. Ast-üst ilişkilerinin olduğu, katı kural ve kaidelere göre yönetilen bu sistemlerde bireyin istek ve çıkarılanlarından ziyade askerî sistemin çıkarları ve menfaatleri her zaman önceliklidir ve her şeyden önemli olan bu sistemin sürdürülebilirliğidir. Bunun için de birey bu ayrıcalıklı ve güçlü grupta yer edinebilmek için kurallara sorgulamadan mutlak itaat etmek zorundadır (Larson ve ark., 2012). Askerî yaşantının aileye dönük çok boyutlu etkileri vardır. Stres altında görev yapma, ordu içi disiplinin aileye de yansması, ordu kültürünün etkileridir (Kenneth, 2019). Ordunun kendine ait, akademileri ve kendi içinde disiplin kurulları vardır. Bunun yanında devletin bazı yasalarından hükmü saklı tutulmaktadır. Ordunun aynı zamanda üyelerine sağladığı imkânlardan olan ordu yardımlaşma kurumunun verdiği hizmetlerde sağlık, turizm, eğitim, konut, sigorta-finans, otomotiv gibi alanlarda askerî personel ve ailesine ayrıcalıklı hizmetler sunulmaktadır (OYK, 2020). Ekonomik ve sosyal imkânlar, güçlü bir kurumun üyesi olma duygusu kadınların ideal eş modeline uymaya çalışmalarında önemli bir etkidir. Asker eşi, ordunun bir parçası olarak görülür ve

kurumla iç içe bir ilişki içindedir. Aynı durum eş için de geçerlidir. Ordu için asker evlilikleri hep önemli bir sorun olmuştur. Askerin savaş yerinde performansını etkileyebileceği düşünülerek konsantrasyonuna zarar verebileceği öngörüldüğü için endişe duyulmuş ve asker evlilikleri ordu ve hükümet tarafından denetlenerek kısıtlandırılmıştır. Eski Roma’da askerlerin evlilik yapmaları yasaklanırken 19.yy’ın sonlarına kadar Almanya, İngiltere, Fransa gibi ülkelerde askerın evli olması istenen bir özellik değildi (Enloe, 2008). 1970’lerde evli asker sayısının arttığı ve 1978’de %60’a ulaşması ile ordu, aile demografisi ile ilgili bilimsel araştırmalara yatırım yapmaya başlanılmıştır (Garnsey, 1970). Evli ve çocuk sahibi olan güvenlik görevlilerinin oranı, geçmiş dönemlerle karşılaştırıldığında daha yüksektir (Stephen, 2012). Bu durum da ordu içerisinde yaşayan asker ailelerine yapılacak yatırımları ve araştırmaları ön plana çıkartmaktadır (Mulligan ve ark., 2012).

“Kadının görevi, erkeklerin rol aldığı bir dramada sesi çıkmayan bir koroyu oynamaktır.”

Cynthia Enloe

2.1.1. Asker Eşi Olmak

Asker eşi terimi bir erkeğin karısı anlamına gelmekle birlikte sivil mevkidaşından farklı şekillerde tipik olarak ayrılır (Henning, 1986). Askerî personel eşi hassas bir dengeleme yaparak kişisel sorumluluklarını sürdürmenin yanında, benzersiz olan askerî atmosferde yaşadığını bilerek eşinin mesleğini desteklemesi gerektiğini ve askerî kurallara göre hareket etmesi gerekliliğini bilir. Bu kurallar yazılı değildir, eş bu durumu gözlemleyerek, diğer eşlerden öğrenerek içselleştirir (Joyce ve ark., 2011). Yazılı olmayan bu kurallara uymalıdır ki bu ayrıcalıklı kurumun bir üyesi olarak kabul görsün. Yani bu kadınların hem ailelerine yönelik sorumlulukları hem de askerî sisteme karşı sorumlulukları vardır. Eşlerinin bir uzantısı gibi hareket etmeleri beklenir. Askerî hususların her şeyin üstünde tutulması gerektiğini bilir ve askerî gelenekleri sürdürmek için sistemin bir parçası olarak hareket ederler. Bireysel değil ait oldukları bu ayrıcalıklı ve özel guruba uygun şekilde davranırlar (Lincoln ve ark., 2008). Enloe, bu durumu kurumun eşleri kavramı ile açıklamaya çalışmıştır. Belirli bir erkek üzerinden değil, eşlerinin ait oldukları kurum üzerinden tanımlama yapılırsa askerî personel eşinin kurum ile daha içsel bağlar kurabileceğini ve bu durumun eşlerin militarizasyonlarını güçlendirerek ordunun talep ettiği ve

yüklediği sorumlulukları sorgulamadan yapabilecekleri anlamına gelmektedir (Enloe, 2000).Ordunun kadınlardan ideal bir eş beklentisi vardır. Bu ideal eş her şeyden önce ve her koşulda kocasının yanında olmalıdır, bunun âdete bir vatan görevi gibi görülmesi istenir.

Çünkü eşi görev başında iken asker eşi, ailesini tek başına idare edebilmeli(ev işleri, faturalar, araba sigortası yenileme, boruları tamir etme gibi), problemlili ve sıkıntılı dönemlerde bunu eşine yansıtmamalı, sorunların üstesinden kendi de gelebilmelidir. Denilebilir ki ordu, asker eşinden her koşulda “dayanıklı olmasını beklemektedir.” Eşi görevden döndüğünde bunları hiç yaşamamış gibi güler yüzünden ve anlayışından hiç ödün vermeyerek eşini karşılamalıdır (Morris, 1993). Personelin görevlendirmelerinde eşinin ona bilgi vermeyeceğini bilir ve bunu sorgulamaz. Aynı zamanda kurumun bağlarını güçlü tutmak için asker aileleri ile iletişim hâlinde olmalı sosyal program ve işlerde gönüllü olarak çalışmalıdır. Bunu kurumun menfaatinin yanında eşinin kariyerine de etki edebileceğini bilerek yapar ve yaptığı ya da yapmadığı her şeyin askerî denetçiler tarafından (bu kimi zaman diğer askerin eşidir) izlendiğini bilir (Enloe, 2007).

2.1.2. Askerî Personel Eşi Olmanın Avantajları ve Dezavantajları

Asker eşinin karşılaştığı zorlukların başında eşinin her an görev emrinin gelebilecek olmasıdır. Bu zorlayıcı haberle beraber asker ailelerinde hazırlıklar başlar ve aynı zamanda aile içi rollerin değişmesi gerekir. Asker eşinin hem anne hem baba olmasının yanında kendi sorumluluklarının üstüne eşinin görev ve sorumlulukları da gelir fedakâr asker eşinin ev yönetimi çocukların bakım ve ihtiyaçlarını tek başına karşılaması gerekmekte, ebeveynlerin birlikte almaları gereken kararları (okul değişikliği, yaz tatili planları, aile büyüklerinin hangi aralıkta ziyaret edileceği gibi) eşin tek başına alması gerekmektedir (Kohen,1984). Bunun yanında eşinin psikolojik olarak da yanında olmalı askerin motivasyonunu yüksek tutmalı ve manevi desteğini esirgememelidir. Eşler, yalnız kaldıkları dönemdeki en büyük destekçilerinin diğer asker eşleri olduğunu belirtmektedir. Asker eşleri, tek ebeveynli aile yaşamı sırasında birbirlerinin evinde kaldıklarını, alışverişe birlikte gittiklerini ve zor dönemleri yardımlaşma ve dayanışma içerisinde birlikte atlattıklarını ifade etmektedir. Terörle mücadele bölgesinde yerel halkla iç içe bir yaşam güvenlik görevlilerini ve aile

üyelerini endişelendirmektedir. Aileler, yerel halkla etkileşimlerini sınırlandırmak için çaba sarf etmektedir. Bu endişenin arka planında hiç şüphesiz il ve ilçe merkezlerinde güvenlik görevlilerini ve aile üyelerini hedef alan terör saldırıları bulunmaktadır (Duran ve Ünsal, 2014). Tayinlerin de asker ailesinin karşılaştığı zorluklardan olduğu değerlendirilebileceği gibi olumlu açıdan bakıldığında farklı kültürler görmek, ülkenin birçok yerinde yaşama fırsatı bulmak ve buralarda kurulan arkadaşlıklar, dostluklar tayinlerin olumlu yönlerine örnek olarak gösterilebilir (Lather, 1988). Tayinler, personelin ailesinin yaşantısını önemli ölçüde etkilemektedir. Belirli aralıklarda, periyodik olarak eşin safahatına göre tayin yerlerinin belli olmasıyla verilen sürede taşınmaları gerekir, bu taşınma beraberinde ortam değişikliğine, arkadaşlardan ayrılmaya, çocukların okul değişikliklerine, eş çalışıyor işe işi bırakmak zorunda kalmasına neden olmaktadır (Dekle, 2018). Güvenlik görevlilerinin bir bölümünün de tayinleri terörle mücadele bölgelerine çıkmaktadır, aile götürülebilir garnizon ise, aile hep birlikte gider ama bu durum askerî birliğin içinde kapalı ve kontrollü bir hayatları olacağı anlamına gelir, eğer dışarıda yaşayacaklar ise terör saldırısına uğrama ihtimali artacak, bu da belirsizliği ve stresi artıracak, beraberinde kaygıyı getirecektir. Asker eşinin tayin bölgesine gidememesi durumunda eş ve çocukları buldukları bölgede kalmaya devam eder ya da memleketlerine taşınırlar (Martinez Borrego, 2019). Bu da her iki koşulda aile birlik ve bütünlüğünün bozulabileceği ve uzun yıllar sevdiklerinden ayrı yaşamak zorunda kalacakları anlamına gelir.

Asker eşinin kariyeri de bu tayin ve görevlendirmelerden etkilenmektedir. Kariyerini gerçekleştirme arzusunun yanında eşinin ordudaki rolünü de desteklemeye devam etmelidir (Booth, 2003). Ordu içinde ve dışında sınırlı iş imkânı fırsatları, eşin sık tayin görmesi nedeni ile değişen iş ortamı ya da işten ayrılmak zorunda kalması ise iş veren tarafından asker eşinin geçici olduğunun düşünülmesi ve işe alımda isteksiz davranılıyor olması eşin kariyer gelişimi için ilerlemesini zorlaştırmaktadır. Tayin olunan bölgenin kırsal olma ihtimali, eşin mezun olduğu bölüm için iş istihdamının yetersiz kalmasına ve tüm bu durumlar eşlerin çelişebilen kariyer hedeflerine dönüşmektedir (Ashley, 2020).

Aile birliğinin bozulması eşin evden ayrılığı ve ardından yeniden birleşme, kişilerde endişe ve belirsizlik yaratsa da pozitif tanımlamalar da yapılabilir. Görevlendirme, eşin evden zamansız gitmesi ve görev süresinin çoğunlukla belirsiz olması olumsuz yaşam olayı olarak görülüp eşde kaygı ve stres yaratsa da bunu bir gelişim süreci

olarak değerlendirmek, zorluğa karşı esnek kalabilmek, yeni çözüm yolları üretmek kişisel gelişimini gerçekleştirmek için bir fırsat olarak değerlendirilebilir. Askerî personel açısından baktığımızda da görevlendirmeler, savaşlar, ayrılıklarla kişisel gelişim göstermesinin yanında askerî beceri ve tecrübesini geliştirmesinin bir fırsatı olarak değerlendirilebilir ve kariyer gelişimine olumlu katkılar sağlayabilir ve artan gelir anlamına gelmektedir (Cotterill, 1992). Askerî personelin ölümünün nasıl gerçekleştiğinin gizli tutulması ve sınırlı sayıda bilgi verilmesi, asker eşinde ve ailesinde belirsizlik yaratmaktadır. Cenaze töreni gibi ailenin kontrolü dışındaki askerî prosedürlerin kayıp yaşantısını karmaşıklaştırdığı düşünülmektedir. Şehit eşlerinin yaşam deneyimleri, askerî teamüller gereği ölüm olayının detayları konusunda kendilerine yeterince bilgi verilmediğini göstermektedir. Bu durum şehit eşlerinin, ölümün nasıl gerçekleştiğine ilişkin sorularla uzun süre meşgul olmalarına yol açmaktadır. Asker eşinin eşi şehit olsa dahi askerî teamüller gereği sınırlı bilgi verilerek askerî kültür devam ettirilmektedir. Zorlu hayat deneyimlerinden olan eş kaybında da asker eşinin hayatında yarattığı belirsizlik durumunu mesleğin getirdiği olumsuz sonuçlar olarak devam etmektedir (Tunaç, 2018).

2.2. Psikolojik Dayanıklılık

Türk Dil Kurumu'na göre “dayanıklı” kelimesi, “sağlam, güçlü, metin, metanetli, mütehammil, zorlu, stabil, mukavim” kelimeleri ile tanımlanmıştır (TDK, 2020). İngilizce karşılığı olan “resilience” kavramı ise bir maddenin uygulanan kuvvet sonrasında kolaylıkla eski şekline geri dönebilmesi anlamında gelen esneklik anlamında kullanılmıştır. Psikolojik dayanıklılık kavramının Türkçe karşılığı konusunda birçok farklı adlandırma görülmektedir. Bunlar, dirençlilik, yılmazlık, psikolojik sağlamlık, kendini toparlama gücü, psikolojik esneklik ve psikolojik dayanıklılık olarak adlandırılmıştır (Doğan, 2015). Her araştırmacı kendine has bir tanım yaparak evrensel bir tanım olmamasına yol açmışlardır. Bu araştırmada kavram, psikolojik dayanıklılık olarak adlandırılacaktır.

Dayanıklılık (resilience) kavramı ilk olarak Amerika'da 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra ortaya çıkmıştır. Dayanıklılığın temelleri olarak görülen Horatio Alger'in hikâyelerinde ve kitaplarında çoğunlukla evsiz ve fakir kişilerin çok çalışma ve güçlü iradeleri sayesinde zorlukların üstesinden gelmeleri anlatılarak dayanıklılık kavramı işlenmiştir (Rigsby, 1994). 1950'lerden sonra kavram için “ayakta kalanlar” (survivor) terimi kullanılmıştır (Glantz ve Sloboda, 1999). Yine bu dönemde ayakta

kalanlar anlamında kullanılan psikolojik dayanıklılık bilimsel çalışmalarda kullanılmaya başlanmıştır (Tarter ve Vanyukov, 1999). 1960'larda boylamsal bir çalışma yapılarak yaşam şartları kötü olan çocuklarının gelişiminde olumsuz sonuçlar beklenirken tam aksine olumlu gelişim göstermeleri ile dayanıklılık kavramı dikkatleri üstüne çekmeyi başarmıştır (Altundağ, 2013). Masten (2001), psikolojik dayanıklılık, zorluk ve tehditlere rağmen kapasitelerin, süreçlerin ve çıktıların başarılı bir şekilde çıkması derken; Polatçı (2014), yaşanan olumlu veya olumsuz olaylara karşı direnç gösterisi demiştir. Diğer bir ifadeyle içinde bulunulan riskli ortamın beraberinde getirdiği olumsuzluklarla bir uyum içinde olunması ve olumlu sonuçlara ulaşılabilmesidir (Çetin ve Basım, 2011). İngilizce “psychological hardiness” olan kavramın Türkçe karşılığı olan psikolojik dayanıklılık ilk başlarda bir kişilik özelliği olarak ele alınmıştır (Wagnild, 2003). Fraser, bireyin kişilik özellikleri ile onu etkileyen çevresel değişkenlerin etkileşimi sonucunda psikolojik dayanıklılığın ortaya çıktığını ifade etmiştir. Terzi (2008), psikolojik dayanıklılığın bir kişilik özelliği olarak stresli yaşam olayları ile karşılaşıldığında bir direnç gösterme olarak ortaya çıktığını vurgulamış, olumlu bir kişilik özelliği olarak görmüş ve bir direnç gösterisi demiştir. Maddi (2002) de psikolojik dayanıklılığın üç boyuttan oluşan (bağlanma, denetim, meydan okuma) bireylerin zorluklarla mücadelesinde direnç göstermesini ve sağlık, performans ve ruh hâllerinin olumlu kalmasını sağlayan bir kişilik özelliği olarak tanımlamıştır.

Kavram ilk olarak varoluşçu bir yaklaşımla açıklanmaya çalışılsa da psikolojik dayanıklılık son yıllarda pozitif psikoloji açısından da önemli bir kavram haline gelmiştir. İnsan gelişimi ile davranışsal, biyolojik, psikolojik, kültürel gibi pek çok faktörü göz önüne alan pozitif psikoloji yaklaşımlı çalışmalar ile psikolojik dayanıklılık kavramı açıklanmaya çalışılmıştır (Seligman ve Csikszentmihalyi, 2000). Pozitif örgütsel davranış açısından dayanıklılık kavramı çatışma, belirsizlik, artan sorumluluklar, başarısızlıklar ve aksilikler karşısında bireyin kendini toparlamak için sahip olduğu pozitif psikolojik kapasitesini kullanması olarak tanımlanırken Lutfans (2002), kişinin travmatik olaylar yaşaması sonrasında dengeleme yeteneğinin olması ve ayakta kalması olarak da görülmüştür (Bonanno, 2004).

Psikoloji tarihinde psikopatoloji odaklı yaklaşımların yerini pozitif psikoloji alanındaki çalışmaların almasıyla birlikte psikolojik dayanıklılık bir kişilik özelliği

olarak değerlendirilirken günümüzde çevresel etkileşimler sonucunda ortaya çıkan dinamik bir süreç olarak çok yönlü bir biçimde de ele alınmaya başlanmıştır (Luthar ve Zelazo, 2003). Psikolojik dayanıklılığın oluşmasında temel rol oynayan etkileşimli faktörler, kararlılık, ölçülülük, anlamlandırma, kendine güven ve varoluşsal yalnızlık olarak açıklanırken Wagnild ve Young (2003) psikolojik dayanıklılık kavramının açıklanmasında tanım için kullanılan faktörleri üç genel kategori altında toplamıştır. Bunlar, aile uyumu ve desteği, kişisel yapısal özellikler ile dışsal destek sistemleridir (Haase, 2004). Bu yapının açıklanması amacıyla ortaya konan model, toplam altı boyuttan oluşmaktadır ve bu model hem kişisel hem de çevresel faktörleri birlikte ele almaktadır. Bunlar, “yapısal stil, gelecek algısı, aile uyumu, kendilik algısı, sosyal kaynaklar, sosyal yeterlilik“ olmak üzere toplam altı boyuttan oluşmaktadır (Friborg ve ark., 2005).

Yapısal Stil: Kişinin bireysel özellikleri olan öz disiplini, kendine güveni ve güçlü taraflarından oluşmaktadır.

Gelecek Algısı: Kişinin geleceğe yönelik algıları, pozitif bakış açısını kapsamaktadır.

Aile Uyumu: Kişinin ailesi ile olan uyumunu ve aldığı desteği ifade etmektedir.

Kendilik Algısı: Kişinin kim olduğuna ve kendisine yönelik düşüncelerini ifade etmekle birlikte, öz-farkındalık ile ilişkili bir kavramdır.

Sosyal Kaynaklar: Kişinin sosyal ilişkilerinin gücünü ifade etmektedir.

Sosyal Yeterlilik: Kişinin çevreden gördüğü destek ile doğrudan ilişkilidir.

Kobasa (1982) psikolojik dayanıklılığı güçlü olan kişilerin özelliklerinin üç yapıdan oluştuğunu söylemiştir. İlk olarak dirençli kişiler kendilerini geliştirme eğilimini benimserler, zorluklardan hoşlanırlar, istikrarlı bir hayatın yerine değişimin normal olduğuna inanırlar, bu perspektiften bakıldığında kişinin becerilerini artırma ve kendini tanımlama fırsatları sağlar. Son olarak psikolojik dayanıklılık, yaşantıları olumlu algılayan egzersiz yeteneğini gerektirir. Yaşanılan zorluklar karşısında her bireyin vereceği tepki farklıdır. Bugüne kadar yapılan araştırmalarda psikolojik dayanıklılığı simgeleyen insanların hayatlarında stresin varlığını göz ardı etmedikleri, bunun yerine stresli durumu büyüme ve gelişim fırsatı olarak değerlendirdikleri görülmüştür. Yani hayatın sancıları, ölümü müjdelemenin aksine gelişimin habercisi olurken zorlukların üstesinden gelme yeteneği, birey için önemli bir silah olmuştur. Dirençli kişiler, daha proaktif başa çıkma stratejileri kullanırlar ve bu nedenle stresli yaşam koşullarına daha etkili yanıt verirler (Maddi, 1984). Bugüne

kadar yapılan araştırmalarda psikolojik dayanıklılığı yüksek kişilerin araştırmalarında; dayanıklılığı yüksek otobüs sürücülerinde azalmış hastalık ve stres, psikolojik, askerî afet yardımı çalışanlarının psikolojik refahı, şirket yöneticilerinde azalmış fiziksel hastalık, çalışan yetişkinler arasında yaşam kalitesinin artması ve daha düşük klinik depresyon ve demans hastalarının bakıcılarında daha düşük yorgunluk seviyeleri, yapılan araştırmalarda psikolojik dayanıklılığın önemini göstermiştir. Psikolojik dayanıklılığın amacı, risk faktörlerine rağmen kişinin güçlü yanlarını ortaya çıkararak sağlıklı bir baş etme mekanizması nasıl ortaya çıkıyor bunu anlamaya çalışmaktır (Masten, 2011).

2.2.1. Psikolojik Dayanıklılığın Koruyucu Faktörleri

Psikolojik dayanıklılıktan bahsedebilmemiz için mutlaka sağlıklı bir uyum sürecinin olması gerekir ve uyum sürecine katkı sağlayan koruyucu faktörlerin risk faktörleri ile etkileşimi sonucunda ise psikolojik dayanıklılık olgusu ortaya çıkmaktadır (Windle, 2002). Koruyucu faktörler risklerin ve kötü koşulların olumsuz etkilerini ortadan kaldıran ya da azaltan faktörlerdir. Olumsuz olayların kişide problemleri davranışlara ya da patolojik sorunlara dönüşmesinin önüne geçerek olumsuz yaşantılar arasında bir kalkan görevi gören koruyucu faktörlerin ailesel, çevresel ve kişisel faktörler olduğu belirtilmektedir (Vanderbilt, 2006). Koruyucu faktörler, risk faktörleri ve psikolojik dayanıklılık arasında aracı bir kalkan işlevi görmektedir (Garmezy, 1993). Koruyucu faktörler kişisel, ailesel ve sosyal olarak üç sınıfa ayrılır. Ailesel ve sosyal koruyucu faktörler dışsal faktörler olarak değerlendirilirken kişisel koruyucu faktörler içsel faktörler olarak değerlendirilmektedir. Kişisel faktörler de kendi içinde psikolojik ve biyolojik olarak ikiye ayrılır. Öz yeterlilik, öz saygı, yüksek benlik saygısı, iyimserlik, umutlu olma, etkili problem çözme becerisi, sosyal yeterlilik, kontrol odağı, güvenli bağlanma, dışa dönüklük, duyarlılık, sebatlık, koruyuculuk da psikolojik faktörler olarak değerlendirilirken mizaç, zekâ ve cinsiyet biyolojik koruyucu faktörler olarak değerlendirilmiştir. Yine erkeklerin yoksulluk ve ebeveyn psikopatolojisi vb. risk faktörleri karşısında daha savunmasız oldukları görülmüştür (Luthar, 1999). Bir diğer koruyucu faktör olan zekânın, psikolojik dayanıklılık ile negatif yönde bir ilişkisi olduğu yapılan çalışmalarda ortaya konmuştur (Eminağaoğlu, 2006). Mizaç açısından yapılan çalışmalarda ise uysal ve sakin mizaçlı çocukların stres yaratan durumlara karşı daha fazla uyum gösterebildikleri ortaya konmuştur (Eminağaoğlu, 2006). Psikolojik dayanıklılığı

yüksek olan bireylerin ortak özelliklerinden olan iyi arkadaşlıklar kurabilme ve bu arkadaşlıkları uzun yıllar boyunca sürdürebilme becerisi koruyucu faktörlerdendir (Werner, 1996). Sosyal koruyucu faktörlere baktığımızda daha çok yetişkinlerin ve aile dışındaki kurumların çocukları olumsuz koşullardan koruma ve sağlıklı gelişimini destekleme ile ilişkili rollerini görmekteyiz. Henüz erken yaşam dönemlerinde olumsuz yaşam olaylarına karşı geliştirilen stresle başa çıkma becerileri, öz saygı, iyimserlik, umutlu olma gibi bazı kişisel beceri ve özelliklerin gelişiminde kişinin içinde bulunduğu sosyal, duygusal ve fiziksel koşulların önemli olduğu vurgulanmaktadır (Doll ve Lyon, 1998). Son olarak ailesel koruyucu faktörlere baktığımızda aile ortamında, aynı evi paylaşan kişiler ve özellikleri oldukça önemli bir etken hâline gelmektedir. Ebeveynlerle kurulan olumlu ilişkiler, ilgili anne- babaya sahip olma, ebeveynlerden algılanan destek, eğitim düzeyi yüksek ebeveynlere sahip olma, sorumluluklarını yerine getiren, destekleyici ebeveynlere sahip olma ve ebeveynlerin birlikte olmasının psikolojik dayanıklılık ile ilişkisi önemli faktörler olduğu görülmektedir. Fiziksel kalabalığın olmadığı, yapılandırılmış bir aile ortamının ise psikolojik dayanıklılıkla pozitif yönde bir ilişki gösterebileceği ileri sürülmüştür. En az bir aile üyesiyle yakın ilişki içerisinde olunmasının ve aile bireyleri arasında yeterli özenin olmasının psikolojik dayanıklılığı pozitif yönde etkileyebileceği savunulmaktadır (Masten ve ark., 1999).

2.2.2. Psikolojik Dayaklılığın Risk Faktörleri

Bir bireye psikolojik olarak dayanıklı denilebilmesi için riskli veya zorlu durumlarla karşı karşıya kalması gerekmektedir. Bazı alanlarda iyi sonuç elde edebilmek ya da başarılı olmak, psikolojik dayanıklılık kavramının karşılığı değildir (Masten, 1990). Risk faktörleri de koruyucu faktörler gibi bireysel, çevresel ve ailesel faktörler olmak üzere üç kategoriye ayrılarak incelenmektedir.

Bireysel risk faktörleri: Kişide etkili başa çıkma mekanizmalarının var olmayışı, düşük zekâya sahip olma, erken doğum, kaygılı bir mizacın oluşu, agresif kişilik yapısının olması, kişinin fiziksel bir engelinin bulunması, kronik rahatsızlıklar, bireyin kendisini yeterince ifade edememesi, bireyin alkol veya uyuşturucu kullanması, erken doğum, bireyin kendine güveninin az olması, bireyin düşünce ve

algılama şeklini etkileyen nörolojik rahatsızlığın bulunması gibi bireysel risk faktörleri özetlenmiştir (Zagar ve ark., 1990).

Çevresel risk faktörleri: Akranları tarafından dışlanması, düşük sosyoekonomik düzeye sahip olma, savaş, şiddet ve göç gibi toplumsal örseleyici olaylar yaşama, çocuk istismarı ve kötü muameleye maruz kalma, işsizlik, madde kullanımı, evsizlik, doğal afetler gibi çevresel risk faktörleri özetlenmiştir (Gizir, 2007).

Ailesel risk faktörleri: Ailede suç işleyen bireylerin olması, ebeveyn ve çocuk arasında veya kardeşler arasındaki ilişkinin sağlam olmaması, ebeveynlerden birinde ruhsal rahatsızlık veya hastalık bulunması, çocukluk döneminde ebeveyn tarafından kötü muamele (fiziksel, cinsel, duygusal istismar gibi) ile karşılaşmış olması, aile içinde şiddetin var olması, ebeveynlerden birinin kaybı veya tek ebeveyn ile yaşama, en az dört çocuklu kalabalık bir aileye sahip olma, ergenlik döneminde anne olma, ebeveynlerin boşanması gibi ailesel risk faktörleri özetlenmiştir (Öz ve Yılmaz, 2009).

“Bilgi bir ada; bilinmezlik ise bir okyanustur”

2.3. Belirsizliğe Tahammülsüzlük

Türk Dil Kurumu'nun tanımına göre belirsizlik; belgisizlik, belirsiz olma durumu, müphemiyet, vuzuhsuzluk olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2021). Belirsizlik, gelecekte muhtemel sonuçların veya olabilecek şeylerin net olmaması ya da tahmin edilememesi durumudur. Belirsizlik, bilinmezlik olarak tanımlarken aynı zamanda kaygı ile de ilişkilendirilmektedir. Belirsizlik, kişinin algı ve değerlendirmesine göre değişiklik göstermektedir (Arslan, 2013). Bazı bireyler belirsizliği yenilenme, değişim ve gelişim olarak görerek olumlu bir durum olarak değerlendirirken, bazı bireyler ise belirsizliği karmaşık, kontrast veya çözülemez bir durum olarak değerlendirebilmektedir. Belirsizliğin tehdit olarak algılandığı durumlarda verilen tepki itaat ve inkâr olarak iki şekildedir. İtaatte birey, gerçekte var olan durumu değiştiremeyeceğini bilerek kabul eder. İnkârda ise gerçek durum, algılayan bireye göre değişir. Mevcut iki yaklaşım için de yeni, karmaşık ya da çözülemez belirsiz bir durum meydana geldiğinde bireyin, belirsizliğe tahammülsüz olduğu düşünülebilir (Cleden, 2009).

Belirsizliğin ortaya çıkmasında belli başlı kuramlar ortaya atılarak kavram anlatılmaya çalışılmıştır. Budner'a göre, belirsizlik üç nedenle ortaya çıkabilir. Birincisi birçok ipucunun olduğu karmaşık bir durum olabilir. İkincisi önceden tahmin edilmemiş farklı bir durum olabilir. Üçüncüsü ise farklı ipuçlarının farklı bilgiler önerdiği, çelişkilerin olduğu bir durum olabilir. Üç neden de kişide huzursuzluk yaratarak anksiyeteye yol açabilmektedir ve kişileri bu duygudan kurtulmaya yöneltmektedir (Budner, 1962). Bazı durumlarda kontrol edilemeyecek düzeydeyken en ufak bir bilgi ile ortadan kalkabilmekte ve kimi durumlarda da baş edilmesi güç ve bireyde olumsuz duyguları ortaya çıkarttığı da görülmektedir. Başa çıkma teorisine göre ise belirsizlik kimi insanlar için karmaşık, önceden tahmin edilemeyen veya mücadele edilemeyen durumlarda kişide olumsuz duygulara neden olan bir risk olarak tanımlanmıştır (Koerner ve Dugas, 2008). Bu nedenle belirsizlik bir bireyin özneliği olarak değerlendirilmeli ve dünyayı anlamaya çalışan, düzenin nasıl işlediğini algılamak için girişimde bulunan bireyin değişim için şansı olarak görülmesi kişinin yararına olacağı değerlendirilmektedir (Otley, 2014).

Belirsizlik durumunda hissedilen şüphenin sonucu başarısızlık, fiziksel ceza veya reddedilme gibi hoş olmayan durumlara dayanacaksa ve kişiyi gelecekte nelerin beklediği kestirilemiyorsa hissedilen duygu daha da kaygı verici şiddette olabilir (Kagan, 1965). Genel anlamda bilgi kavramı ile belirsizlik kavramı yakından bağlantılıdır. Belirsizlik, olaylara ve sisteme ilişkin bilgi eksikliklerinin sonucudur (Klir, 2006). İnsan bilmediklerinden korkar, çözüme giden ipuçlarını keşfettikçe korkularının yerini yaratıcılık ve sorunları çözebilme kapasitesi alır. Smithson (2008) belirsizlikle baş etmede belirsiz durumları anlamlandırmaya çalışma, öngörme, ölçme, yok etme, en az seviyeye indirgeme, kabullenme ya da belirsizliğe katlanma şeklinde çözüm yollarının geliştirilebileceğine değinmiştir. Çoğu insanın içinde bulunduğu veya karşı karşıya geldiği durum, kesinlik ve belirsizlik arasında herhangi bir noktada yer alabilmektedir (Clampitt ve Dekoch, 2001). Her insanın belirsizliği kabul etme, tolerans gösterme ve reddetme dereceleri birbirinden tamamen farklıdır. Dolayısıyla bireylerin belirsizliğe karşı gösterdiği tepki ve duygu derecesi onun hoşgörü düzeyini de tanımlamaktadır. Bununla birlikte bireyin belirsizlik algısının davranış ve tutumlarına da yansiyarak kişisel farklılıklara neden olacağından belirsizliğe tahammülsüzlük, kişiye özgü anlam kazanmaktadır (Hofstede, 2001).

Belirsizliğe tahammülsüzlük kavramı ilk kez 1948'de kullanılmaya başlanmış ve bir kişilik özelliği olarak ele alınmıştır (Frenkel, 1949). Belirsizliğe tahammülsüzlüğü bireyin sahip olduğu bir kişilik değişkeni olarak tanımlamıştır. Budner (1962) ise belirsizliğe tahammülsüzlüğü risk olarak değerlendirmiştir. Sookman ve Pinard (1997)'na göre ise başlangıcı, gidişatı ve sonucu tahmin edilemeyen olaylara karşı olumsuz davranma ve olumsuz tutum sergileme yatkınlığı olarak da tanımlanmaktadır. Sarı ve Dağ (2009) ise belirsizliğe tahammülsüzlüğü, kişinin bilinmeyen ve tahmin edilemeyen durumlardan rahatsız olması, kaygı ve gerginlik hissetmesi sonucunda hareketlerinin kısıtlanması olarak tanımlamaktadır. Freeston ve ark. (1994)'a göre hatalı, boş bilgi işlemlerden oluşan duygusal, davranışsal ve zihinsel tepkilerdir. Son yıllarda yapılan çalışmalarda ise araştırmacılar belirsizliği kültür çalışmalarının bir parçası olarak değerlendirmektedirler (Clampitt ve Williams, 2000). Buna göre, belirsizliğe karşı intoleransı olan insanlar, bir an önce sonuca varmaya çalışan, tek çözüm üzerinde durarak farklı çözüm yolları geliştiremeyen, sadece siyah-beyaz çözümlere başvuran, net olmayan durum ve kişiler ile ilgili genel bir kabul veya genel bir reddetme eğiliminde olan gerçeği çoğunlukla yok sayan, otoriter, esnek olmayan, kaygılı ve stresli, belirsizliği risk olarak değerlendiren, yeniliklere kapalı ve aynı işleri yaparak başarı sağlayan, mekanik, kural odaklı, görev eğilimli, seçeneklerin artmasından hoşlanmayan, zor yaşantılarla baş edemeyen bireylerdir (Taylor ve Brown, 2000). Bu bakış açısı bireylerin performanslarına etki ederek belirsizlik durumlarında kaygı ve streslerini arttırmaktadır. Bunun nedenleri ise belirsizlik karşısında ne yapılacağını bilememek yani başıma gelecekle her zaman bilmeliyim düşüncesiyle belirsizliği tahmin edebilme istekleri karşısında çözüm üretmede yetersiz kalmalarıdır. Bu durum da zor yaşam olaylarıyla karşı karşıya kaldıkların da baş etme becerileri azalmaktadır Bu durum da zor yaşam olaylarıyla karşı karşıya kaldıkların da baş etme becerileri azalmaktadır (Dugas ve ark., 2007). Bu kişiler aynı zamanda negatif durumlarla nitelendirilmekle birlikte, düşünce içeriklerinde de bilişsel çarpıtmalar olduğu değerlendirilmektedir (Koerner ve Dugas, 2008). Belirsizliğe tahammülsüzlüğü olumlu değerlendiren bireyler ise belirsizlik durumlarını gelişimleri için önlerine çıkan bir fırsat olarak görmektedirler. Bu bireyler uyumlu kişilik özelliğine sahip, farklı kültürlerden olan insanlarla bir arada çalışabilen, risk alabilen, kendini kontrol etme ve başarısızlık noktasında toleransı ve farkındalığı yüksek kişilerdir (Blau, 2003). Bu kişiler kalıplaşmış düşüncelerin dışına çıkarak yaşam boyu öğrenmeye

açık, farklı düşünce biçimleri geliştirebilen, deneyimlerle elde edeceği yaşantıyı rutin hayatına tercih eden, kaygı seviyesi az olan, özgüvenli, net düşünebilen, sağlıklı iletişim kurmayı önemseyen kişilerdir (Yaffa ve Levy, 2003). Belirsizliğe toleranslı bireylerin sahip olduğu tüm bu özellikler göz önünde bulundurulduğunda günlük yaşantılarında ilerlemeye ve gelişime açık olduklarını söylemek mümkündür. Belirsizliğe tahammülsüzlük, bireyin öznel iyi oluşunu ve yaşam kalitesini negatif yönde etkilemekle birlikte sosyal kaygı, sosyal fobi, depresyon, obsesif kompulsif bozukluk, panik bozukluk, yeme bozuklukları ve agorafobi gibi uyum ve psikolojik sorunlara yol açtığı da bilinmektedir (Geçgin ve Sahranç, 2017).

2.4. Kişilik

Kişilik kavramı, insanın sosyal yaşantısının bir gereği olarak yüzyıllar boyunca ilgi görmesine rağmen ayrı bir disiplin olarak ele alınması 1930'lu yıllarda diğer sosyal bilim alanlarından ayrılmaya başlamasıyla birlikte görünür hâle gelmiştir. Kişilik, oldukça geniş ve tanımlanması da bir o kadar zor olan bir kavramdır. Kişilik teriminin yabancı dillerdeki ortak kökeni "persona" (maske) sözcüğüne dayanmaktadır (McAdams ve Olson, 2010). Güncel sözlükte ise "ruhsal ve toplumsal tepkilerinin tümüne verilen ad, bireyin, toplumsal çevresi içinde karşılaştığı ve edindiği izlenimlerle oluşturduğu davranış özelliği ve bir kimsenin kendine göre belirgin bir özelliğinin olması durumu" olarak açıklanmaktadır. Kişilik, psikolojide sıkça işlenen konuların başında gelse de psikologların ve araştırmacıların henüz üzerinde anlaşmaya vardıkları bir "kişilik" tanımı yoktur. Bilim insanları bireysel farklılıkların nedenlerini tespit edebilmek için uzun yıllardır çalışmaktadırlar. Her araştırmacı, kavramı kendi penceresinden değerlendirdiği için alanyazında kişiliğin birçok tanımıyla karşılaşmak mümkündür. Cüceloğlu'na göre kişilik, bireyin iç ve dış çevresiyle kurduğu, diğer bireylerden ayırt edici, tutarlı ve yapılaşmış bir ilişki biçimidir (Cüceloğlu, 2000).

Dubrin (1994)'e göre ise "bireyin yaşam biçimi" şeklinde tanımlanmıştır. Kısaca kişilik bireyi 'ben' yapan bütün özelliklerinin toplamıdır. Her birey farklı bir dünyadır. Kişilik de bizi diğerlerinden ayıran bizi biz yapan bütün özelliklerimizin birleşimidir. Bireyin yetenek, ilgi, olaylar karşısındaki tutumu, çevresiyle olan uyumu ve ilişkileri, günlük yaşamdaki konuşma tarzı gibi özelliklerin birleşimini kişilik olarak tanımlamak mümkündür. Bu özellikler birbiri ile uyum içerisinde,

ayırıcı ve kişiye özeldir (Köknel, 2005). Özel olmasının nedeni, bireyin sıklıkla yaptığı ya da en tipik davranışlarını temsil etmesinden kaynaklıdır. Ayırıcı olmasının nedeni ise, bu davranışların kişiye başkalarından parmak izi gibi ayırt edici nitelik kazandırmasından dolayıdır. (Morgan, 2000). Kişilik, çeşitli düzeylerde ve (soyutlama veya genişlik) çeşitli perspektiflerden kavramsallaştırılmıştır (John ve ark., 1991). Bu seviyelerin her biri davranış ve deneyimdeki bireysel farklılıkları anlamamıza benzersiz katkılar sağlar. Allport'un bir zamanlar kişilik araştırmacıları için dediği gibi, "her araştırmacı kendi evcil hayvan ünitelerine sahiptir ve hepsi kendi evcil hayvan teşhis cihazlarını kullanır (Allport, 1958). Araştırmacılar kişiliğin açıklanması ve sınıflandırılması için pek çok teorik bakış açısı geliştirilmiştir. Kişisel farklılıklara odaklanan ve gözlemlenebilen davranış biçimlerinden hareketle ortaya konan "özellik yaklaşımının" ön plana çıktığı görülmektedir (Tabak ve ark., 2012). Bireyleri kişilik özelliklerine göre sınıflandırabilmesi için bu güne kadar pek çok kişilik kuramı geliştirilmiştir. Bunlardan bazıları zaman içerisinde güncelliğini ve önemini kaybetmiş, bazıları ise günümüze kadar gelmeyi başarmıştır. Kişiler arası farklılıkları tespit edebilmek ve kişilik özelliklerini inceleyebilmek amacıyla, bireylerin farklı durumlarda sergiledikleri bireysel davranışların dünyadaki bütün dillerde kodlanacağı ve sözcükler hâlinde yansıtacağı varsayımıyla kişilik yapısını kapsayacak bir sınıflama (taksonomi) oluşturmaya çalışılmıştır. (Somer ve ark., 2002). Uzun yıllar süren araştırmalardan sonra kişilik özelliklerini beş boyutta ele alan ve "Büyük Beş (Big Five)" adı verilen bir sınıflandırma yapılmıştır. Veriler insanların kendilerini ve başkalarını tanımlamak için kullandıkları "doğal dil" terimleri analizlerinden elde edilmiştir. Beş boyutta belirli bir kuramsal perspektifi temsil etmemekle birlikte, Beş Faktör Modeli'ni, uzun bir geçmişi olan yeni bir bakış açısı olarak görmek mümkündür. Bu zamana kadar ortaya konulmuş bakış açılarından farklı olarak kişilik, teoriye değil bilimsel gözleme dayanmakta ve kişilik beş temel boyutta ele alınmaktadır

2.4.1. Beş Faktör Kişilik Kuramı

Tarihsel olarak bakıldığında bir kişilik sistemi olarak Beş Faktör Kişilik Modeli, uzun süren araştırmalar sonucunda bireylerin kendilerini ve başkalarını tanımlamak için kullandıkları kelimelerin çözümlenmesini içeren ve kişilik özelliklerini değerlendirmek için ortaya çıkmış üst düzey tasarlanmış bir öz bildirim ölçüsüdür (McCrae ve Costa, 1997). Beş Faktör Modeli'nin geçmişi Allport ve Odbert'in

(1936) İngilizce’de insanların benlik özelliklerini anlatmak için kullanılan sözcüklerle yaptıkları araştırmalarına dayanır. Beş Büyük Envanter (BFI) ilk olarak sözlü araştırmada keşfedilmiştir. Doğal dilde özellik terimlerinin bir sınıflama sağlaması için faktörler başlangıçta boyutlar olarak yorumlanmıştır (John ve ark., 1988). Bununla birlikte, sonraki araştırmalarda bu sözcükler insanlara verilerek bildiklerini değerlendirmeleri istenmiştir (Heck, 2005). Faktör çözümlemesi analizi metodu kullanarak bu sıfatların 12 faktörde gruplandığı görülmüştür. Olması gerektiğine inandığı dört faktörü de eklemek suretiyle 16 Kişilik Faktörü (16PF) yaklaşımını ve ölçeğini geliştirmiştir. Fiske, 1949 yılında Cattell’in araştırmalarındaki bulgularda hata olabileceğini ve 16 faktörün aslında 5 faktör ile açıklanabileceğini öne sürmüştür (Costa ve McCrae, 1992). Daha sonra beş faktör kişilik özellikleri, değişik yöntemler kullanılarak yapılan çalışmalarda çok sık ortaya çıkması sonucunda araştırmacılar bu faktörlere “büyük beşli” adını vermişlerdir (Burger, 2016). Burada “büyük” derken anlatılmak istenen bulgulara dayanarak her bir faktörün özellikli kişilik spesifiklerini daha geniş bir faktörün kapsamı kastedilmiştir (Pervin ve John, 1997). 1980’lerin başlarında McCrae ve Costa da yapmış oldukları faktör analizi çalışmaları sonucunda beş temel kişilik özelliği keşfetmiştir. Ancak diğer araştırmacılardan farklı olarak kişiliğin boyutlarını tanımlamanın yeterli olmadığını, bu boyutların açıklanması gerektiğini düşünerek bir kuram geliştirme gayreti göstermişlerdir. Çalışmalar sonucunda Beş Faktör Kuramı ortaya çıkmıştır (İnanç ve Yerlikaya, 2009). Bu kurama göre, kişileri birbirinden ayıran ve yaşamları boyunca değişmeyen davranış eğilimleri beş boyutta incelenebilmektedir: dışadönüklük, uyumluluk, sorumluluk, duygusal dengesizlik ve gelişime açıklık (Costa ve McCrae,1995).

Beş Büyük yapı, ileriye büyük bir adım, uzun zamandır beklenen bir uzantı ve çoğu mevcut kişilik tanımlama sistemlerinin arasındaki rekabet yerine iyileştirme eğiliminde olan, ortaklıklar kuran, bütünleştirici ve tanımlayıcı bir kişilik araştırması modelidir. McCrae ve Costa (1997), beş faktör kişilik özelliklerinin kültürden bağımsız bir şekilde İngiltere, İsrail, Kore, Türkiye, Danimarka ve Kanada gibi 50’den fazla ülkede yapılan çalışmalarda tutarlılık gösterdiğini belirtilmiştir. Burger (2016)’a göre ise beş faktör kişilik modelinin dayandığı herhangi bir kuram yoktur. Bazı araştırmacıların eleştirmesine rağmen bu model birçok araştırmacı Costa ve ark. (2003) tarafından desteklenmiş ve kişilik özelliklerinin beş boyutta ele alınabileceği

üzerinde fikir birliğine varılmıştır. Bu çalışmada da Beş Faktör Modeli (BFI) farklı kültürlerde ve çeşitli değerlendirme teknikleri kullanılarak yapılan çalışmalarda güvenilir sonuçlar elde etmesinden dolayı ve kişilik özellikleri kapsayıcısı olarak ele aldığı için bu çalışmada BFI uygulanmıştır (Goldberg, 1990).

2.4.1.1. Gelişime Açıklık

Bu faktörle ilgili literatür incelendiğinde üzerine en çok tartışmaların yaşandığı ve diğer dört faktöre göre araştırmacıların fikir birliğine varmakta zorlandıkları bir boyuttur. Toplam varyansın daha az bir kısmını açıklamakta ve daha az sıfat içermektedir (Somer, 1998). Kişilik özelliklerinden gelişime açıklık, (1)eylemsellik, (2)hayalgücü, (3)estetik, (4)hissiyat, (5)değersellik, (6)fikirsellik olmak üzere altı farklı alt boyuttan oluşmaktadır. Gelişime açık bireyler, entelektüel, esnek, zeki, açık fikirli, olayları çok yönlü değerlendirerek farklı çözüm yolları üretebilen ve sıra dışılığı ile farklı düşünce eğilimi gösteren kişilerdir. Aynı zamanda rutinliği tercih etmedikleri için çevresindekiler tarafından bencil olarak değerlendirilebilirler (Burger, 2016). Somer ve diğerleri (2002) ise gelişime açık bireyleri kültürü gelişmiş olan, artistik, yürekli, macerayı seven, korkusuz bireyler olarak açıklamaktadır. Morsünbül (2014) ise bu boyut için yeni bilgilere karşı ilgili, çeşitlilik içerisinde tercih yapabilme yeteneğine ve etkin hayal gücüne sahip bireylerin özelliğini yansıttığını vurgulamıştır. Bu bireyler hayat zorluklarıyla başa çıkabilme stratejilerini etkin bir şekilde kullanarak risk olarak değerlendirilebilecek durumları kendilerini geliştirmek için bir fırsat olarak görür ve denemeyi tercih ederler (Merdan, 2013). Genel bir değerlendirme sonunda denilebilir ki sanatla uğraşan bireylerin gelişime açıklık boyutundan yüksek puan alacağı öngörülmekle birlikte bu boyuttan düşük puan alan bireyler gelenekçi yapıda yeniliklere kapalı, var olan bilgiyle yetinen, olaylara karşı bakış açısı sınırlı kişiler olarak tanımlanabilir (Açıkel, 2013).

2.4.1.2. Vicdanlılık

Hayattaki anlam ve amacın en önemli belirleyicilerinden birinin de kişilik boyutlarından biri olan sorumluluk olduğu yapılan çalışmalarda vurgulanmaktadır. Sorumluluk, olumlu ve olumsuz etkiler kontrol altına alındığında, hayat amacı ile

yakından ilişkili olan kişilik özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Sorumluluk dürtülerin kontrolü, yönlendirilmesi ve düzenlenmesini kapsamaktadır (Morsünbül, 2014). Somer (1998), sorumluluk sahibi kişileri, hırslı, çalışkan, azimli dikkatli,tedbirli, istikrarlı, kontrollü ve prensip sahibi olarak tanımlamaktadır. Yüksek sorumluluk duygusuna sahip bireyler, kendisini denetleyebilen, sorumluluklarını önemseyen, başarıma duygusu yüksek, kararlı ve organize olmaya yatkın aynı zamanda düzenli kişilerdir. Sorumluluk, altı farklı alt boyuttan oluşmaktadır. Bu boyutlar: (1) ihtiyatlılık, (2) yeterlilik, (3) hürmetkârlık, (4) düzenlilik, (5) başarı için mücadele, (6) özdisiplin olarak sıralamak mümkündür (Costa ve McCrae, 1995). Sorumluluk boyutunu temsil eden temel özelliklerin ise liderlik, düzenlilik, amaç odaklılık, görev bilinci, üretkenlik ve kararlılık olduğu söylenmektedir (Çivitçi ve Arıcıoğlu, 2012).Sorumluluk faktörüne sahip bireyler, bireysel çalışmalarda olduğu kadar grup içerisindeki çalışmalarda da başarılı olup kendisini gösteren ve ekip arkadaşlarına da yardımda bulunma eğiliminde olan bireylerdir (Kaşlı, 2009). Sorumluluk düzeyi düşük olan bireyler ise, düzensiz, kendisini kontrol etmekte zorlanan, dağınık ve plansızdır (Çivitçi ve Arıcıoğlu, 2012). Aynı zamanda, vicdani olarak kendilerini sorgulayan, hareket etmeyi çok sevmeyen ve kendi hayat biçimlerini oluşturmakta zorluk çeken bireylerdir (McCrae ve Costa, 1991). Bu bireylerin çoğunlukla sabit olmaktan hoşlandıkları değerlendirilebilir. Bazı araştırmacılar sorumluluk boyutunu mükemmeliyetçilik boyutuyla ilişkilendirirken, bazı araştırmacılar başarıma arzusu ve kazanma boyutunda ele almaktadır.Reisoğlu (2013)'na göre, sorumluluk sahibi bireyler çevresindekilere güven verir, istenmeyen görevleri titizlikle ve direnerek yerine getirebilir. McCrae ve Costa (1985)'nın araştırmasına göre zekâ puanı düşük olan bireylerin sorumluluk boyutundan da düşük puan aldıkları sonucuna ulaşılmıştır. Sorumluluk boyutu özellikle çalışma hayatı açısından önemli bir boyut olup iş performansını pozitif yönde yordamaktadır (Demirci, 2003). Bu bağlamda bireylerin günlük hayatları ile birlikte iş yaşantılarında da sorumluluk seviyeleri iş yapma potansiyellerini belirlemektedir. Ve son olarak sorumluluk sahibi bireylerin sağlıklı davranışların peşinden gitmeleri sebebiyle ömürleri boyunca daha düşük ölüm riski sergiledikleri bilinmektedir (Martinek ve Hellison, 1997).

2.4.1.3. Dışa Dönüklük

Dışa dönüklük, beş faktör kişilik modelinde geniş bir yer tutmaktadır. Alt özellikler içerisinde en kapsamlı olan olmasından dolayı faktör analizlerinde en önemli faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Dışa dönüklük altı farklı alt boyutu içermektedir. Bu boyutlar, girginlik, etkinlik, içtenlik, atılganlık, heyecan arayışı, pozitif duygulanım olarak sıralanabilir (Costa ve McCrae, 1995). Dışa dönük insanlar kendinden emin, konuşkan, cana yakın, girişken, sempatik, değişim odaklı fikirlere ve ifadelere yakın bireyler olarak tanımlanabilir. Dışa dönükler içine kapanıklara kıyasla kendisinden farklı olana saygı duyarlar ve farklılıklara karşı toleransı yüksek, çevresiyle olan ilişkilerinde samimi, ilgi uyandıran, espirili, neşeli, grup çalışmasına yatkın, duygusunu rahatlıkla ifade edebilen, yerinde cevaplar veren ve zorluklarla aktif bir şekilde baş edebilen kişilerdir (Merdan, 2013. Gültekin (2009) yaptığı araştırmaya göre dışa dönük bireylerin mücadeleci, değişiklikleri seven, enerjik, aynı zamanda ödüle karşı da yatkın bireyler olduğunu, ilk defa karşılaştıkları insanlarla kolay ve rahat diyalog kurabildiklerini ve kendilerini rahatlıkla ifade edebildikleri ortaya konmuştur. Burger de dışa dönük bireyler heyecanı seven, atik, sosyal gruplar içerisinde yer almayı seven, coşkuludur diye eklemiştir. İçe dönük bireyler ise sınırlı sayıda mesafeli arkadaşlıkları olan, kitap okumayı rutini hâline getirmiş bireylerdir (Tekin ve ark., 2012). Günlük hayatlarında çok düşünüp az konuşan, içe bakışı önemseyen, olayları ciddiye alan, mesafeli, tutuk, kapalı, yaşam enerjisi düşük, ciddi ve temkinli bireylerdir (Tatlıoğlu, 2014). Bu bireyler sürprizlerden hoşlanmaz ama gelecek yaşantısı için planlıdırlar. İçe dönük bireylerin negatif duygu ve davranışları daha yoğun yaşadıkları gözlemlenirken, dışa dönük bireyler için pozitif duygular ve bu duygulara eşlik eden davranışlar daha yoğun yaşadıkları gözlemlenmiştir. Somer (1998)'e göre içe dönükler pasif, hareketi sevmeyen, durağanlığı tercih eden, hüzünlü ve kendilerine dönüktür (Somer, 1998). Costa ve McCrea (1992)'ye göre içe dönükler izleyici değil bağımsız, soğuk değil çekingen, tembel değil temkinli insanlardır.

2.4.1.4. Uyumluluk

Uyumluluk beş faktör kişilik modelinde iş birliği konusunda en öngörülü yaklaşımdır. Kavram kişiler arası ilişkilerde bireyin ne şekilde farklı yönelimler

gösterdiği ile ilgilenmektedir. Uyumluluk altı farklı boyuttan oluşmaktadır. Bunlar oğruluk, fedakârlık, güven, hassas fikirlilik, uyum, tevazu olarak sıralanabilir (Costa ve McCrae, 1995). Ayrıca deneysel olarak uyumluluğun, yarışmacı olmayan grup performansı, çatışmaların çözümü, saygınlık, içtenlik, saldırmazlık ve yardım tutumlarıyla doğrudan ilişkili olduğu söylenebilir (Basım ve ark., 2009). Uyumluluğu yüksek olan bireylerin arkadaşlık ilişkilerinin diğerlerine kıyasla daha sıcak, uzun süreli ve samimi, alçak gönüllü, kolay aldanan, merhametli, ılımlı, doğru olmayı önemseyen kişiler olduğu belirlenmiştir. Graziano ve diğerlerinin (1996) uyumlu bireyler için ilişkilerinde affedici, kibar, farklı düşüncelere saygılıdır şeklinde eklemiştir. Uyumluluk boyutu ile ilgili yapılan araştırmada yüksek uyumluluk puanı, aynı zamanda uyumsuzlukla ilişkilidir. Bunun nedeni uyumluluk boyutu yüksek olan bireyler toplumsal kabul görmeye bağımlı, ilişkilerinde çıkarıcı, düşünce ve duyguları dile getirmede yetersizdirler. Bunun sonucunda da uyumluluk alt boyutundan alınan düşük puan ve yüksek puan benzer şekilde değerlendirilmekte ve birbirine paralel olarak açıklanmaktadır. Bu bulgunun ışığında yüksek düzeyde uyumluluk gösteren kişilerin uyumsuz oldukları ortaya çıkmaktadır (McCrae ve Costa, 1987).

2.4.1.5. Nevrotiklik

Nevrotiklik boyutu olumsuz duyguları yaşamak doğrultusunda genel bir eğilim olarak tanımlanabilir. Duygusal denge-dengesizlik olarak da adlandırılan bu boyut bireyin zor yaşantılarla baş edebilme yeteneği ile ilgilidir. Goldstein ve Brooks (2005)'e göre nevroitik bireylerin duygusal olarak ani değişiklikler yaşamasıyla birlikte olumsuz duygularının baskın olmasından dolayı stresle başa çıkma becerilerinin, tercihleri konusunda sağlıklı karar verme durumlarının ve günlük hayatta karşılaştıkları zorluları aşabilme güçlerinin risk altında olduğunu vurgulamaktadır. Umutsuzluk, heyecan, korku, öfke, suçluluk gibi olumsuz duyguların nevroitik kişiliğin temelini oluşturduğu açıklanmıştır (Puher, 2009). Farklı bir ifadeyle de nevroitiklik stres durumlarına karşı yetersiz cevap üretme ve olumsuz duyguları yaşama eğilimi olarak tanımlanabilir. Costa ve McCrae (1995) çalışmalarında, kızgınlık, karamsarlık, kaygı, alınganlık ve depresif belirtileri bu boyutla ilişkilendirilmiştir. Burger (2016)'a göre nevroitik bireyler duygularını kontrol etmekte zorlanan ve ani duygu durum değişikliği yaşayan kişilerdir. Bu kişiler, yenilikleri risk olarak değerlendirip, değişikliklere karşı direnç gösterirler ve

bu durum onlarda anksiyetenin oluşmasına neden olabilmektedir (Bardavit, 2007). Duygusal dengesi düşük olan bireyler olayları olumsuz yorumlama eğiliminde olup belirsizliğe karşı tehdit algısı geliştirerek etrafına karşı daha olumsuz bir bakış açısı edinip kaygılı, sinirli, güvensiz ve kendisiyle savaşıyor olan bireyler olma eğilimindeyken, duygusal dengesi yüksek olan bireyler ise daha sabırlı, sakin, özgüvenli, çevresine güven veren, zor yaşam deneyimlerine karşı toleransı yüksek bireylerdir (Robbins ve Yargıç, 2007). Nevrotik bireylerin düşünce yapılarının gerçeği yansıtmayan, bilişsel çarpıtmalar içerdiği ve buna bağlı olarak da olumsuz duygu durumu geliştirdikleri ve bu durumla baş edebilmek için de sağlıklı olmayan başa çıkma mekanizmaları kullandıklarını söylemek mümkündür. Nevrotik bireylerin olumsuz duyguları yaşamak doğrultusunda genel bir eğilim göstererek depresif ve dürtüsel biçimde hareket eden bireyler olmaları ve aynı zamanda iş yapma fonksiyonelliklerinin zayıf kaldığı yapılan çalışmalarda ortaya konmuştur (Suslow, 2014). Bu bulgulardan yola çıkarak toplumda sıkça görülen depresyonun da temelinde nevroz boyutunun yer aldığı yapılan araştırmalarda vurgulanmaktadır (Basım ve ark., 2009). Costa ve McCrae (1986) ve Shimin çalışmasında nevrozluğun davranışsal kökenli erken yaşta ölümlerin tüm boyutları ile ilişkili olduğu belirtilmektedir.

2.5. İlgili Çalışmalar

2.5.1. Askerî Personel Eşleri ile Yapılan Araştırmalar

Uluslararası alanyazında askerî yaşamın çeşitli yönlerine odaklanarak yapılan çalışmalar mevcuttur. Genel olarak çalışmalar görevlendirme öncesi ve sonrasındaki duruma odaklanmıştır. Buna ek olarak eşlerin çelişen kariyer hedefleri, eğitim hayatı, askerî yaşamın aileye etkisi, aile içi şiddet, askerî hayatın yarattığı belirsizlik, asker ailesine verilmesi gerekli görülen psikososyal destek hizmetleri gibi alanlar üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Almanya'da 1989'da Rosenin Askerî tıp dergisinde yayınlanan askerî yaşam stresinin yaşam kalitesine etkisinin araştırıldığı çalışmada, genel sağlık ile askerî yaşam stresinin anlamlı yönde ilişkisi tespit edilmiştir. Aynı çalışmada Almanya'da görev yapan asker personelin eşlerinin çalışıyor olmasının yaşam doyumunu ve refahını arttırdığı ve askerî yaşamdan kaynaklı strese tampon görevini gördüğü

düşünülmüş ve bu çalışma üzerine istihdamın asker eşleri üzerinde faydalı olacağı görüşüne varılmıştır (Leora, 1989). Askerî ortama ve eşlerinin mesleğinden kaynaklı belirsizliğe uyum sağlamada ve stresle başa çıkmada zorluk çeken grup yaşları küçük olan asker eşleri olmuştur. Bu eşlerin ordudan yüksek beklenti içinde oldukları ve ordu içi verilen hizmetten memnun kalmadıkları sonucuna varılmıştır. Aynı zamanda asker ailelerin sivil mevkidaşlarına göre daha erken evlenme eğiliminde oldukları, genç yaşta askerî ortama ayak uydurmada zorluk çektikleri araştırmanın bir diğer bulgusudur. Yine bu araştırmanın sonuçlarına göre, yaşı küçük olan askerî personel eşlerin yüksek oranda histriyonik ve panik bozukluk eğiliminde oldukları sonucuna varılmıştır. Yaşı ilerlemiş olan asker eşlerinin stres düzeyleri düşerken daha iyi başa çıkma stratejilerinin olduğu, eşlerinin görev belirsizliğini daha iyi tolere edebildikleri gözlemlenmiştir. Askerî personelin rütbesinin eşlerin uyum ve stres düzeyleri üzerinde etkiye sahip olduğu gözlemlense de çalışmada daha detaylı analizler gerektiği de vurgulanmıştır. Daha genç ve düşük rütbedeki asker eşlerinin genel destek ve hizmetlere ulaşım açısından yüksek rütbedeki askerî personel eşlerine göre yetersiz hizmet gördüğüne de vurgu yapılmıştır (Rosen ve ark., 1994).

Almanya'da parlamentonun raporuna göre, 1988 yılında askerlerin %56'sı ailelerini yanında götürürken 1994 yılında bu oran %16'ya düşmekte, askerler, eşlerinin işlerini bırakmasını istememektedir. Bu durum karşısında İngiliz ordusu, 90'ların sonunda “Asker Ailesi” adında, asker eşleri için iş ilanlarını kapsayan bir veri tabanında süreli haber bülteni yayımlar ve asker eşlerine dağıtır. Bu durum militarist ve cinsiyetçi sistemin kutsadığı, kendisini kocasının huzurunu, başarılarını arttırmaya adanmış eş mitosuna uymamaktadır. Ekonomik bir gelire sahip olan kadınların, özellikle 1995 yılında, ABD ordusunun askerlerini barış görevleri için Somali gibi uzak bölgelere gönderdiği dönemlerde, ev problemleri ile de baş etmeyi öğrenmeleri, öz güvenlerini arttırmıştır (Moskos, 2000). Artan bu öz güven ve maddi gelirin ise boşanmaları tetiklediği yapılan araştırmalarda ortaya konmuştur (Enloe, 2006). Boşanmaları hızlandıran en önemli nedenlerden birini de aile içi şiddet oluşturuyor. ABD Savunma Bakanlığı'nın kayıtları 1988'de şiddet gören eşlerin %12'yi oluşturduğunu, 1993 yılında bu oranın %18'e ulaştığını, 1995'te 218 ordu ailesinde kadınların asker kocaları tarafından öldürüldüğünü belirtmektedir (Marshall ve Lucinda, 2004). Bu istatistikler, askerden dönen kişi ve eşi için terapinin önemini, öte yandan ruh sağlığı hizmeti almayanlar için aile sistemi üzerindeki olumsuz

etkilerinin altını çizmektedir. Sayers ve arkadaşlarının asker ailelerinde artan şiddet üzerine yaptığı çalışmada, eğer askerlik öncesi eşlerin ilişkisi sorunlu idi ise geçen zamanın bu ilişkiyi daha da sorunlu hale getirmiş olabileceği üzerinde durulmaktadır (Sayers ve ark., 2009). Görev sürecinde eşlerinin yaşamını yitirme olasılığına yönelik duyulan endişe, geride kalan eş için son derece örseleyicidir (Savitsky ve ark., 2009). Eşlerle yapılan araştırmada güvenlik görevlerinin görevde oldukları esnada eşlerin yaşadığı sorunlar; iletişim araçlarıyla eşlerle haberleşmede sıkıntı yaşanması, yalnızlık, hayatın getirdiği zorluklarla tek başına baş etmede zorluk, eşlerle duygusal bağı sürdürmekte zorlanma, evin bakım-onarım işleriyle ilgilenme, duygusal sorunlar yaşama ve çocuk bakımı, kendine yeterince zaman ayıramama olarak bulunmuştur (Darwin, 2009). Bireylerin maneviyat düzeyi yüksek olduğunda psikolojik dayanıklılığı güçlü olmakta, diğer bir deyişle, stres ve sıkıntıya olumlu tepki vermekte ve kaygı düzeyi azalmaktadır. Van Praggvd 2010'da yaptığı çalışmada dini geçmişe sahip askerî personel eşlerinin dinî geçmişi olmayanlara oranla daha dirençli oldukları eşleri görevdeyken de daha iyi başa çıkma davranışı sergiledikleri yapılan çalışmalarda ortaya konmuştur. 2017 yılında İsrail ordusuyla yapılan çalışma da Van praggvd in sonuçlarını destekler niteliktedir. İsrail ordusunda görev yapan asker eşleriyle yapılan çalışmada eşlerin ruh sağlığı, yaşam memnuniyeti ve genel refahı görevlendirmeden aylar sonra değerlendirilmiş ve dindar asker eşlerinin hayat zorlukları ile başa çıkabilme, anlamak ve anlam vermek için olumlu yeniden çerçeveleme yapabildiği, dindar olmayan asker eşlerine göre stresle anlamlı düzeyde başa çıkabildiği yapılan çalışmalarda ortaya konmuştur. Savaşta görevli bir eşe sahip olmak, asker eşleri için kaygı vericidir ve eşler için stresli bir dönemdir. Ancak dinin bu zorlu zamanlarda inançlı insanlar için destek, umut ve rehberlik sağlayacağı vurgulanmıştır (Van den Broeck ve ark., 2017).

Savaşın askeri ortamın stresinin getirmiş olduğu sıkıntılarla mücadele eden çiftlerle terapide evlilik uyumsuzluklarının kökenine inmek, eşlerin ayrılığına neden olan bu sorunları anlamak önemlidir. Bugün Kanada, Fransa, İngiltere, İtalya ordularının sosyal hizmet kuruluşları, ailelere sağlık, eğlence olanakları dışında ücretli profesyonellerden oluşan psikologlar, sosyologlar sunmakta ve aile içi şiddet ile ilgili seminerler, konferanslar düzenlemektedir. Bugün ABD gibi ülkelerde ordu, ailelerle ilgili problemlerin kurumun bağıni zayıflatmasından endişelendiğinden, bu konuda bulgularından yararlanacağı araştırmalar yapması için üniversitelerle anlaşmalar

imzalamaktadır (Enloe, 2000). Pek çok ordu, eşleri kuruma bağlayacak imkânlar sunmaya çalışmaktadır. 20.000 barış askerinin görevli olduğu Bosna operasyonunda Savunma Bakanlığı, “Bosna Ağı” isimli bir web sitesi kurmuş, bu sürede eşlerin sıkıntı ve taleplerini doğrudan ileticeği bir kanal yaratmıştır. Aynı şekilde, Kanada ordusu şikâyetlerini, problemlerini direk iletebilecekleri aile hizmetleri açarken, Hollanda ordusu, uzak ve uzun süren görevler boyunca asker ve eşlerin iletişimini hızlandıran bir web sitesi açmış, ayrıca operasyonların seyri ile ilgili sürekli bilgi alabilecekleri bir hat kurmuştur. ABD ordusu ise, 1990'ların sonunda çalışan kadınların çocukları için çocuk bakımevleri ve kreşler açmıştır. Asker eşlerinin problemlerini daha görünür kılmak, mağduriyetlerini açığa çıkarmak için çalışmalar düzenlemiştir (Spelman ve ark., 2012). Türkiye’de terörle mücadelede yer alan güvenlik görevlilerinin deneyimlerinin, diğer ülkelerin ordularındaki güvenlik görevlilerinin deneyimlerine göre eşsiz olduğunu söylemek mümkündür (Akgül, 2010). Savaş bölgesinde ya da terörist gruplarla sürekli sıcak temas sağlayabileceği düşüncesi asker ailelerinin stress düzeylerinde ciddi artışın gözlemlenmesine neden olmaktadır. Güvenlik görevlilerinin eşleriyle görev öncesi dönemde yapılan araştırmada yaklaşık her iki eşten birinin depresyon tanısı aldığı bulunmuştur. Eşlerle yapılan bir başka araştırmada ise görev öncesi dönemde eşlerin stres düzeyleri, sivil ailelerdeki eşlere göre anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur (Warner ve ark., 2009). Meadows ve diğerleri evlilik tatmininin, görev dönemlerinde diğer dönemlere göre daha düşük düzeyde olduğu bulunmuştur (Meadows ve ark., 2017). Askerî personelin göreve çağrılma sürecinde eşin sevdiği kişiyi kaybetme korkusuyla inkâr etme duyguları arasında mücadele, korku, kızgınlık, gücenme, felaketleştirme ve incinme duyguları yaşayabileceğini ve askerî hayatın yarattığı bu belirsizlik durumunun askerî ailelerde panik bozukluk ve kaygı bozukluğunun ortaya çıkmasına neden olabileceğini ya da var olanı tetikleyebileceğini vurgulamıştır (Pincus ve ark., 2001).

Personelin silahaltına çağrılmasından sonraki (savaş, terör bölgesine göreve gitmek) süreçte eşine karşı duygusal olarak uzaklaşması, eşlerin seksüel ilişkisinde olağanüstü yakınlık ya da tezat duygular yaşaması, kızgınlık ve birbirinden uzaklaşma duygularının yaşandığı yapılan çalışmada ortaya konmuştur. Aynı zamanda bazı eşler bu süreci yaşamaktansa eşlerinin bir an önce gitmesini bu şekildeki birlikteliğe tercih etmektedir (Laser ve Stephens, 2011). Çiftlerin bu dönemde münakaşalarının arttığı, ani görev emrinin yarattığı belirsizlik ile uzun

süredir evli çiftlerde yeni evli çiftlere göre münakaşalar ve belirsizliği karşı toleranslarının daha yüksek olduğu fakat yaşı genç olan ve yeni evli çiftlerde tolerans düzeylerinin düştüğü ve bu durumun ilişkilerine olumsuz yönde yansıdığı vurgulanmıştır (Hall, 2016). Görev esnasında aile üyelerinden uzakta olduklarından ve eve ne zaman geri döneceklerinin çoğu zaman belli olmamasının asker ailelerinin hayatlarında yarattığı belirsizlik durumu büyük rahatsızlık yaratmaktadır (Hosek ve ark., 2006). Görev süresinin belirsiz oluşu ve görev süresinin uzamasının geride kalan eşin ruh sağlığı tanısı alma riskini arttırdığı, stres, yalnızlık, anksiyete, depresyonu arttırdığı ve kişilik bozukluğunu şiddetlendirdiği tespit edilmiştir. Bu belirtiler eşin riskli bölgede askerlik görevinde bulunmasından dolayı artan sorumluluk, iş yükü, yetersiz uyku ve belirsizlik gibi nedenlerle daha da kötüye gidebilir (Mansfield ve ark., 2010). Askerî personelin evden uzak kalması, eşin ilk aydan itibaren terkedilmişlik, kayıp, boşluk, acı ve organizasyonluk duyguları yaşamasına neden olabilmektedir. Bu kayıp ‘müphem kayıp’ olarak terimleştirilmiştir. Askerî personel, eşinin yanında fiziksel olarak olmamasına rağmen psikolojik olarak oradadır (Buchbinder ve ark., 2004). Ebeveynler, çocuklarına görev haberini nasıl ve ne şekilde verecekleri konusunda kararsız kalmaktadır. Babalar, çoğu zaman görev konusunda çocuklarına bir açıklamada bulunmadan evden ayrıldığı için çocukları bilgilendirmenin ağır duygusal yükünü ne yazık ki anneler tek başına üstlenmektedir. Araştırmalar askerî personelin görevlendirme sürecince iletişimini koparmamasının eşler arasındaki ilişkiyi güçlendirdiğini göstermektedir (Mmari ve ark., 2009). Telefon görüşmelerinin iyi gitmesinin eşler için moral olduğu yapılan çalışmalarda ortaya konmuştur (Pincus, 2008). Görüşme boyunca asker ve eşi duygusal olarak bağlanamazlarsa görüşme her ikisi için de huzur bozucu olabilir. Eşten gelen telefonlara evde ön plana çıkan sorunlar yansıtılmamaktadır. Askerin oradan evdekilere müdahale etmesi söz konusu olmayacağı gibi, bu durum sadece onun anksiyete ve stres hislerini arttıracaktır ve onun savaş ortamında dikkatinin dağılmasına ve hatta belki de hayatına mal olabilecektir (Hall, 2008). Elektronik posta, güçlü duyguları ve durumları filtreleyebilir. Özellikle çözülmemiş anlaşmazlıkları olan aileler için en iyi seçenek olarak Skype, MSN gibi görsel iletişim araçları görülmüştür. Bu araçlar birbirini görmek için harika araçlar olmakla birlikte görüşmenin bitiminden sonra kayıp ve yalnızlık duygularına itebilir destek ağlarına ulaşmasına, günlük yaşamın stresini atmasına, günlük yaşamda yüz yüze kalınan zorlukların normalleştirilmesine

ve aile bireylerinin dayanıklılığına yardımcı olabileceği yapılan çalışmada vurgulanmıştır (Hosek ve ark., 2017).

Görev süresinin uzamasının güvenlik görevlilerinin stres düzeylerini anlamlı bir biçimde arttırdığı ve bu stresin eşlerine de yansıdığı, görev nedeniyle ayrılığın altı ayı geçmesiyle birlikte eşlerde duygusal sorunların büyük ölçüde arttığı görülmektedir. (Chandra, ve ark., 2010). Çin tarihinde asker eşlerinin savaşlarda eşi üzerinde belirleyici bir rol oynadığı düşünülmüş ve önem atfedilmiştir (Pao-Tao ve ark., 2000). Eşlerin tutumları, ordunun kendilerinden bekledikleri rol açısından geçmiştekilerden farklıdır. Bu yüzden ordu eşlerinin bakış açılarındaki değişikliklerin kabul edilmesi gerektiğine değinilmiştir. Mevcut askerlerine eşlerinin eski geleneksel askerî fikirlerin çoğuna katılmadıklarına veya bu fikirlere uymadıklarına dair göstergeler vardı. Eşlerin orduda yaşadıkları yıllara bakılmaksızın, "yeni askerî" yanıtlar verdiler; bu asker eşlerinin kılık kıyafet ve nezaket geleneklerine uymamaya ve eşlerine katılma zorunluluğu hissetmemeye daha yatkın oldukları sonucunu çıkarmıştır.

Bu çalışma da aile ihtiyaçlarının hizmet ihtiyaçları ile çelişen askerî görevlendirme politikalarını inceleme ihtiyacını ortaya koymaktadır (Stella 1980). Eşlerin korkusunun ilk boyutunu sevdiklerinin hayatını kaybetmesi ya da bir zarar görmesi ihtimali, ikinci boyutunu ise eşin uzun bir süre yalnız kalacak olması oluşturmaktadır. Eşlerin %93.3'ünün görev döneminde sevdiklerinin güvenliğiyle ilişkili korku duyduğu tespit edilmiştir (Schumm ve ark., 2001). Rosen ve Durand (1995) da çalışmasında aynı sonuçları desteklemiştir. Asker eşlerinin, ruh sağlığı hizmetine ulaşmasının önündeki engeller Amerika Birleşik Devletleri ve diğer deniz aşırı ülkelerle karşılaştırılmıştır. Çıkan sonuçlara göre tipik ulaşım engelinden çok orduya özgü engeller olarak belirlenmiştir. Çözüm yolu olarak askerî kültürü anlayabilecek, bu konuda eğitim almış uzmanların geliştirilmesi gerektiği ve bunun için asker eşine ulaşmanın zor olduğu bölgelerde internet veri tabanlı hizmetin oluşturulması, asker eşin görev yeri ve durumundan kaynaklı engellerin ortadan kaldırılması için çözüm önerisi olarak sunulmuştur (Colleen ve ark., 2014).

Asker aileleri zorlu yaşam deneyimlerini sık sık yaşasalar bile depresyondan kurtulma gücüne sahiptir. Bu gücü ordu içi sosyal destekten aldıklarını bu yüzden zorlu yaşam olaylarına karşı sivil bireylerden daha fazla dayanıklılık gösterdiklerini ortaya koyan çalışmalar mevcuttur (MacDermid ve ark., 2008). Ayrılıklar ve tekrar eve dönüşler asker ailelerinin yaşam tarzı hâline gelse de askerî personelin evden

ayrılması ile birlikte belirsizlik ve stres bazı eşlerde psikiyatrik rahatsızlıkların yaşanmasına ya da tetiklenmesine neden olmaktadır (Montgomery, 1980). Reinerth yaptığı araştırmada donanmada görev yapan personelin eşinin daha fazla stres yaşadığını ortaya koymaktadır. Psikiyatriye sevk edilen eşlerin doğrudan ayrılıkla ilgili olarak semptomlarının olduğunu bu ayrılığın yol açtığı stresten kaynaklı olumsuz yaşam deneyimleri asker eşi için şiddetli duygusal ve davranışsal problemlere neden olabileceği gibi bunun sonucunda da ortaya çıkan sorunların depresyon, alkol ve uyuşturucu madde kullanımı, aşırı yemek yeme davranışı, çocuğa haşgörüzlük gibi sorunlara neden olabileceğini ya da tetikleyebileceği vurgulanmıştır (Reinerth, 1978).

Bir diğer araştırma ise ailelerin doğrudan savaş bölgelerinde bulunmalar ve savaşmalar bile eşin görevlendirmeler sonrasındaki geri dönüşlerde travma sonrası stres bozukluğu (TSSB) başta olmak üzere yaralanmaların etkisiyle travmatik beyin hasarları, davranışsal problemler, uyum bozuklukları, depresyon gibi bulguların eşe de yansıdığı görülmektedir (Dekel ve ark., 2005). Eşin savaştan etkilendiğini kanıtlayan bir başka çalışma da ABD İkinci Dünya Savaşı gazileri, Kore ve TSSB'li Vietnam gazilerinin eşlerinde yapılan çalışmada birinci bakım veren oldukları için yüksek travma doğrudan eş olduğunda bulaşma riski artmaktadır, anksiyete, depresyon, düşmanlık, somatizasyon bozuklukları gibi psikiyatrik tanımlar aldıkları bu bakım veren ailelere travma bulaşma yöntemleri iyi anlaşılmadığı ve zamanında eşler için önleyici faaliyetler yapılmadığı için bu ailelerde sağlık sorunları ciddi problem yaratmıştır (Van Ijzendoorn ve ark., 2003). Bu etkileşim karşılıklıdır, asker ve ailesinin psikolojik dayanıklılığı güçlendirilerek yaşaması muhtemel travmalara karşı tampon görevi görmesini sağlamak, ele alınması gereken bir konudur (Padden ve ark., 2011). Türkiye'de şehit eşleriyle yapılan görüşmede katılımcıların bizzat görüşleri şu şekildedir: "Asker eşi her zaman eşinin yanında olmalıdır. Kimliğim sadece o askerin eşiyim ben şeklindedir". Çünkü eşlerimiz o görevi yaparken bizler o görevi komple alıyor, hep beraber o ülkeyi savunuyoruz. Belirli bir erkek üzerinden değil eşlerinin ait oldukları kurum üzerinden tanımlama yapılırsa askerî personel eşinin kurum ile daha iyi içsel bağlar kurabileceğini ve bu durumun eşlerin militarizasyonlarını güçlendirerek ordunun talep ettiği ve yüklediği sorumlulukları sorgulamadan yapabilecekleri anlamını güçlendirdiği düşünülmektedir (Tunaç, 2018). Eğer eşlerinin rütbeleri üzerinden tanımlama yapılırsa ordu içindeki diğer kıdemli asker eşleri ile zaten hiyerarşik bir ilişkide olan bu kadınların,

militarizasyonlarını kolaylaştırmakta eleştirel bakış açılarına sahip olmalarını engellemektedir (Enloe, 2004). Askerî personel eşlerinde stres ve gerginliğin alkol kullanımına etkisi ve askerî bir eş olmakla stresli yaşam olayları arasındaki ilişki ardından alkol kullanımı ile ilgili genel davranışlar ve yaşam doyumu araştırılmıştır. Çalışma grubundaki eşlerden %16'sı alkolik ya da alkollü olarak kategorize edilmiştir. Stresin doğrudan ve pozitif olarak gerginlikle ilişkili olduğunu desteklediği alkol alım sıklığıyla zorlanmanın ve sorunların ilişkisi olumlu yönde pozitif ilişkide olduğu fakat yaşam doyumu devreye girdiğinde sonucun negatif yönde çıktığı görülmüş stres gerilim ilişkisinde eşlerinin rütbesi arasında bir fark gözlenmemiştir. Son olarak eşlerin stres, zorlanma, başa çıkma ve alkol kullanımı arasında anlamlı bir ilişki çıkmamıştır. Başa çıkma, değişkenin ılımlı etkileri ve sosyal desteğin tamponlama değişkenini desteklenmemektedir. Stresin yalnızca zorlanma yoluyla hareket ettiği beklentisi ve askerî eş olmanın alkol kullanımına etki etmesi arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır (Martin 1983).

Asker eşlerinin belirsiz konumlandırılması dışlama ve güven adlı Japonya'daki Öz Savunma Kuvvetlerinin (JSDF) eşleriyle yapılmış bir araştırmada askerî kurumlar ile Japon asker eşlerinin arasındaki ilişki incelenmiştir. ABD, Avustralya, Hindistan ve Japonya'nın katılımıyla oluşturulan komitede o dönemde tüm birliklerin genç olduğu ve kurumun yapısının asker eşlerinin ruh sağlığını etkilediği sonucuna varılmıştır. Ordular üyelerini zihinsel stresten uzak tutmak için 2003 yılından beri sivil ruh sağlığı çalışanı istihdam etmeye başlayarak ordudaki ruh sağlığına ve eşe önemi göstermektedirler (March, 2019). Uzun yıllar geçtikten sonra silahlı kuvvetler asker eşlerinin desteklenmesi gerektiğiyle ilgilenmeye başlamıştır (Hogan, 2010). Fiziksel yaralanmalara karşı sivil ve askerî ailelerin normal hayata uyum süreci ile ilgili yapılan araştırmada uzun vadede değişikliğe neden olan yaralanmalar davranışta, duygularda veya yeteneklerde ciddi sorunlara neden olabilmektedir. Eşlere meydan okumak, eşleri bakıma itmek, hatta ebeveyn rolü vermek gibi zorlu yaşam deneyimlerinden olan savaşlar, kişide fiziksel yaralanmaları yanında ruhsal yaralarda açmaktadır. Savaş sonrası normal hayata uyum sürecinde askerî personel ailelerinin uyum sağlaması sivil asker ailelerine göre daha kolay gerçekleşmektedir (Cozza ve ark., 2005).

Asker ailelerinin tayin olmalarının hayatlarında yarattığı etkiyi araştıran araştırmacıların ortak bulgusu, güvenlik görevlisi ailesinin yaşantısını önemli ölçüde etkilediği ve belirsizliğe sürüklediği yönündedir. Belirli aralıklarla yaşanan yerin değiştirilmesi başta keyifli gibi görünse de arkadaşların geride bırakılması, çocukların eğitim yaşantısının kesintiye uğraması ve yeni tayin bölgesinde eşin mesleğini yapabileceği istihdam olanaklarının yetersiz olmasının önemli sorunlara yol açabileceği görüşüne varılmıştır (Dekle, 2018). Sık tayinin güvenlik görevlileri aileleri için önemli bir stres unsuru olarak gören bir diğer çalışmada ise tayin olgusunun düşük fiziksel sağlık, düşük ruhsal sağlık ve evlilik doyumuyla ilişkili olduğu sonucuna varılmıştır (Burrell ve ark., 2006). Çünkü tayinle beraber aile üyelerinin mevcut sosyal destek kaynaklarında değişimler meydana gelmekte ve yerleşim yeri değişikliğiyle mevcut sosyal destek kaynakları yitilmektedir (Drummet ve ark., 2003). Tayinin güvenlik görevlisinin ve eşinin iyilik hâline zarar vermediği ve hatta sık tayinin çocukların sosyal yetkinliklerini geliştirdiği belirtilen çalışmalar da mevcuttur. Eşler, en büyük sosyal destek kaynaklarının en başında diğer güvenlik görevlisi eşlerinin yer aldığını vurgulamaktadır. Yalnızlığın ve tek ebeveynli aile yaşamının getirdiği zorlukların birlikte deneyimlenmesi, lojmanda eşler arasındaki yardımlaşma ve dayanışmayı arttırmakla birlikte empati duygusunu güçlendirmektedir. Askerî lojmanda yaşayan aile üyelerinin algıladıkları sosyal destek, lojman dışında yaşayan katılımcılara göre anlamlı bir biçimde yüksek bulunmuştur (Bowen ve ark., 2003).

2.5.2. Psikolojik Dayanıklılık ile İlgili Yapılan Çalışmalar

Yapılan çalışmalarda psikolojik dayanıklılık kavramını açıklayan iki temel bakış açısı öne çıkmıştır. Bunlardan ilki psikolojik dayanıklılığın niteliklerini ortaya çıkarmayı amaçlayarak psikolojik açıdan dayanıklı olan kişilerin özelliklerine odaklanmaktadır. İkinci bakış açısı ise psikolojik dayanıklılığın gelişimsel bir süreç olduğundan yola çıkarak bu niteliklerin nasıl elde edildiğine yönelik süreçleri araştırmaktadır. Yurt içi alan yazında askerî personel eşlerinin psikolojik dayanıklılığını inceleyen araştırmaya rastlanmamıştır. Yurt dışı kaynaklarda ise bu örneklem grubu üzerinden psikolojik dayanıklılıklarının çeşitli değişkenlerle ilişkisi araştırılmıştır. Psikolojik dayanıklılık kavramı Türkiye’de sıklıkla çocuk ve ergenler üzerinde incelenmiş olsa da yetişkinler ve farklı değişkenler açısından da ele alınmaktadır.

Amerika Birleşik Devletleri'nde savaş deneyimi yaşamış askerî personel ve eşleriyle yapılan çalışmada, düşük çift işlevselliği gösteren eşlerin travma sonrası stres semptomlarında (PTSS) artış görülmeyle birlikte bu durumun psikolojik dayanıklılıkla anlamlı yönde negatif bir ilişki içinde olduğu tespit edilmiştir (Melvin ve ark., 2012). Psikolojik dayanıklılığı yüksek olan asker eşlerinin daha yüksek çift işlevselliği gösterdiği çalışmada PTSS'nin sadece askerî misyonu etkilemek ile kalmadığı aynı zamanda asker ailesi üzerinde de derin izler bıraktığını göstermekle birlikte yüksek TSBB ile ilişkili artan boşanma oranlarının olduğu yapılan çalışmalarla ortaya konmuştur (Jacelon, 1997). Palmer ise asker ailelerinin zorlu hayat olaylarına karşı dayanıklılık geliştirebilmesi için sosyal desteğin (aile ve eş desteği) dâhil artırılmasının koruyucu faktör olacağına ve asker eşinin direncini artırmada etkili bir rol oynayacağına değinmiştir. Ve gelecek araştırmalarda desteklenmek üzere askerî çiftlerde TSBB ve çift ilişkisinde bireysel geliştirilen psikolojik dayanıklılığın askerî personel ve eşi için koruyucu faktör olarak görülebileceğine vurgu yapılmıştır (Palmer, 2008). Savaş stresinin zararları aileler için de geçerlidir. Doğrudan çatışma ortamına maruz kalmasalar bile yüksek risk altındadırlar, bu durum "ikincil travmatizasyon", "ikincil mağduriyet", "şefkat yorgunluğu" (Figley, 1983) ve "birlikte mağduriyet" olarak (Hartsough ve Myers, 1985) asker ailesinin durumunu anlatmak için kullanılmıştır. (Figley, 2015). Travmatik mağdurlarla yakın temaslı kişiler, olayı birebir deneyimlememiş olsa dahi olayı yaşayan kişinin travmasından etkilenebilirler (Arzi ve ark., 2000). Hava Kuvvetleri Topluluğu değerlendirmesine göre 30.000'den fazla üye (asker eşi) eşlerinden daha fazla psikolojik sorun yaşadıklarını dile getirmişlerdir (Spera, 2009). Japonya'da yapılan bir araştırmada ise 2003'ten 2008'e kadar 9.560 personel görev sırasında (Irak) ve 2004'ten 2014'e kadar 29 intihar olayı yaşandığını tespit etmiştir. Askerî personelin gösterdiği semptomlara benzer semptomların eşlerin de gösterdiği ve bazı asker eşlerinin kocaları gibi savaş travmalarını atlatamadığı, bu yüzden desteğe ihtiyaç duydukları tespit edilmiştir. Bunun sonucu olarak Japonya 1999 yılından beri ordunun içerisinde klinik psikolog istihdamını giderek arttırmaktadır (Fukuura, 2013). Melvin'in araştırması da Japonya örneğini destekler niteliktedir (Melvin ve ark., 2013). Asker eşlerinin sosyal destek ve psikolojik dayanıklılık ilişkisinde psikolojik dayanıklılığın sosyal ağ desteğini (ordu, aile, arkadaş çevresi) anlamlı düzeyde ve pozitif yönlü olarak yordadığı tespit edilmiştir (Blyden, 2021).

Fredman'ın 2015'te asker eşlerinin akademik başarıları üzerine yapmış olduğu çalışmada lisansüstü eğitimine devam eden askerî personel eşlerinin psikolojik dayanıklılıkları sivil lisansüstü öğrencilerine göre daha yüksek çıkmıştır. Asker eşlerinin bakış açısından kazanılan bilgi ve içgörü değerlendirildiğinde nasıl askerî yaşamda çeşitli rollere geçiş yaptıkları, esneklikleri, uyumları, başa çıkma ve dayanıklılık becerileri ile eşlerinin mesleğinden dolayı akademik hayata dezavantajlı olarak başlasalar bile psikolojik dayanıklılıkları, rol geçişleri, uyumları ve başa çıkma stilleri ile diğer arkadaşlarıyla aynı dereceleri yakalamayı başardıkları bu çalışmayla ortaya konmuştur (Leah ve ark., 2015). Fakat Miller ve diğerleri ise asker eşlerinin esneklik ve dayanıklılıklarına rağmen eğitim ve kariyere ulaşmalarının önündeki engellerin hâlâ var olduğunu eklemiştir. Amerika'da yapılan çalışmalar neticesinde askerî liderler ve savunma bakanlığı, asker eşleri için orduya sunulan hizmetleri artırma kararı almıştır (Melvin ve ark., 2013).

Duran ve Ünsal'ın çalışmalarında şehit ailelerinin ve malul gazilerin depresyon ve psikolojik dayanıklılık düzeylerinin belirlenmesi için yapılan çalışmada gazilerin psikolojik dayanıklılığı şehit ailelerinden daha düşük bulunmuştur. Aile uyumu puanı alt ölçek puanının şehit ailelerinde daha yüksek bulunmakla birlikte gelecek uyumu, yapısal stil, kendilik algısı, sosyal yeterlilik, sosyal kaynaklar alt boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmamış, dayanıklılık düzeyleri orta düzeyde bulunmuştur. Psikolojik dayanıklılık ölçeğinin alt boyutlarından aile uyum puanının ise şehit ailelerinde daha yüksek olduğu saptanmıştır. İsrail'de yapılan bir çalışmada terörist saldırısına maruz kalan kişilerin baş etme yöntemi olarak en çok aile/arkadaş hakkında bilgi toplama ve duygusal sosyal destek sistemini kullandıkları belirtilmiştir (Duran ve Ünsal, 2014). Şahin ve Durak (1995) ise sosyal destek aramanın psikolojik dayanıklılık üzerinde anlamlı düzeyde etkisinin olmamasının kültürel farklılıklardan kaynaklı olabileceğini, Türkiye'de yaşayan bireylerin, Batı toplumlarından farklı olarak sorunlar var olsa da olmasa da sosyal desteğe başvurabildiğini belirtmektedirler (Şahin ve ark., 1995).

Tunaç'ın 21 şehit eşi ile yaptığı çalışmada şehit eşlerinin eş kaybından sonra çocuklarıyla hayata tutunduklarını bu travmatik yaşam deneyimiyle başa çıkmada çocuklarının varlığının onları hayata tutan en önemli etken olduğunu açıklamışlardır (Tunaç, 2018). Psikolojik dayanıklılık düzeyi yüksek kadınların olumlu bakış açısına sahip olduklarını ve öz saygı düzeylerinin yüksek olduğunu ortaya koymuştur (Dion,

2003). Campell ve Demi (2000) dayanıklılığın yas sürecini hafifleten bir etken olduğunu dile getirmektedirler. Zor yaşantılarla büyümenin psikolojik dayanıklılık düzeyi ile ilişkili olduğunu ve klinik semptomlara yatkınlığı artırdığını söylemek mümkün olabilir (Motan, 2002). Tehlikenin ve riskin yüksek olduğu ortamlarda büyüyen çocukların yetişkinlik dönemlerinde depresif duygulanıma yatkın oldukları belirtilmektedir. Psikolojik dayanıklılık puanları yüksek olan ergenlerde arkadaşlık ilişkisi başlatabilme, sürdürebilme ve ilişkiyi geliştirebilme özelliklerinin yüksek olduğu görülmektedir. Kişinin yaşantılarıyla birlikte olma, zaman geçirme ve sosyal aktivitelerde yer almanın psikolojik dayanıklılık düzeyi için önem taşıdığı vurgulanmaktadır (Werner, 1996). Collishaw ve diğerlerinin (2007) ergenlerle yaptığı çalışmada yetişkinlik dönemlerinde aile tarafından destek görmelerinin, kurdukları yakın arkadaşlık ilişkilerinin, yetişkinliklerinde kurdukları sağlıklı duygusal ilişkilerinin psikolojik dayanıklılık için koruyucu bir faktör olarak rol aldığı belirlenmiştir (Collishaw ve ark., 2007). Üniversite öğrencileriyle yapılan çalışmada psikolojik dayanıklılık ile ruh sağlığı arasındaki ilişki incelenmiş, araştırma sonuçlarına göre psikolojik dayanıklılık düzeyi yüksek olan üniversite öğrencilerinin stresleriyle etkili baş etme yöntemlerini kullandıkları ve bu doğrultuda ruh sağlığı açısından da pozitif yönde oldukları araştırma sonucunda ulaşılmıştır (Gökçe, 1993). Psikolojik dayanıklılık kavramı birçok meslek grubu açısından ayrı bir öneme sahiptir. İlgili alanyazın incelendiğinde zorlayıcı iş koşullarında çalışmanın, uzun mesai saatlerine bağlı ve hiyerarşik yapıda olmanın psikolojik dayanıklılığı olumsuz yönde etkilediği görülmektedir (Frone ve ark., 1992). Brooking ve Bolton (1997) dayanıklılığın fiziksel hastalık semptomlarını azalttığını vurgulamaktadır (Hanton ark., 2013). Psikolojik düzeyi yüksek kişilerde depresyon, kaygı ve öfke düzeylerinin düşük olduğunu, kendisine güvenen ve kaygı düzeyi düşük olan bireylerin dayanıklılık düzeylerinin yüksek olduğunu, psikolojik dayanıklılığın olumlu bakış açısını ve yeterlilik duygularını, etkin problem çözme becerilerini artırdığını belirtmişlerdir (Shepperd, 1991).

Şaşmaz (2016) çocuğu olan, evli ve evli olmayan bireylerin psikolojik dayanıklılık ve mutluluk düzeylerini araştırdığı çalışmada çocuğu olan evli bireylerin psikolojik dayanıklılık puanları ve mutluluk düzeyleri arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğunu vurgulamaktadır (Şaşmaz, 2016). Wallace, Bisconti ve Bergeman (2001) yetişkinler ile yaptığı çalışmada çevresinden destek gören bireylerin psikolojik dayanıklılık düzeylerinin yüksek olduğu, fiziksel ve ruhsal açıdan da sağlıklı

oldukları belirtilmektedir. Çalışmanın bir başka bulgusuna göre ise, zorlayıcılar karşısında psikolojik dayanıklılığın ve sosyal desteğin tampon görevi gördüğü ortaya çıkmaktadır (Wallace ve ark., 2001). Güloğlu ve Kararımak (2010) üniversite öğrencilerinde yalnızlığın yordayıcısı olarak benlik saygısı ve psikolojik dayanıklılık kavramlarını inceleyerek, araştırma bulgusuna göre bireyin yalnız ve benlik saygısının düşük olmasının psikolojik dayanıklılık puanı ile negatif yönde ilişkili olduğunu gözlemlemektedir. Psikolojik dayanıklılığı yüksek olan hemşirelerin mesleğe, geleceğe ve yaşama dair olumlu tutumlar geliştirdikleri ve dayanıklılığın iş yaşamlarına dair çıktılarını olumlu anlamda etkiledikleri sonucuna varılmıştır (Çam ve Büyükbayram, 2015). Psikolojik dayanıklılık düzeyi en yüksek olan yaş grubunun 51 ve üstü yaş grubu olduğu görülmektedir. 51 ve üstü yaş grubunun psikolojik dayanıklılık düzeylerinin en yüksek düzeyde olmasında, yıllar boyunca kazandıkları deneyim ve tecrübelerin etkili olabileceği belirtilmektedir (Tümlü ve ark., 2013).

Erdoğan'ın (2015) çalışmasında erkek öğrencilerin, kız öğrencilere göre psikolojik dayanıklılık puanının daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu farklılık kadınların duygusal bir yapıda olmaları sebebiyle yaşadıkları olumsuz olaylardan erkeklere nispetle daha fazla etkilenmeleri şeklinde açıklanmaktadır. Cole ve Göngörmüş (2004)'ün çalışmalarında da kadınların psikolojik dayanıklılığı erkelere oranla daha yüksek bulunmuştur. Lazarus (1993) eş desteğinin strese karşı koyma bağlamında psikolojik dayanıklılığı olumlu etkileyeceğinden bahsetmiş, evlilerin bekârlara kıyasla psikolojik olarak daha dayanıklı olacaklarının altını çizmiştir hemodiyaliz tedavisi alan evli bireylerin bekâr olan bireylere göre psikolojik dayanıklılığının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Dane ve Olgun, 2016). Yetişkin bireylerle yapılan çalışmada daha önce psikolojik destek almamış bireylerin psikolojik dayanıklılık düzeyi, daha önce hem psikoterapi hem psikiyatrik ilaç desteği almış bireylere göre daha yüksek olduğu görülmüştür.

Psikolojik dayanıklılık ile ilgili araştırmalar sonucunda; psikolojik dayanıklılık ile cinsiyet yaş, çocuk sahibi olma durumu, stres, hastalık, iş kaybı, ruh sağlığı, iş doyumu, kaygı, depresyon, öznel iyi olma, sosyal ve akademik uyum, algılanan sosyal destek, hakkını arama ve TRSS arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür.

2.5.3. Belirsizliğe Tahammülsüzlük ile İlgili Çalışmalar

Alanyazın incelendiğinde, belirsizliğe tahammülsüzlük ile ilgili yapılan araştırmaların özellikle yurt içinde sınırlı sayıda olduğu görülmüştür. Yapılan çalışmalarda belirsizliğe tahammülsüzlük olgusunun daha çok endişe kavramı ile ilişkilendirildiği görülmektedir (Freeston, 1994; Dugas, 2004; Sarı, 2007; Çardak, 2012; Arslan, 2013; Öztürk, 2013; Sarıcam, 2014).

Belirsizliğe karşı tahammülsüzlük düzeyleri yüksek olan bireylerin, stres ile baş etmede yetersiz kaldıklarını ve buna bağlı olarak umutsuzluk kaygı ve depresyon düzeylerinin yüksek olduğu yapılan çalışmalarda tespit edilmiştir (Ciarrochi ve ark., 2005). Yaygın anksiyete bozukluğu tanısı almış kişilerle yürütülen bir araştırmada kaygı seviyeleri orta düzey olsa dahi belirsizliğe karşı tahammülsüzlük düzeylerinin yüksek olduğu görülmektedir. Yine aynı araştırmada belirsizliğe tahammülsüzlük endişeyle yüksek, obsesif kompulsif ile orta, panik bozukluk ile zayıf düzeyde agorafobi ve depresyonla ilişkilendirilmiştir (Dugas ve ark., 1997). Bu doğrultuda alanyazın incelendiğinde belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyinin birçok psikiyatrik rahatsızlıkla pozitif yönlü, anlamlı bir ilişki içinde olduğunu söylemek mümkündür (Holaway, 2006; Lind, 2009; Tolin, 2003; Bolen, 2009; Carleton, 2010; Riskin, 2007; Dugas, 2004; Beck, 2009). Daha önce psikolojik yardım almış olan bireylerin belirsizliğe tahammülsüzlüğü psikolojik yardım almamış bireylere oranla daha yüksek bulunmuştur. Aynı çalışmada belirsizliğe tahammülsüzlük ile yaş değişkeni arasında anlamlı bir farka rastlanmamıştır. Belirsizliğe tahammülsüzlük ile kardeş sırası, anne-baba eğitimi, kronik rahatsızlık, sigara ve alkol kullanımı, spor yapma ve yaşanılan ortam değişkenine göre anlamlı bir farklılık saptanmamıştır. Belirsizliğe tahammülsüzlük ve stresle başa çıkma tarzları, sosyal destek arama alt boyutları arasında negatif yönde ve düşük düzeyde anlamlı bir ilişki içindedir (Coşkun, 2019). Belirsizliğe tahammülsüzlüğün bilgi işleme süreçleriyle bağlantılı olduğu ve kaygıya benzer şekilde, bilişsel bir yanlılık içerdiği düşünülmüştür. Yapılan çalışmalarda belirsizliğe tahammülsüzlüğü yüksek olan kişilerin belirsiz durumlar karşısındaki algıları ve yorumlarının negatif yönde bir yanlılık içerdiğini ve bundan kaynaklı, kişilerin belirsiz durumları tehdit edici olarak yorumlamaya daha yatkın oldukları sonucuna varılmıştır. Bu bağlamda geleceğe yönelik negatif algıya yatkın bireylerin belirsizliğe tahammülsüzlük düzeylerinin, geleceğe umutla ve olumlu bakış açısıyla bakan kişilere göre daha yüksek çıktığı tespit edilmiştir (Buhr ve Dugas, 2002).

Tunaç (2018)'ın şehit eşleri ile yaptığı çalışmada güvenlik görevlilerinin görevlendirme sırasında can güvenliklerinin risk altında olması veya "bir şey olursa" düşüncesi, eşlerde yoğun kaygıya neden olmaktadır. Bu doğrultuda eşler tarafından endişe ve korku duygularında artış gözlenmiştir. Görev süresinin belirsizliğinin yanı sıra geride kalan eşin evde yalnız kalacak olması eşlerin endişesini arttırmakta ve bu kaygı sağlık sorunlarına kadar yol açabilmektedir.

1500 güvenlik görevlisi eşiyile yapılan çalışmada eşlerin %96.6'sının görev dönemlerinde kendilerini yalnız hissettiği, %91.4'ünün ise geleceğe ilişkin belirsizlik nedeniyle endişe duyduğu bulunmuştur (Schumm ve ark., 2001). 500 asker eşine, 1993'te Somali'ye yapılan Umut Geri Yükleme Operasyonu'ndan eşlerinin ne zaman geri döneceğine dair ne ölçüde sorun ve belirsizlik yaşadıkları konusunda anket yapılmıştır. Asker eşleri, yalnızlıktan, askerin güvenliğiyle ilgili korkulardan veya Somali'deki duruma ilişkin bilgisizlikten daha az, ancak iletişim, maliye veya yasal konulardaki sorunlardan daha sık sıkıntı ve belirsizlik yaşadıklarını dile getirmişlerdir. Bu tür sorunların en güçlü ilk belirleyicisini, askerle iletişim sorunları oluşturmaktadır. Diğer önemli öngörücüler, konuşlandırma süresinin belirsizliği, askerin rütbesi ve birim destek sistemlerini içeriyordu. Askerî personelin eşte yarattığı görev belirsizliğinin stresi, iyi birim liderliği, iyi aile destek grupları ve eşlerin daha iyi duygusal uyum sağlamasıyla azalırken, asker eşinin görevlendirilen eşi ile iletişimi arttıkça (telefon, yüzey postası, mail, canlı iletişim) sorunların şiddetinin de azalma eğiliminde olduğu tespit edilmiştir. Çıkan sonuçlar, resmi bilgilerdeki boşlukları doldurmaya ve görevlendirilmiş askerlerin güvenliği ile ilgili eşlerin endişelerini haklı çıkarmaya hizmet ettiği hipotezlerini desteklemiştir.

Belirsizliğe tahammülsüzlük ile anlamlı ilişki içinde olan bir başka değişken ise cinsiyettir (Laugesen, 2007). Kadınların erkeklere göre belirsizliğe tahammülsüzlük seviyesinin yüksek olduğu tespit edilmekle birlikte, kadınların belirsiz durumları tehdit edici ve stres verici olarak algıladıkları değerlendirilmektedir (Şar ve ark., 2012). Aynı zamanda kadın ve erkeklerin belirsizlikle başa çıkma yöntemleri de birbirinden ayrılmaktadır. Kadınlar belirsiz durumlarda dini ritüellere yönelerek var olan durum içerisinde plan yapma ve aile, arkadaş çevresinden duygusal destek almaya istekli iken; erkeklerde bu durum belirsizliği, inkâr etme, mizaha çekme, alkol ve uyuşturucu maddeye yönelme olarak gözlemlenmiştir (Doruk ve ark., 2015). BTÖ ölçeği için en önemli kriterin, sırasıyla cinsiyet, kardeş sayısı ve ekonomik durum olduğu tespit edilmiştir. Kardeş sayısı arttıkça belirsizliğe toleransın arttığı,

kardeş sayısının tahammülsüzlük düzeyleri ile pozitif yönde bir ilişki içinde olduğu gözlenmiştir. Ekonomik durumun düşük ya da orta seviyeli olması belirsizliğe tahammülsüzlük ile pozitif yönde ilişkilendirilmiştir. İlk kırılma olan yaş kriterine bakıldığında ise 18,5 yaşın önemli bir kırılma noktası olduğu görülmüştür. 18,5 yaşından küçük öğrencilerin belirsizliklere karşı kısmen tepki verdikleri görülmüş, yaşı 18,5'a eşit veya büyük olanların ise belirsizliğe daha az tepki verdikleri görülmüştür (Konuskan, 2016). Cinsiyet, medeni durum, ekonomik durum, eğitim düzeyi ve yaşanan yer gibi demografik değişkenlerin belirsizliğe tahammülsüzlük üzerinde etkili olmadığı saptanmıştır. Ancak Multiple skleroz hastaları üzerinde yaptığı çalışmasında medeni durum bakımından farklılık gözlenmiştir. Evli katılımcıların belirsizliğe tahammülsüzlüğü bekâr olan katılımcılara göre daha yüksek çıkmıştır (Gümüş ve Sezgin, 2016).

Aile işlevselliği ve belirsizliğe tahammülsüzlük arasındaki ilişkinin ele alındığı çalışmada, belirsiz durumları riskli ve tehlikeli olarak algılayan, oluşan yeni durumlara uyum sağlamakta zorluk çeken ve olumsuz tepki veren ailelerde yetişen bireylerin belirsizliğe tahammülsüzlük düzeylerinin yüksek olduğunu ve aile desteğinin olmasının kişiyi belirsizlik yaratan durumla karşılaştığında baş etme yeteneği geliştirmesine katkı sağlayacağı tespit edilmiştir (Öztürk, 2013). İlgisiz anneye sahip katılımcıların ne yapacağını bilemediği durumlarda kendilerini daha fazla engellediği; demokratik anneye sahip olanların kişilik yapısı, hata yapma endişesi sebebiyle gelecekle ilgili belirsizlik durumlarında kendini engellediği söylenebilir (Saatçi, 2020). Reddedici ve endişe düzeyi yüksek ebeveynli çocukların geç ergenlik dönemlerinde belirsizliğe tahammülsüzlük düzeylerinin yüksek olduğu ve bununla birlikte ilerleyen yaşam dönemlerinde endişe ve anksiyete belirtileri geliştirdikleri belirtilmektedir (Zlomke ve Young, 2009). Belirsizliğe tahammülsüzlük ile anne babalık tutumları arasındaki ilişki anlamlıdır. Koruyucu ebeveyn tutumu görmüş kişilerin belirsizliğe tahammülsüzlüklerinin demokratik ebeveyn tutumu görmüş kişilerden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (Erguvan, 2015). Bu bağlamda, duyguların bulaşıcılığı ve belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyinin ebeveyn tutumları ile ilişkili olduğu bulgulanmaktadır. Yine bu araştırmanın sonucuna göre, belirsizlik durumu arttıkça kişilerin kaygı düzeylerinin yükselmesiyle yanlış baş etme mekanizmaları devreye girmektedir. Literatürdeki çalışmalar, belirsizlik içeren durumların kişilerde olumsuz duygulara sebep olduğu ve onları yaşamamak adına durumun kendisinden kaçınmaya başladıkları, günlük

işlevselliklerinin sekteye uğradığı ve işlerine başlayıp, sürdüremedikleri ifade edilmiştir (Buhr ve Dugas 2002).

COVID-19 pandemisi sırasında Türkiye’de yetişkinler ile yapılan araştırmada bilinçli farkındalığın belirsizliğe tahammülsüzlük ve psikolojik iyi oluş arasındaki ilişkiye aracılık ettiği sonucuna varılmıştır(Arslanve ark.,2020) Güvenlik görevlilerinin ani gelişecek durumlara karşı dakikalar içerisinde göreve hazır olmaları istenmektedir. Bu koşullar altında aile üyeleri her an sevdiklerinden ayrılacakları stresi ve beklenti kaygısı ile yaşamlarını sürdürmektedir (Blaisure ve ark., 2012). Bu belirsizlik aynı zamanda aile yaşamının askerlik yaşantısı doğrultusunda şekillendirilmesine ve özel yaşam ile iş yaşamı arasındaki sınırların ortadan kalkmasına yol açmaktadır. Sivil hayatta olağan iş yaşamının dahi stresli olduğu koşullarda, evden ayrılacak olmak ve geleceğe dair belirsizlik, ağır bir yaşam deneyimine dönüşmesine yol açmaktadır. Öncesi, geleceğe dair belirsizliklerin arttığı bir dönemdir. Dışa vurulmayan öfke eşler arası ilişkilerde gerginliğe yol açmakla birlikte ayrılığın ardından geride kalan eşte umutsuzluk, yorgunluk, karamsarlık, evlilik üzerindeki kontrolün kaybedildiği düşüncesi ve kararsızlık gözlenebilmektedir. Tüm bu değişimlerin odağında şüphesiz geleceğe ilişkin belirsizliğin yer aldığı belirtilmiştir (Logman, 2016).Gaziler ve aileleriyle yapılan çalışmanın sonuçlarına göre görev haberinin çoğunlukla ansızın gelen bir telefonla iletildiği ve acilen askerî birliğe gelmelerinin emredildiği belirtilmiştir. Eşler, gelmesi muhtemel görev haberinin yaşantılarında belirsizliğe yol açtığını ve günlük yaşamlarını planlamakta zorluk çektiklerini vurgulamaktadır. Asker eşinin tanımına göre askerî hayatın “belirsizliklerin olduğu, önümüzü göremediğimiz bir meslek“ diyerek tanımlamıştır (Başçılar, 2021). Görev tarihi, yeri ve süresi hakkında çoğu zaman birlik komutanlığı tarafından bilgilendirme yapılmamasından kaynaklı belirsizlik, güvenlik görevlilerinin ve aile üyelerinin endişelerini arttırmaktadır. Göreve gidilecek bölge, görev zamanı ve görevin ne kadar süreceği gibi bilgiler askerlik mesleğinde gizli bilgi olarak kabul edilmektedir. Göreve gidecek personelin emniyeti için bu bilgilerin ilgililer dışında kimseyle paylaşılmamasına özen gösterilmektedir (Hosek ve ark., 2006). Görev öncesi dönemi ‘gergin bekleyiş’ olarak gören güvenlik görevlileri belirsizliğin son bulması için bir an önce evden ayrılmak istemektedir. Her dört eşten üçü görev döneminde yalnız, her iki eşten biri ise görev döneminde endişeli hissettiğini belirtmiştir (SteelFisher ve ark., 2008).

Buna paralel olarak eşleri görevde olan kadınların stres düzeyleri, eşleri görevde olmayanlara göre anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur (Burton ve ark., 2009). Terör gazilerinin aileleriyle yapılan çalışmada görev bölgesinde cep telefonlarının çekmediğini ve bu yüzden aile üyeleriyle iletişim kurmakta zorlandıklarını aktarmaktadır. Eşler, telefonla ulaşamadıklarında ya da aranmadıklarında sevdiklerinin can güvenliği konusunda endişelerinin arttığını dile getirmişlerdir. Görevin gerek güvenlik görevlileri gerek aile üyeleri üzerindeki zorlayıcı etkilerinin azaltılmasında, aile üyeleri arasındaki iletişim önemli yer tutmaktadır (Campbell ve ark., 1998).

Aile üyelerinden ayrı kalma, uzun çalışma süreleri ve görev esnasındaki belirsizliğin yol açtığı yüksek stres gibi etmenler nedeniyle, görev dönemlerinde aile üyeleri arasındaki iletişim kanallarının geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır (Schumm, 2001). İletişim sorunları ile ilgili yapılan araştırmalarda her dört güvenlik görevlisinden üçü görev döneminde eşleriyle iletişim kurmakta güçlükler yaşadıklarını, güvenlik görevlilerinin bir bölümü görev dönemlerinde aile üyeleriyle telefonla konuşmanın evi daha çok özlemelerine yol açtığını ve bu yüzden görev dönemlerinde sevdikleriyle sık sık telefonda konuşmaktan kaçındıklarını ifade etmektedir (Hosek ve ark., 2006). Telefon görüşmelerinde çoğunlukla sıkıntılardan bahsedilmemekte, saklanmaktadır (Başçılar, 2021). Belirsizliğe tahammülsüzlük, hem algılanan olasılıklar hem de olumsuz sonuçlar için algılanan gelecek algısıyla, pozitif olarak ilişkilendirilmiştir. Tahmin edilebilirlik arzusu, olumsuz sonuçlar için algılanan gelecek beklentisiyle pozitif olarak ilişkili bulunmuştur. Algılanan tehdit, belirsizliğe tahammülsüzlük ve endişe boyutları arasındaki ilişkilere kısmen aracılık etmiştir (Bredemeier ve Berenbaum, 2008). Belirsizlik durumlarından hoşnut olmayan kişilerin erteleme eğilimine yatkın oldukları ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün durdurucu alt faktörü ile akademik erteleme arasında negatif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğu sonucuna varılmıştır (Foutounas ve Thomas, 2016). Belirsizliğe tahammülsüzlüğün mutluluk ile negatif yönlü bir ilişkisinin olduğu tespit edilmiştir. Hayata olan bakış açısı kişiye mutlu olma yönünde önemli kapılar açar, varoluşla ilgili kaygıları azaltır, geleceğe umutla bakmaya iteceği vurgulanmıştır (Sarıcam, 2014).

Bazı araştırmacılar, belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyi yüksek olan yetişkinlerin belirsiz bilgiyi olumsuz ve tehdit edici olarak yorumlamaya meyilli olduğu

görüşündedir (Dugas ve ark., 2005). Amerikalı ekonomist Daniel Ellsberg'ın belirsizliğe tahammülsüzlükle ilgili yaptığı bir deneyde, belirsizliği azaltmak için insanların bilinmezden fazla olduğu seçimlerin yerine (“Kafeste kaçır tane kırmızı ve siyah bilye olduğu hakkında hiçbir fikrim yok.”) daha tanıdık gelen seçimleri (“Bu kafesteki kırmızı ve siyah bilyelerin kaçır tane olduğunu biliyorum.”) tercih ettirdiğini gözlemlemiştir. Bulgulardan yola çıkılarak konuyla ilgili bilginin artmasıyla, kişinin tahammül seviyesinin de artarak kaygısının düşeceği sonucuna varılmıştır ([https://www.fethiyepsikiyatri.com/belirsizlige-tahammulsuzluk/ sayfasından alındı](https://www.fethiyepsikiyatri.com/belirsizlige-tahammulsuzluk/sayfasından%20alındı))

2.5.4. Beş Faktör Kişilik Özellikleri ile İlgili Yapılan Çalışmalar

İlgili alanyazında beş faktör kişilik boyutları farklı değişkenler açısından ele alınarak incelenmektedir. Yurt içi ve yurt dışı kaynaklara aşağıda değinilmiştir. Johnson ve Ostendorf (1993) tarafından yapılan beş faktör modelinin netleştirilmesi çalışmasının amacı doğrultusunda, düzenli ve istikrarlı olarak ilerleyen bireylerin kendilerini kontrol etme becerilerinin gelişmiş olduğu ve sorumluluk alt boyutundan yüksek puan aldıkları görülmektedir (Johnson ve Ostendorf, 1993). Beş faktör kişilik özelliklerinin incelendiği araştırmada, sorumluluk alt boyutundan düşük puan alan kişilerin ani tepki veren, dikkatsiz ve sabırsız oldukları vurgulanmıştır. Yaş ve kişilik arasındaki ilişkide yaşın ilerlemesi ile birlikte bireyin daha uyumlu, duygusal olarak istikrarlı, yeni fikirlere açık oldukları sonucu çıkmıştır (Eysenck ve Wilson, 1995). Sonraki araştırmalar da yaş değişkeni ile nevroitiklik alt boyutunun negatif ilişkili olduğunu, yaşlıların gençlere oranla nevroitiklik düzeylerinin düşük olduğunu desteklemektedir (Çelebi ve Uğurlu, 2014).

Yaş almanın duygusal olarak dengeyi arttırdığını söylemek yanlış olmayacaktır. Beş faktör kişilik kuramı klinik psikoloji ve sosyal psikolojinin yanı sıra farklı disiplinler açısından da incelenmektedir. Kariyer yönetimi liderlik öğrenme yaklaşımları duygusal zekâ, lider üye etkileşimi, örgütsel vatandaşlık davranışı / kişi iş uyumu ve iş tatmini çalışma yönetim tarzları kültür, değerler ve siyasi ideoloji duygusal zekâ, öğrenilmiş güçlük. akademik performans. arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmalara rastlanmaktadır (Guthrie ve ark., 1998; McCormack ve ark., 2002; Zhang, 2003; Lyusin, 2006; Bernert ve ark., 2007; Abu ve ark., 2007; Polatçı ve ark., 2015; Gümü, 2009; Kubat ve ark., 2013; Polatçı ve ark., 2014; Perry, 2003). Liderlik ve kişilik ilişkisinde askerî liderlikle astların liderden tatminleri arasında anlamlı ilişki bulunduğu, asta yönelik ilgi ve farkındalık boyutlarının astların liderden tatminini

pozitif yönde etkilediği, ayrıca, astların kişilik özelliklerinden gelişime açıklık özelliğinin bu ilişkide düzenleyici rolünün bulunduğu ortaya konulmuştur. Bu çalışma ile hem teoriye hem de uygulamaya katkı yapılarak savunma alanında sağlıklı lider-ast ilişkisi geliştirilmesi, huzurlu bir çalışma ortamı yaratılması ve kurumsal amaçlara ulaşılması yönünde bir pencere açılmıştır (Kahya, 2016). Öğretmenlerle yapılan çalışma, öğretmenlerin kişilik özelliklerinin duygusal emek gösterimlerinde önemli rol oynadığını ortaya koymuştur. Bu sonuç, genel anlamda kişiliğin duygusal emek üzerinde etkisinin olduğunu göstermesi açısından dikkat çekicidir ve duygusal emek gerektiren mesleklerin başında gelen öğretmenliğin, etkili bir şekilde yerine getirilmesi için öğretmenlerin kişilik özelliklerinin belirlenebilmesinin önemine vurgu yapmaktadır (Beğenirbaş ve Yalçın, 2012).

Cinsiyet değişkeninde kadın öğretmenlerin, erkek öğretmenlere göre daha yüksek düzeyde öz disiplin, dışa dönüklük, uyumluluk ve nevrotiklik özelliklerine sahip oldukları görülürken, gelişime açıklık alt boyutunda kadın ve erkek öğretmenler arasında anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir. Yaş değişkeni incelendiğinde, Beş Faktör Envanteri'nin öz disiplin ve duygusal denge (nevrotiklik) alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuştur. Medeni durum değişkeni incelendiğinde bekâr öğretmenlerin, evli öğretmenlere göre daha yüksek gelişime açıklık özelliği gösterirken evli öğretmenlerin de bekâr olanlara göre daha yüksek özdisiplin ve uyumluluk özelliği gösterdiği tespit edilmiştir (Çelebi ve Uğurlu, 2014). Evli çiftlerle yapılan kesitsel araştırmanın sonuçlarına göre, uyumluluk ve deneyime açıklık ile yaş arasında anlamlı bir ilişki gözlenmiştir. Bulgular yaşın artması ile uyumluluk ve deneyime açıklığın arttığını göstermektedir. Üniversite mezunu bireylerin uyumluluk, sorumluluk ve deneyime açıklık boyutlarından yüksek puanlar aldığını göstermektedir. Uyumluluk ile deneyime açıklık ve dışa dönüklük arasında pozitif bir ilişki vardır, sorumluluk ile deneyime açıklık arasında pozitif bir ilişki olduğunu göstermektedir. Duygusal dengesizlik ile dışa dönüklük ve deneyime açıklık arasında negatif bir ilişki olduğunu göstermektedir. Eş uyumu ile Beş Faktör Kişilik Özellikleri arasındaki ilişki incelendiğinde bireylerin sorumluluk ve uyumluluk düzeylerinin eş uyumlarını pozitif yönde, nevrotizmi ise negatif yönde etkilediği gözlenmiştir. Bireylerin dışa dönüklük ve deneyime açıklıkları ile eş uyumu arasında bir ilişki gözlenmemiştir (Yurdakul, 2019).

2.6. Değişkenler Arası İlişkiyle İlgili Çalışmalar

2.6.1. Psikolojik Dayanıklılık ve Beş Faktör Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkiyi İnceleyen Çalışmalar

Kasaba'nın psikolojik dayanıklılık tanımını, "kişiye sıkıntı veren yaşam durumları ile karşılaşıldığında bir direnç kaynağı "olarak görerek bir kişilik özelliği olarak ele almıştır (Kobasa, 1979). Psikolojik dayanıklılık kavramının kişilikten ayrı değerlendirilmemesi gerektiğini savunun katı görüşler de mevcuttur (Friborg ve ark., 2005).

Birçok araştırmacı, psikolojik dayanıklılık kavramının açıklanmasında kişilik özelliklerini dayanak olarak göstermektedir (Bartone ve ark., 2008). Psikolojik dayanıklılığın zorlu hayat olayları karşısında koruyucu bir nitelik taşıdığı, kişiliği olumlu yönde desteklediği kişiyi derinden sarsan durumlarda sağlıklı duygusal tepkileri sürdürmesinde güçlü bir etken olduğu vurgulanmaktadır (Kararmak ve Çetinkaya, 2009). Zorlu yaşantılar sonrası sıkıntıları aşı bilen çocuklarda gelişim ve psikolojik dayanıklılık kavramını inceledikleri çalışmalarında, psikolojik dayanıklılık kişilik boyutlarından özellikle nevrozizm boyutu ile ilişkilendirilmektedir (Masten ve ark., 1990). Erikson'ın kişilik gelişim dönemlerinden özerkliğe karşı kuşku ve utanç gelişim dönemiyle kişilik ve dayanıklılık kavramının ilişkisi açıklanabilir. Bu dönemde çocuk, yakın ve uzak çevresinde bulunan insanlarla etkileşime geçerek birtakım zorluklarla karşılaşmaktadır. Karşılaştığı bu sorunların çözümlerinde aile tarafından desteklenen, cesaretlendirilen ve hareket imkânı tanınan çocuklarda özerklik duygusu gelişecek, aksi hâlde çocuk içine kapanacak ve kendine karşı kuşkulu ve utanç duygusuyla boğuşan bir birey olarak hayatına devam edecektir (Burger, 2016). Bu doğrultuda psikolojik dayanıklılığın, çocuğun 2-4 yaş aralığında bulunduğu evrede ortaya çıkmaya başladığını ve ebeveyn tutumu ile de bu sürecin şekillendiği anlaşılabilmektedir. Pek çok kişilik özelliğinin psikolojik dayanıklılıkta rolü olduğu öne sürülse de kişilerin hayatları boyunca değişmeyen eğilimlerini gösteren ve birçok çalışmada kişiler arası farklılıkların tespitinde güçlü psikometrik niteliklere işaret eden beş faktör kişilik özelliklerinin bu süreçteki etkilerine, ulusal yazında sınırlı sayıda ulaşılmakla birlikte, uluslararası yazında ise beş faktör kişilik özellikleri ve psikolojik dayanıklılık ilişkisinin alt boyutlarda tek taraflı neden-sonuç çerçevesinde kaldığı görülmektedir. Psikolojik dayanıklılık yapısı ile kişilik yapısı arasındaki kanonik ilişkilerin araştırılması ve bu etkileşimde, her iki yapı içindeki alt boyutların süreçteki rolleri ortaya çıkarılmıştır. Bağımsız değişken olan beş faktör kişilik özelliklerinin psikolojik dayanıklılık üzerinde önemli derecede açıklayıcı bir rol oynadığı belirlenmiştir (Çetin ve ark., 2015). Psikolojik dayanıklılığın dışa dönüklük, uyumluluk ve sorumluluk alt boyutlarıyla yüksek düzeyde ilişkili olduğu ortaya çıkmıştır. Sosyal olma, uyum sağlama gibi dışa dönüklük özelliklerinin kavramın açıklanmasında öne çıktığı görülmektedir. Psikolojik dayanıklılığı yüksek bireylerin

daha sosyal oldukları, daha iyi uyum sağlayabildikleri bildirilmektedir. Bilinmeyene karşı meraklı, çözüm odaklı, esnek bireylerin deneyime açıklık boyutundan yüksek puan aldıkları ve psikolojik dayanıklılık ile pozitif yönlü ilişkisinin olduğu tespit edilmiştir (Çetin ve ark., 2015). Kişilik özellikleri, problemlerle baş etme yolları ve psikopatolojik belirtiler arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmada ise, dışa dönüklük ve vicdanlılık puanları yükseldikçe psikolojik dayanıklılığın arttığı, nevrozizm puanının ise dayanıklılık puanını olumsuz yönde etkilediği genel psikolojik dayanıklılıkları yüksek kişilerin nevrozizm boyutu düşük tespit edilmiştir (Sills ve ark., 2006). Askerî öğrenciler üzerinde yapılmış olan araştırma sonuçları da bu sonuçları destekler niteliktedir. Askerî öğrencilerin zekâ, kişilik ve psikolojik dayanıklılık düzeyleri arasındaki ilişki incelendiğinde psikolojik dayanıklılık düzeyleri düşük olan öğrenciler, nevrozizm boyutundan yüksek puan alırken, dayanıklılığı yüksek olan öğrencilerin dışa dönüklük, uyumluluk ve sorumluluk boyutundan yüksek puan aldıkları ortaya konulmuştur. Daha geniş çerçeveden psikolojik dayanıklılığın alt boyutlarıyla yapılan temel bileşenler analizinde, sosyal yeterlilik ve sosyal kaynaklar boyutlarının uyumluluk kişilik özelliği ile, yapısal stil ve gelecek algısının özdisiplin kişilik özelliği ile, kendilik algısının nevrozizm kişilik özelliği ile, aile uyumunun ise uyumluluk ve nevrozizm kişilik özelliği ile ilişkili olduğu ortaya çıkarılmış ve psikolojik dayanıklılık yapısının kişilik özelliklerinden bağımsız olamayacağı öne sürülmüştür (Friborg ve ark., 2005). İlköğretim ikinci kademe öğretmenlerinin iş doyumunu ve dayanıklılık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmada kişilik yapısına bağlı olarak işten alınan doyum ile psikolojik dayanıklılık arasında pozitif yönde ilişki olduğu, çalışma süresi ve yaş değişkenleri ile psikolojik dayanıklılık arasında herhangi bir ilişki olmadığı belirlenmiştir (Cencirulo, 2011).

Psikolojik dayanıklılıkları yüksek, çevresi tarafından destek gören ve sosyal ilişkileri güçlü olan kişilerin, mağduriyet durumlarında kendini savunan ve hakkını arayan, zorlayıcılar karşısında mücadeleci ruha sahip kişilik özellikleri olan bireylerin psikolojik olarak mağdur olmadıkları belirlenmiştir (Karavardar, 2010). Deprem yaşamış bireylerle yapılan çalışmada, psikolojik dayanıklılığı açıklayan olumlu duygusal ve bilişsel faktörler arasındaki ilişkiler incelenmiş, psikolojik dayanıklılıkta kişilik özellikleri değerlendirilmiştir. Çalışma sonuçlarına göre, cinsiyet değişkeni açısından değerlendirildiğinde anlamlı bir farklılığa rastlanmamakla birlikte yaşam doyumunu, benlik saygısı, umut, iyimserlik, olumlu duygular gibi kişilik özellikleri ile psikolojik dayanıklılık arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunduğu saptanmıştır (Kararınak ve Çetinkaya, 2009). Bireylerin psikolojik dayanıklılık özelliğinin depresyon ve tükenmişlik riskini önlediği ortaya konulmuştur (Topf ve Leake, 1994). Her ne kadar yapılan çalışmalar psikolojik dayanıklılık yapısı ile kişiliğin birbiriyle etkileşim içinde olduğunu ve sabit kişilik özelliklerinin bu süreçte önemli varyans açıkladığını ortaya çıkarsa da araştırmalarda benimsenen bakış açısı tek taraflı bir neden-sonuç çerçevesinde kalmıştır. Temelde psikolojik dayanıklılığı yüksek kişilerin sahip oldukları kişilik özelliklerinin neler olduğuna odaklanan bu çalışmalar, psikolojik dayanıklılığın hangi alt boyutlarının bireysel süreçlerde temel rol oynadığını göz ardı etmişlerdir. Diğer yandan ulusal yazında bu etkileşime ilişkin

bir araştırmanın bulunmayışı, uluslararası çalışmalarda elde edilen sonuçlar ile ulusal sonuçları kıyaslama bağlamında bir eksiklik olarak görülmektedir (Çetin ve Okan ve Basım, 2015).

2.6.2. Belirsizliğe Tahammülsüzlük ve Kişilik Özellikleri ile İlgili Yapılan

Araştırmalar

Belirsizliğe tahammülsüzlük kavramı, bazı araştırmacılar tarafından kişilik özelliği olarak kabul görmektedir (Carleton, 2012; Dugas, 2007). Bu bağlamda, belirsizliğe tahammülsüzlük, belirsizlik ve onun anımsatıcıları ve sonuçları hakkındaki negatif inançlarla kendini gösteren kişisel bir özelliktir (Koerner ve Dugas, 2008). Belirsizliğe karşı toleransı yüksek olan bireyler, tezat durumlara karşı tolerans geliştirebilir. Belirsiz ve öngörülemeyen olaylara karşı sabırlı davranabilir ve sonucunu olumlu bir bakış açısıyla değerlendirebilir. Tahammülü düşük bireyler ise ani, aceleci, hatta yanlış olan kararlar vererek belirsizlikten uzaklaşmayı tercih etmektedirler (Hasanoğlu, 2014). Belirsizliğe tahammülsüzlük ile kişilik arasındaki ilişkide yapılan araştırmalara göre, belirsiz olan bilgiyi tehdit olarak algılamaya yönelik bilişsel yanlılıklarının olduğu bilinmektedir. Belirsizliğe tahammülsüzlüğü etkileyen pek çok faktör bulunmaktadır. Genel kişilik özellikleri açısından değerlendirildiğinde garantici, endişeli, kontrollü ve mükenmmelliyetçi olmayı seven kişiliğe sahip olan bireylerin bu durumu daha çok yaşadığı görülmüştür (Deroma, 2003). Açık, birden fazla seçeneği düşünebilen, uyumlu, zorluklar karşısında mücadele edebilen ve yeni duruma çabuk uyum sağlayan daha az dogmatik, daha az etnomerkezci ve genellikle daha az muhafazakâr, tutucu olduğu belirsiz uyarınları kamçılıyıcı ve çekici buldukları risk alma, kendini kontrol etme ve başarısızlık noktasında tahammülleri yüksek, yetkili makamların görüşlerine daha az bel bağlayan, daha çok kişisel gelişimine odaklanan ve daha esnek olan, nesnel bilgiyi tercih eden, psikolojik farkındalıkları yüksek, yaratıcı, yansıtıcı, yaşam boyu öğrenmeye açık, önder ruha sahip, yeni hayat deneyimleri elde edeceği yaşantıları tercih eden kişilerdir (Taylor, 2000; Paterson, 2001; Black, 2004; Blau, 2004; Beitel, 2004).

Belirsizliğe tahammülü yüksek bireylerin sahip olduğu tüm bu özellikler göz önünde bulundurulduğunda, günlük yaşantılarında gelişmeye ve ilerlemeye açık oldukları, stresörlerle mücadelede avantajlı oldukları söylenebilir (Sallot ve ark., 2003). Belirsizliğe toleransı düşük olan bireyler ise belirsiz uyarılardan kaçınan yetkili

makamların görüşlerine daha çok başvuran, daha az düzeyde kişisel gelişimi için çaba harcayan, daha sert ve katı oldukları, kendi görüşlerini destekleyen bilgileri tercih ettikleri sonucuna varılmıştır (Furnham, 1995; Budner,1962; Miller, 1983).Fatma Güvenç'in 700 üniversite öğrencisi üzerinde yaptığı araştırma sonuçlarına göre, üniversite öğrencilerinin belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyleri cinsiyete göre farklılaşmamaktadır. Nevrotizm kişilik özelliklerinde kadınların lehine anlamlı bir fark tespit edilirken yumuşak başlılık, dışa dönüklük, deneyime açıklık ve sorumluluk kişilik özelliklerinde cinsiyete göre farklılaşma tespit edilmemiştir. Belirsizliğe tahammülsüzlüğün yordanmasında sırasıyla, nevrozizm ve dışa dönüklük kişilik özelliklerinin anlamlı bir etkisinin olduğu tespit edilmiştir. Belirsizliğe tahammülsüzlüğün nevrozizm ile pozitif yönlü; dışa dönüklük, sorumluluk ve deneyime açıklık alt boyutları ile negatif yönlü anlamlı bir ilişki içinde olduğu bulunmuştur (Güvenç, 2019). Belirsizliğe tahammülsüzlük, nevrozizm, olumlu ve olumsuz üst bilişsel inançlar ile patolojik endişe arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğu bulunmuştur (Sugiura, 2007). Bir diğer araştırmada nevrozizmin patolojik endişe ve belirsizliğe tahammülsüzlük ile anlamlı ilişkisinin olduğu, nevrozizmin belirsizliğe tahammülsüzlük aracılığıyla patolojik endişeyi yordadığı desteklenmiştir (Berenbaum ve ark., 2008).

Birçok araştırmanın ortak bulgusu belirsizliğe tahammülsüzlüğün dışa dönüklük ve gelişime açıklık ile negatif yönde anlamlı bir ilişkisinin olduğu yönündedir. Bu bulgu, dışa dönüklük alt boyutu yüksek olan kişilerin endişelenmesinin, düşüncelerin kontrol edilememesinin ve belirsizliklerin olumsuz olduğu ile ilgili işlevsel olmayan inançlarının daha az olduğunu ve bilişsel olarak daha özgüvenli olma eğiliminde olduklarını göstermektedir. Aynı zamanda nevrozizm ile pozitif yönde ilişkisi olduğu ortaya konarak diğer araştırma bulgularını desteklemektedir (McEvoy ve ark., 2011).

Yüksek düzeyde nevrozizmin, olumsuz değerlerin ve sorumluluğun patolojik endişeye olan eğilimi arttırdığı ancak, yüksek düzeyde açıklığın ve dışa dönüklüğün patolojik endişe düzeyinin düşük olması ile bağlantılı olduğu tespit edilmiştir. Kişilik özelliklerinin her birinin belirsizliğe tahammülsüzlüğün gelişmesinde etkili olduğu vurgulanmaktadır. Bununla birlikte, patolojik endişe ile kişilik özellikleri arasındaki ilişkiye belirsizliğe tahammülsüzlüğün aracılık rolü üstlendiği sonucuna varılmıştır (Uzun, 2019).Çinli üniversite mezunları ile yapılan bir araştırmada dışa dönüklük ve nevrozizm kişilik alt boyutlarının kontrol ihtiyacını arttırarak patolojik endişeye

yatkınlığı etkilediği, uyumluluk kişilik özelliği yüksek olan kişilerin belirsizliğe tahammülsüzlük düzeylerinin de yüksek olmasının kişilik özellikleri ve endişe arasındaki ilişkide belirsizliğe tahammülsüzlüğün rolünü desteklemektedir (Yang ve ark., 2015). Berenbaum ve ark. (2008) gelişime açıklık düzeyi arttıkça belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyinin azaldığını, uyumluluk kişilik özelliğindeki artışın belirsizliğe tahammülsüzlük düzeylerindeki artışı anlamlı olarak yordadığı ortaya konmuştur. Uyumluluğun sosyal etkileşimlerde iş birliğine açıklık ve anlayışlı olmak ile ilgili bir kişilik özelliği olması, uyumluluk düzeyi yüksek olan kişilerin düşüncelerini izleme ve farkına varma eğilimindeki artışı etkiliyor olabilir. Kişilik özellikleri ve niyet ile demografik özellikler karşılaştırıldığında çok da anlamlı sonuçlar elde edilememiştir. Kişilik özelliklerinden sadece belirsizliğe tolerans düzeyinde erkeklerin kadınlardan daha toleranslı olduğu tespit edilmiştir (Tanoğlu, 2008). Alanyazında belirsizliğe tahammülsüzlüğün demografik değişkenlerle ilişkisini gösteren az sayıda araştırma bulunmaktadır. Bu bağlamda belirsizliğe tahammülsüzlük psikiyatride güncel yaklaşımlar üzerinde duygusal tutumların ya da kişilik özelliklerinin etkili olabileceği düşünülmektedir (Parmaksız, 2021).

2.6.3. Belirsizliğe Tahammülsüzlük ve Psikolojik Dayanıklılık ile İlgili Yapılan Araştırmalar

Belirsizliğe tahammülsüzlük ve psikolojik dayanıklılık kavramları birçok araştırmacı tarafından kişilik özelliğinin bir sonucu olarak değerlendirilmektedir. Gelecekteki belirsizlikleri ve zorlayıcıları bilebilmek ve önleyebilmek kişinin elinde olmasa da doğru bir mücadele elindedir. Bu başlıkta iki değişken arasındaki ilişkiye değinilecektir.

Tompkins ve Adger (2004) çalışma sonuçlarına göre psikolojik dayanıklılık arttıkça mükemmelliyetçilik ve belirsizliğe tahammülsüzlük puanlarının düştüğü görülmüştür. Bireylerin psikolojik dayanıklılığı artarsa gelecekteki beklenmeyen olaylarla başa çıkmada daha başarılı olacakları öngörülmektedir. COVID-19 salgın döneminde bireylerin kaygı, maneviyat, psikolojik dayanıklılık ve belirsizliğe tahammülsüzlük arasındaki ilişkinin incelendiği araştırma sonuçlarına göre, salgın döneminde bireylerin maneviyatları güçlü olduğunda psikolojik dayanıklılık düzeyleri yüksek olmakta ve belirsizliğe tahammül düzeylerinin artmasıyla birlikte kaygı düzeylerinin azaldığı sonucuna varılabilmektedir. Bulgular ışığında psikolojik dayanıklılığın belirsizliğe tahammülsüzlüğü negatif yönde etkilediği tespit edilmiştir.

Bu sonuçtan yola çıkarak bireylerin, psikolojik dayanıklılığı güçlü olduğunda beklenmeyen olaylar karşısında düşünce, duygu ve davranış olarak başa çıkmada daha başarılı olabileceği öngörülmüştür(Kasapoğlu, 2020).Bireylere travma dönemlerinde maneviyat ve psikolojik dayanıklılık odaklı psikososyal müdahaleler, halkın travmatik yaşantı ile başa çıkma yetilerini geliştirmelerine ve belirsizliğe tahammüllerini artırmalarına yardımcı olarak kaygı ve endişe seviyelerini azaltmalarına yardımcı olacağı düşünülmektedir.Bireylerin psikolojik dayanıklılık puanları arttıkça belirsizliğe tahammülsüzlük puanlarının düştüğü görülmüştür. Psikolojik dayanıklılık ile belirsizliğe tahammülsüzlük arasında negatif yönlü, anlamlı bir ilişkinin olduğu Saatçi'nin çalışmasıyla da desteklenmektedir (Saatçi, 2020). Bu bulgulardan yola çıkarak diyebiliriz ki bireylerin psikolojik dayanıklılığı arttıkça gelecekteki beklenmeyen olaylarla başa çıkmada daha başarılı olacaklar, tolerans düzeyleri olumlu yönde artacak ve kişisel gelişimlerine olumlu yansımaları olacaktır (Tompkins ve Adger, 2004).

Engelli çocuk aileleri ve normal gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerle yapılan bir araştırmada normal gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynlerin belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyleri daha düşük, umut ve psikolojik dayanıklılık düzeyleri daha yüksek olarak görülürken engelli çocuğa sahip ebeveynlerde belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyleri daha yüksek ve psikolojik dayanıklılık ve umut düzeyleri daha düşük görülmüştür. Engelli çocuğa sahip ebeveynlerde umut, belirsizliğe tahammülsüzlük ve psikolojik dayanıklılık arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişkilerin olduğu tespit edilmiştir. Engel türü yükseldikçe yüksek belirsizliğe tahammülsüzlük, düşük umut ve psikolojik dayanıklılık için önemli bir etken olarak görülmektedir. Bu araştırmanın sonuçlarından yola çıkarak belirsizliği kabul eden gruplar için tahammül düzeyleri yüksek çıkabilirken psikolojik dayanıklılık düzeyleri düşük çıkabilmektedir (Deveci ve ark., 2017).

2.6.4. Psikolojik Dayanıklılık, Kişilik ve Belirsizliğe Tahammülsüzlük ile İlgili

Araştırmalar

Argun (2019)'nın emniyet hizmet sınıfındaki personelle yapmış olduğu çalışmada, beş faktör kişilik özelliklerinin psikolojik sağlamlık ve belirsizliğe tahammülü yordama gücü incelenmiştir. Araştırma bulgularına göre, psikolojik sağlamlık beş faktör kişilik özelliklerinden nevroitiklik alt boyutu ile negatif yönlü, dışa dönüklük, sorumluluk, gelişime açıklık ve uyumluluk alt boyutları ile pozitif yönlü anlamlılık

göstermektedir. Bu çalışma doğrultusunda psikolojik sağlamlığın belirsizliğe tahammülsüzlüğü negatif yönde anlamlı düzeyde yordadığı değerlendirilmektedir. Araştırmanın bir diğer sonucu, örneklem grubunun belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyinin medeni durumuna göre farklılık göstermemesidir. Bir diğer bulgu ise dışa dönüklük alt boyutunun belirsizliğe tahammülsüzlük üzerindeki etkisini psikolojik sağlamlık üzerinden gerçekleştirdiği araştırmacı tarafından anlamlı bir sonuç olarak değerlendirilmektedir. Aracılık rolüne ilişkin diğer bir sonuca göre belirsizliğe tahammülsüzlük ile beş faktör kişilik özelliklerinden gelişime açıklık alt boyutu arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Belirsizliğe tahammülsüzlük ile nevroitiklik ve sorumluluk arasında doğrudan bir ilişki olduğu ortaya konmuştur. Çalışma grubunun sorumluluk özelliğinin, belirsizliğe tahammülsüzlük düzeylerini yordamada psikolojik sağlamlık düzeyinin etkili olması açısından anlamlı bir sonuç olduğu ifade edilmiştir. Uyumluluk alt boyutunun belirsizliğe tahammülsüzlük üzerindeki etkisini, psikolojik sağlamlık üzerinden gerçekleştirdiği değerlendirilmiştir. McCrae ve Costa'nın (1997) evrensel olarak kişilik yapısını inceledikleri araştırmalarında, psikolojik dayanıklılığın deneyime açıklık ile pozitif yönde ilişkisi olduğu görülmekle birlikte belirsizliğe karşı tahammülü yüksek, yeniliklere uyumu kabul eden, değişimlere karşı elastikiyet sahibi bireylerin psikolojik dayanıklılık düzeylerinin de yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. Kişilik özelliği olarak yeniliklere açık, esnek, uyumlu ve değişimleri olumlu olarak gören bireylerin belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyleri düşük olmakla birlikte, psikolojik dayanıklılık düzeylerinin yüksek olduğu sonucuna varılmıştır (Çetin ve ark., 2015). Dolayısıyla belirsizliğe tahammülsüzlük kavramı, yenilikleri ve belirsizlikleri olumsuz yorumlama ve negatif duyguları besleme gibi kişilik özellikleri taşıyan belirsizliğe tahammülsüzlük düzeylerinin psikolojik dayanıklılık ile negatif yönde ilişkilendirilmesi anlamlılık kazanmaktadır.

3.BÖLÜM

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma ile askerî personel eşlerinin psikolojik dayanıklılık ile belirsizliğe tahammülsüzlük arasındaki ilişkide kişilik özelliklerinin yordayıcılığı nicel bir araştırma ile ortaya konmuştur. Nicel araştırmalar, odak noktası teoriyi ve hipotezi test etmek olan, doğrulayıcı bilimsel yöntemleri takip eden, değişkenler arası ilişkiyi sayısal verilere dayanarak açıklayan araştırmalardır (Johnson ve Ostendorf, 1993). Bu araştırmanın deseni ise nicel araştırma modellerinden biri olan ilişkisel tarama modelidir. İlişkisel tarama modeli iki ya da daha fazla sayıdaki değişken arasındaki ilişkiyi inceleyen bir araştırma modelidir (Karasar, 2004). İlişkisel tarama modeli kullanılarak araştırmaya dâhil edilen bireylerin beş faktör kişilik özelliklerinin, psikolojik dayanıklılık ile belirsizliğe tahammülsüzlük arasındaki aracı rolü yapısal eşitlik modellemesi ile incelenmiştir. Yapısal eşitlik modeli, gözlenemeyen ve gözlenebilen değişkenler arasındaki doğrudan ve dolaylı etkilerin birlikte analiz edilmesine olanak sağlayan bir istatistik yöntemidir (Bayram, 2010). Bu araştırmada bağımlı değişkenler psikolojik dayanıklılık ve beş faktör kişilik özellikleri, bağımsız değişken ise belirsizliğe tahammülsüzlüktür. Araştırma, zamana göre kesitsel bir araştırmadır. Bir olgunun ya da örneklemin belirli bir zamandaki hâlini gözlemlemeyi içeren araştırmalar kesitseldir (Earl, 2004). Araştırma verileri anket yöntemiyle toplanacaktır.

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırma evrenini Türkiye’de görev yapan Türk silahlı kuvvetler personelinin eşleri oluşturmaktadır. Örneklemi ise 2020-2021 yılında eşi TSK’da görev yapan ya da emekli olmuş 485 kadın, askerî personel eşleri oluşturmaktadır. Araştırma, örneklem yöntemlerinden uygun örneklem yöntemi seçilerek oluşturulmuştur. Uygun örneklem

yönteminin esas amacı zaman, ekonomik ve emek açısından kaybı önlemektir (Büyüköztürk, 2012).

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada askerî personel eşlerinin psikolojik dayanıklılık düzeylerini belirlemek için psikolojik dayanıklılık ölçeği, kişilik özelliklerini belirlemek için beş faktör kişilik envanteri kısa versiyonu (BFKE), belirsizliğe tahammülsüzlük düzeylerini belirlemek için belirsizliğe tahammülsüzlük ölçeği (BTÖ-12) soruları kullanılmıştır. Araştırmacı tarafından hazırlanan sosyodemografik bilgi formunda katılımcıların değişkenlerle olan ilişkisine etki edebileceği düşünülen sorulara yanıt aranmıştır.

3.3.1. Sosyodemografik Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından hazırlanan 16 sorudan oluşan formda katılımcılara yaş, cinsiyet, çocuk sahibi olup olmama durumları, evlilik süresi, herhangi bir psikiyatrik rahatsızlıklarının olup olmaması, gelecek algısı, ailesinden ve eşinden destek görme, kişiler arası ilişkisi, kendini nasıl tanımladığı eşinin TSK'da hâlen aktif görev yapıp yapmaması, eşinin tehlikeli bölgelere göreve gitme sıklığı ve haber alma sıklığı, eşinin mesleğinin katılımcının hayatında yarattığı belirsizlik ve sıklığı sorularının sorulduğu liste yöneltilmiştir.

3.3.2. Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği (PDÖ)

Yetişkin bireylerin psikolojik dayanıklılıklarını ölçmeyi amaçlayan bu ölçek Friborg ve arkadaşları (2003) tarafından geliştirilmiştir. Orjinali “Resilience Scale For Adults” olan bu ölçek, Basım ve Çetin tarafından Türkçe güvenilirlik ve geçerlilik çalışması yapılarak “Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği” adıyla uyarlanmıştır. Bu ölçek beşli likert tipi öz değerlendirme türünde bir ölçektir. Ölçeğin test –tekrar test güvenilirliği için pearson korelasyon katsayısı (0,86 ile 0,81 arasında), iç tutarlılığı için ise Cronbach Alfa (0,86) katsayısı hesaplanmıştır. Ölçeğin yapı geçerliliğini sağlamak için doğrulayıcı faktör analizi yapılmış, kontrol odağı ölçeği ve sosyal karşılaştırma ölçeği ile ölçüt bağımlı geçerliliği test edilmiştir. Ölçeğin bu hâliyle geçerli ve güvenilir olduğuna karar verilmiştir (Basım ve Çetin, 2011). 28 toplamda 33 soru bulunan ölçekte yapısal stil (3,9,15,21); gelecek algısı (2,8,14,20); aile uyumu (5,11,17,23,26,32); kendilik algısı (1,7,13,19,28,31); sosyal yeterlilik (4,10,16,22,25,29) ve sosyal kaynaklar (6,12,18,24,27,30,33) olmak üzere

6 alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçekten alınabilecek puan 33 ile 165 arasında değişmektedir. 1,3,4,8,11,12,13,14,15,16,23,24,25,27,31,33 numaralı sorular ters olarak hesaplanmaktadır.

3.3.3. Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği (BTÖ-12)

Belirsizliğe tahammülsüzlük ölçeğini (BTÖ-12) Carleton, Norton, & Asmundson (2007) tarafından geliştirilmiş, Türkçe uyarlaması Sarıçam, H., Erguvan, F. M., Akın, A. & Akça, M. Ş. (2014) tarafından yapılmıştır. Belirsiz durumlara verilen duygusal ve davranışsal tepkileri ölçen beşli likert tipinde 12 maddelik bir ölçme aracıdır. Ölçeğin psikometrik özellikleri, test –tekrar test, iç tutarlılık, açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi ve ölçüt bağıntılı geçerlik yöntemleriyle incelenmiştir. Ölçeğin yapı geçerliliği için uygulanan doğrulayıcı faktör analizinde orijinal formla tutarlı olarak 12 madde olan ölçek iki boyuttan oluşmakta ve alt boyutlar toplam varyansın %78,57’sini açıklamaktadır. İleriye yönelik kaygı ve engelleyici kaygı olarak iki boyuttan oluşmaktadır. Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı, ölçeğin bütünü için 88, ileriye yönelik kaygı alt boyutu için 84, engelleyici kaygı alt boyutu için 77 olarak bulunmuştur. Ölçekte ters kodlama madde bulunmamaktadır. Ölçek hem alt boyutlara göre hem de toplam puan vermektedir. Yüksek puanlar, yüksek düzeyde belirsizliğe tahammülsüzlüğü göstermektedir. İleriye yönelik kaygı 1.7 maddeleri, engelleyici kaygı ise 8.12 maddeleri temsil etmektedir (Sarıçam ve ark., 2014). Ölçekten alınabilecek toplam puan 12 ile 60 arasında değişmektedir. Yükselen puanlar yüksek düzeyde belirsizliğe tahammülsüzlüğü göstermektedir.

3.3.4. Beş Faktör Kişilik Envanteri (BFKE)

Beş Faktör Kişilik Envanteri, Benet–Martinez ve John (1998) tarafından geliştirilmiştir (Demirkol, 2013). 8 Türkçe uyarlaması Sümer ve Sümer (2005) tarafından yapılmıştır. Araştırmacıların hızlı ve etkili değerlendirmesi bakımından kısa hazırlanan bu ölçek, kişilik özelliklerinden dışa dönüklük, Deneyime açıklık, Uyumluluk, Sorumluluk ve nevrotik alt boyutlarını aktif olarak ölçmektedir. BFKE, 44 maddeden oluşmaktadır. Envanter Beşli Likert tipindedir. 1,6,11,16,31,26 ve 36. madde dışa dönüklük alt ölçeğini 2,7,12,17,22,32,37,42. madde uyumluluk alt ölçeğini 3,8,13,18,23,28,33,38,43. madde öz disiplin/sorumluluk alt ölçeğini 4,9,14,19,24,29,34,39. madde duygusal dengesizlik alt ölçeğini ve 5,10,15,20,25,30,35,40,41,44. madde deneyime açıklık alt ölçeğini ölçmektedir

(Demirkol, 2013). 2,6,8,9,12,18,21,23,24,27,47,31,34,35,37,41 ve 43. madde tersten kodlanmaktadır. Sümer ve Sümer (2005) tarafından yapılan bu çalışmada alt boyutlara ait güvenilirlik katsayıları 64 ile 77 aralığında değer almakla birlikte, beş faktör kişilik envanterinin kullanıldığı farklı çalışmalarda 67 ile 83 (Ülke, 2006) 0.60 ile 73 (Basım, Çetin ve Tabak, 2009) ve 77 ile 81 (Ulu ve Tezer, 2010) aralığında dağılım gösterdiği belirtilmektedir

3.4. Veri Toplama Araçlarının Uygulanması

Veri toplama sürecinin yürütülmesi için öncelikle Yakın Doğu Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu'na başvurularak, etik izin başvurusunda bulunulmuştur. Kurul 23.03.2021 tarihinde alınan kararla çalışmanın yürütülmesi için YDÜ/SB/2021/899 proje numaralı proje çalışmasına onay vermiştir (Bkz. Ek: Etik Kurul Onayı). Veri toplama süreci 01.04.2021 25.04.2021 tarihleri arasında yürütülmüştür. Bu tarihlerde araştırmaya katılan katılımcılara, araştırmacı tarafından bireysel olarak ulaşılmıştır. Katılımcılara öncelikle araştırmanın amacı, özellikleri, gizlilik ve gönüllülük ilkelerinden bahsedilmiştir. Araştırmaya katılan bireylere sırasıyla bilgilendirme formu (bkz., EK-1), aydınlatılmış onam formu (bkz., EK-2) araştırmacının hazırlamış olduğu sosyodemografik soru formu, belirsizliğe tahammülsüzlük ölçeği, psikolojik dayanıklılık ölçeği ve beş faktör kişilik envanteri sunulmuş olup ölçekleri anlamış olmalarına dikkat edilmiştir. Her bir katılımcı anketleri bireysel olarak cevaplamıştır. Anketlerin tamamlanma süresi ortalama 30-35 dakika sürmüştür. Ardından araştırmaya katılan bireylere katıldıklarından dolayı teşekkür edilmiştir. Örneklem için yeterli sayıya ulaşıldığında veri toplama süreci sona erdirilmiştir.

4.BÖLÜM

Bulgular

4.1. Verilerin İstatistiksel Analizi

Araştırma verilerinin istatistiksel olarak analiz edilmesinde Statistical Package for Social Sciences (SPSS) 25.0 yazılımı kullanılmıştır.

İstatistiksel çözümlemelere geçilmeden önce katılımcıların araştırmada kullanılan ölçeklere verdikleri yanıtların güvenilirliğinin sınanmasında Cronbach's Alpha testi kullanılmıştır. Büyük Beşli Kişilik Envanteri için saptanan alfa katsayısı 0,734 ve Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği için 0,890 ve Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği için 0,872 bulunmuştur.

Katılımcıların sosyo-demografik özelliklerine, belirsizlik yaşama, gelecek algısı, destek görme, kişiler arası ilişki özelliklerine, eşinin TSK'da görev yapma, tehlikeli bölgede bulunma ve eş kaynaklı belirsizlik yaşama durumlarına göre dağılımı frekans analiziyle belirlenmiştir. Katılımcıların Büyük Beşli Kişilik Envanteri'nden, Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği'nden ve Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği'nden aldıkları puanlara dair tanımlayıcı istatistikler verilmiştir.

Tablo 1.

Ölçek Puanlarına İlişkin Normallik Testi Sonuçları

	Kolmogorov-Smirnov			Çarpıklık	Basıklık
	Değer	Sd	P		
Dışadönüklülük	0,079	484	0,000	-0,634	0,278
Uyumluluk	0,077	484	0,000	-0,449	0,323
Vicdanlılık	0,104	484	0,000	-0,506	-0,306
Nevrotiklik	0,058	484	0,001	0,162	-0,141
Açıklık	0,081	484	0,000	-0,491	-0,167
Yapısal Stil	0,087	484	0,000	-0,237	-0,773
Gelecek Algısı	0,103	484	0,000	-0,430	-0,381
Aile uyumu	0,117	484	0,000	-0,663	-0,101
Kendilik algısı	0,093	484	0,000	-0,409	-0,395
Sosyal yeterlilik	0,080	484	0,000	-0,290	-0,542
Sosyal kaynaklar	0,098	484	0,000	-0,651	0,086

Tablo 1 (Devamı).

Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği	0,066	484	0,000	-0,394	-0,369
İleriye yönelik kaygı	0,062	484	0,000	-0,225	-0,186
Engelleyici kaygı	0,082	484	0,000	-0,161	-0,852
Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği	0,047	484	0,013	-0,158	-0,409

Tablo 1’de katılımcıların Büyük Beşli Kişilik Envanteri’nden, Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği’nden ve Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği’nden aldıkları puanlara ilişkin normallik testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 1 incelendiğinde ölçek puanlarının Kolmogorov-Smirnov testi sonuçlarına göre normal dağılıma uymadığı saptanmış olsa da, örneklem sayısının büyüklüğü göz önünde bulundurulduğundan ve çarpıklık-basıklık sayıları $\pm 1,5$ aralığında olduğundan normal dağılıma uyduğu varsayılmıştır. Buna göre, araştırmada parametrik hipotez testleri kullanılmıştır.

Katılımcıların bazı özelliklerine göre Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği’nden aldıkları puanlar karşılaştırılırken bağımsız değişken iki kategoriden oluşuyorsa bağımsız örneklem t testi, üç ve daha fazla sayıda kategoriden oluşuyorsa ANOVA kullanılmış ve ileri analiz olarak Tukey testi tercih edilmiştir. Katılımcıların Büyük Beşli Kişilik Envanteri’nden, Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği’nden ve Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği’nden aldıkları puanlar arasındaki korelasyonlar Pearson testiyle incelenmiştir. Kişilik özelliklerinin, psikolojik dayanıklılık ile belirsizliğe tahammülsüzlük arasındaki aracı rolünün incelenmesinde yapısal eşitlik modellemesi kullanılmıştır.

Tablo 2.

Katılımcıların Sosyo-Demografik Özelliklerine Göre Dağılımı

	Sayı (n)	Yüzde (%)
Cinsiyet		
Kadın	484	100,0
Yaş grubu		
25-32 yaş	106	21,90
33-40 yaş	182	37,60
41-48 yaş	147	30,37
49 yaş ve üzeri	49	10,12
Evlilik süresi		
5 yıl ve altı	55	11,36
6-10 yıl	101	20,87
11-15 yıl	101	20,87
16-20 yıl	99	20,45
21 yıl ve üzeri	128	26,45
Çocuk sahibi olma durumu		
Olan	446	92,15
Olmayan	38	7,85
Herhangi bir psikiyatrik rahatsızlık		
Var	59	12,19
Yok	425	87,81

Tablo 2’de araştırmaya katılan bireylerin sosyo-demografik özelliklerine göre dağılımına ilişkin bulgular verilmiştir.

Tablo 2 incelendiğinde katılımcıların tamamının kadın olduğu, %21,90’ının 25-32 yaş, %37,60’ının 33-40 yaş, %30,37’sinin 41-48 yaş ve %10,12’sinin 49 yaş ve üzeri yaş grubunda olduğu, %11,36’sının 5 yıl ve altı, %20,87’sinin 6-10 yıl, %20,87’sinin 11-15 yıl, %20,45’inin 16-20 yıl ve %26,45’inin 21 yıl ve üzeri süredir evli olduğu, %92,15’inin çocuğunun olduğu, %12,19’unun daha önce herhangi bir psikiyatrik rahatsızlık geçirdiği belirlenmiştir.

Tablo 3.

Katılımcıların Belirsizlik Yaşama, Gelecek Algısı, Destek Görme, Kişiler Arası İlişki Özelliklerine Göre Dağılımı

	Sayı (n)	Yüzde %
Belirsiz olay ve durumları yaşama sıklığı		
Hiç	44	9,09
Nadiren	285	58,88
Sık sık	155	32,02
Geleceğe yönelik bakış açısı		
Geleceğin iyi olacağına yönelik inancımı hiç kaybetmedim, umutluyum.	190	39,26
Zaman zaman umutsuz olsam da umutlu olduğum zamanlar da oluyor.	251	51,86
Karamsar ve umutsuzum geleceğe yönelik kaygılarım var	43	8,88
Aileden görülen destek		
İlgili	411	84,92
İlgisiz	73	15,08
Eşten görülen destek		
Hep destekleyen	393	81,20
Nadiren destek veren	84	17,36
Hiç destek vermeyen	7	1,45
Kişiler arası ilişkilerde kendini tanımlama şekli		
Dışa dönük, sosyal, aktif ve konuşkan	390	80,58
İçe dönük, utangaç ve mesafeli	94	19,42
Sosyal adaptasyon ve sosyal aktivitelerde bulunma isteği		
Gittiğim her yerde ortama kolay alışır rahat bir şekilde çevre edinirim, sosyal aktivitelerde sık bulunurum	344	71,07
Ortama alışmam zaman alır, zor arkadaşlık kurarım, sosyal aktivitelerde sık bulunmam	140	28,93

Tablo 3'te katılımcıların belirsizlik yaşama, gelecek algısı, destek görme, kişiler arası ilişki özelliklerine göre dağılımı verilmiştir.

Tablo 3 incelendiğinde, katılımcıların %58,88'inin nadiren ve %32,02'sinin sık sık belirsiz olay ve durum yaşadığı, %39,26'sının geleceğe yönelik inancını hiç kaybetmediği ve umutlu olduğu, %51,86'sının zaman zaman umutsuzluk yaşasa da umutlu olduğu zamanların olduğu, %8,88'inin ise geleceğe yönelik karamsar ve umutsuz olduğu belirlenmiştir. Katılımcıların %84,92'sinin ailesinin ilgili olduğu, %81,20'sinin eşi tarafından hep destek gördüğü belirlenmiştir. Katılımcıların %71,07'si kişiler arası ilişkilerini "gittiğim her yerde kolay ortama alışır rahat bir şekilde çevre edinirim, sosyal aktivitelerde sık bulunurum" şeklinde, %28,93'ü ise "ortama alışmam zaman alır zor arkadaşlık kurarım, sosyal aktivitelerde sık bulunmam" şeklinde tanımlamıştır.

Tablo 4.

Katılımcıların Eşinin Tsk'da Görev Yapma, Tehlikeli Bölgede Bulunma ve Eş Kaynaklı Belirsizlik Yaşama Durumlarına Göre Dağılımı

	Sayı (n)	Yüzde (%)
Eşin TSK'da hâlen görev alması		
Evet	399	82,44
Hayır	85	17,56
Eşin mesleği nedeni ile tehlikeli bölgelerde görevde bulunma sıklığı		
Hiç	67	13,84
Nadiren	267	55,17
Sık sık	150	30,99
Eşin tehlikeli bölgelere göreve gittiği zamanlarda haber alma sıklığı		
Her zaman	215	44,42
Düzenli olmasa da haber aldım	198	40,91
Hiç haber alamadım	4	0,83
Tehlikeli bölgede görev yapmayan	67	13,84
Eşinizin görevi nedeniyle hayatında yarattığı belirsizlik durumu		
Var	386	79,75
Yok	98	20,25
Belirsizlik yaşama sıklığı		
Nadiren	173	35,74
Sık sık	101	20,87
Her zaman	112	23,14
Hiç	98	20,25

Katılımcıların eşinin TSK'da görev yapma, tehlikeli bölgede bulunma ve eş kaynaklı belirsizlik yaşama durumlarına göre dağılımı Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4 incelendiğinde araştırmaya katılan bireylerin %82,44'ünün eşinin hâlen TSK'da görev yaptığı, %55,17'sinin eşinin nadiren ve %30,99'unun eşinin sık sık

tehlikeli bölgelerde görev yaptığı, %40,91'inin eşi görevdeyken düzenli haber alamadığı, %79,25'inin eşinin görevi nedeniyle belirsizlik yaşadığı, %20,87'sinin sık sık ve %23,14'ünün her zaman bu belirsizliği yaşadığı saptanmıştır.

Tablo5.

Katılımcıların Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği'nden Aldıkları Puanlar

	N	\bar{x}	S	Min	Max
İleriye yönelik kaygı	484	23,93	5,26	9	35
Engelleyici kaygı	484	15,66	5,21	5	25
Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği	484	39,60	9,35	14	60

Tablo 5'te katılımcıların Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği'nden aldıkları puanlara ilişkin tanımlayıcı istatistikler verilmiştir.

Tablo 5 incelendiğinde, araştırmaya dâhil edilen bireylerin Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği'nde bulunan ileriye yönelik kaygı alt boyutundan ortalama $23,93 \pm 5,26$ puan, engelleyici kaygı alt boyutundan ortalama $15,66 \pm 5,21$ puan aldıkları belirlenmiştir. Katılımcılar Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği genelinden ortalama $39,60 \pm 9,35$ puan almış olup aldıkları en düşük puan 14, en yüksek puan ise 60 bulunmuştur.

Tablo 6.

Katılımcıların Yaş Grubuna Göre Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği'nden Aldıkları Puanların Karşılaştırılması

	Yaş grubu	n	\bar{x}	s	M	F	P
İleriye yönelik kaygı	25-32 yaş	106	23,98	5,81	24	0,143	0,934
	33-40 yaş	182	24,04	5,06	24		
	41-48 yaş	147	23,91	4,98	24		
	49 yaş ve üzeri	49	23,49	5,69	24		

Tablo 6 (Devamı).

Engelleyici kaygı	25-32 yaş	106	15,18	5,43	15,5	1,279	0,281
	33-40 yaş	182	16,13	5,22	16		
	41-48 yaş	147	15,73	4,87	16		
	49 yaş ve üzeri	49	14,78	5,63	15		
Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği	25-32 yaş	106	39,16	10,10	39	0,636	0,592
	33-40 yaş	182	40,17	9,17	40		
	41-48 yaş	147	39,64	8,58	41		
	49 yaş ve üzeri	49	38,27	10,59	40		

Tablo 6’da katılımcıların yaş grubuna göre Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği’nden aldıkları puanların karşılaştırılmasında kullanılan ANOVA sonuçları verilmiştir.

Tablo 6 incelendiğinde araştırma kapsamına alınan bireylerin yaş grubuna göre Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği genelinden ve ölçekte yer alan ileriye yönelik kaygı ve engelleyici kaygı alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın bulunmadığı tespit edilmiştir ($p>0,05$).

Tablo 7.

Katılımcıların Evlilik Süresine Göre Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği’nden Aldıkları Puanların Karşılaştırılması

	Evlilik süresi	n	\bar{x}	S	F	P
İleriye yönelik kaygı	5 yıl ve altı	55	24,75	6,24	0,562	0,690
	6-10 yıl	101	23,91	5,18		
	11-15 yıl	101	23,64	4,96		
	16-20 yıl	99	24,18	5,43		
	21 yıl ve üzeri	128	23,63	5,00		
Engelleyici kaygı	5 yıl ve altı	55	16,58	5,88	0,512	0,727
	6-10 yıl	101	15,62	5,26		
	11-15 yıl	101	15,48	5,58		
	16-20 yıl	99	15,66	4,58		
	21 yıl ve üzeri	128	15,45	5,06		

Tablo 7 (Devamı).

	5 yıl ve altı	55	41,33	11,20	0,648	0,628
Belirsizliğe	6-10 yıl	101	39,53	9,36		
Tahammülsüzlük	11-15 yıl	101	39,12	9,42		
Ölçeği	16-20 yıl	99	39,84	8,74		
	21 yıl ve üzeri	128	39,09	8,92		

Tablo 7’de araştırmaya katılan bireylerin evlilik süresine göre Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği’nden aldıkları puanların karşılaştırılması için yapılan ANOVA sonuçları gösterilmiştir.

Tablo 7 incelendiğinde, katılımcıların evlilik süresine göre Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği genelinden ve ölçekte yer alan ileriye yönelik kaygı ve engelleyici kaygı alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı belirlenmiştir ($p>0,05$).

Tablo 8.

Katılımcıların Çocuk Sahibi Olma Durumuna Göre Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği’nden Aldıkları Puanların Karşılaştırılması

	Çocuk sahibi olma durumu	N	\bar{x}	S	t	p
İleriye yönelik kaygı	Olan	446	23,85	5,21	-1,240	0,216
	Olmayan	38	24,95	5,77		
Engelleyici kaygı	Olan	446	15,69	5,17	0,395	0,693
	Olmayan	38	15,34	5,68		
Belirsizliğe	Olan	446	39,54	9,30	-0,477	0,634
Tahammülsüzlük Ölçeği	Olmayan	38	40,29	9,97		

Katılımcıların çocuk sahibi olma durumuna göre Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeğinden aldıkları puanların karşılaştırılmasında kullanılan bağımsız örneklem t testi sonuçları Tablo 8.’de gösterilmiştir.

Tablo 8. incelendiğinde, katılımcıların çocuk sahibi olma durumuna göre Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği genelinden ve ölçekte yer alan ileriye yönelik kaygı ve engelleyici kaygı alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak

anlamli düzeyde bir fark olmadığı saptanmıştır ($p>0,05$). Çocuk sahibi olan ve olmayan katılımcıların Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği genelinden ve ölçekte yer alan ileriye yönelik kaygı ve engelleyici kaygı alt boyutlarından aldıkları puanlar benzerdir.

Tablo 9.

Katılımcıların Herhangi Bir Psikiyatrik Rahatsızlık Yaşama Durumuna Göre Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeğinden Aldıkları Puanların Karşılaştırılması

	Psikiyatrik rahatsızlık	N	\bar{x}	S	t	p
İleriye yönelik kaygı	Var	59	25,07	4,71	1,774	0,077
	Yok	425	23,77	5,32		
Engelleyici kaygı	Var	59	17,47	4,90	2,871	0,004*
	Yok	425	15,41	5,21		
Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği	Var	59	42,54	8,67	2,599	0,010*
	Yok	425	39,19	9,38		

* $p<0,05$

Tablo 9’da araştırmaya katılan bireylerin herhangi bir psikiyatrik rahatsızlık yaşama durumuna göre Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği’nden aldıkları puanların karşılaştırılmasında kullanılan bağımsız örneklem t testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 9 incelendiğinde katılımcıların herhangi bir psikiyatrik rahatsızlık yaşama durumuna göre Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği’nde bulunan ileriye yönelik kaygı alt boyutundan aldıkları puanlar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı belirlenmiştir ($p>0,05$).

Katılımcıların herhangi bir psikiyatrik rahatsızlık yaşama durumuna göre Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği genelinden ve ölçekte bulunan engelleyici kaygı alt boyutundan aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır ($p<0,05$). Psikiyatrik rahatsızlık yaşayan katılımcıların Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği genelinden ve ölçekte bulunan engelleyici kaygı alt boyutundan aldıkları puanlar, psikiyatrik rahatsızlık yaşamayanlara göre yüksek bulunmuştur.

Tablo 10.

Katılımcıların Belirsiz Olay ve Durumları Yaşama Sıklığına Göre Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği'nden Aldıkları Puanların Karşılaştırılması

	Sıklık	n	\bar{x}	s	F	p	Fark
İleriye yönelik kaygı	Hiç	44	22,20	6,62	9,187	0,000*	1-3
	Nadiren	285	23,45	4,97			2-3
	Sık sık	155	25,31	5,09			
Engelleyici kaygı	Hiç	44	13,84	6,43	9,417	0,000*	1-3
	Nadiren	285	15,20	4,92			2-3
	Sık sık	155	17,03	5,07			
Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği	Hiç	44	36,05	11,82	11,779	0,000*	1-3
	Nadiren	285	38,65	8,70			2-3
	Sık sık	155	42,34	9,10			

* $p < 0,05$

Tablo 10'da araştırmaya katılan bireylerin belirsiz olay ve durumları yaşama sıklığına göre Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği'nden aldıkları puanların karşılaştırılması için yapılan ANOVA sonuçları verilmiştir.

Tablo 10 incelendiğinde katılımcıların belirsiz olay ve durumları yaşama sıklığına göre Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği genelinden ve ölçekte yer alan ileriye yönelik kaygı ve engelleyici kaygı alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı farklar olduğu tespit edilmiştir ($p < 0,05$). Sık sık belirsiz olay ve durumları yaşayan katılımcıların Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği genelinden ve ölçekte yer alan ileriye yönelik kaygı ve engelleyici kaygı alt boyutlarından aldıkları puanlar diğer katılımcılara göre daha yüksek bulunmuştur.

Tablo 11.

Katılımcıların Geleceğe Yönelik Bakış Açısına Göre Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği'nden Aldıkları Puanların Karşılaştırılması

	Geleceğe yönelik bakış açısı	N	\bar{x}	S	F	p	Fark
İleriye yönelik kaygı	Geleceğin iyi olacağına yönelik inancımı hiç kaybetmedim, umutluyum.	190	22,63	5,55	11,149	0,000*	1-3
	Zaman zaman umutsuz olsam da umutlu olduğum zamanlar da oluyor.	251	24,59	4,76			
	Karamsar ve umutsuzum geleceğe yönelik kaygılarım var	43	25,86	5,53			

Tablo 11 (Devamı).

Engelleyici kaygı	Geleceğin iyi olacağına yönelik inancımı hiç kaybetmedim, umutluyum.	190	14,10	5,23	19,856	0,000*	1-3
	Zaman zaman umutsuz olsam da umutlu olduğum zamanlar da oluyor.	251	16,30	4,83			
	Karamsar ve umutsuzum geleceğe yönelik kaygılarım var	43	18,84	5,15			
Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği	Geleceğin iyi olacağına yönelik inancımı hiç kaybetmedim, umutluyum.	190	36,73	9,53	19,093	0,000*	1-3
	Zaman zaman umutsuz olsam da umutlu olduğum zamanlar da oluyor.	251	40,89	8,41			
	Karamsar ve umutsuzum geleceğe yönelik kaygılarım var	43	44,70	10,09			

* $p < 0,05$

Tablo 11’de araştırmaya dâhil edilen bireylerin geleceğe yönelik bakış açısına göre Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği’nden aldıkları puanların karşılaştırılmasında kullanılan ANOVA sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 11 incelendiğinde araştırmaya katılan bireylerin geleceğe yönelik bakış açısına göre Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği genelinden ve ölçekte yer alan ileriye yönelik kaygı ve engelleyici kaygı alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı farklar olduğu tespit edilmiştir ($p < 0,05$). Geleceğe yönelik karamsar ve umutsuz olan katılımcıların Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği genelinden ve ölçekte yer alan ileriye yönelik kaygı ve engelleyici kaygı alt boyutlarından aldıkları puanlar geleceğe yönelik inancı olan ve umutlu katılımcılara göre yüksek bulunmuştur.

Tablo 12.

Katılımcıların Aileden Görülen Destek Durumuna Göre Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği’nden Aldıkları Puanların Karşılaştırılması

	Aileden Destek	n	\bar{x}	S	t	p
İleriye yönelik kaygı	İgili	411	23,66	5,27	-2,721	0,007*
	İlgisiz	73	25,47	4,95		
Engelleyici kaygı	İgili	411	15,36	5,14	-3,038	0,003*
	İlgisiz	73	17,36	5,32		
Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği	İgili	411	39,02	9,28	-3,231	0,001*
	İlgisiz	73	42,82	9,17		

* $p < 0,05$

Katılımcıların aileden görülen destek durumuna göre, Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği'nden aldıkları puanların karşılaştırılmasına ilişkin yapılan bağımsız örneklem t testi sonuçları Tablo 12'de gösterilmiştir.

Tablo 12 incelendiğinde katılımcıların aileden görülen desteğe göre Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği genelinden ve ölçekte yer alan ileriye yönelik kaygı ve engelleyici kaygı alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu görülmüştür ($p<0,05$). Ailesinin ilgisiz olduğunu ifade eden katılımcıların Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği genelinden ve ölçekte yer alan ileriye yönelik kaygı ve engelleyici kaygı alt boyutlarından aldıkları puanlar, ailesinin ilgili olduğunu belirten katılımcılara göre daha yüksek bulunmuştur.

Tablo 13.

Katılımcıların eşten görülen destek durumuna göre Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği'nden aldıkları puanların karşılaştırılması^a

	Eşten Destek	N	\bar{x}	s	M	SO	X ²	p	Fark
İleriye yönelik kaygı	Hep destekleyen	393	23,91	5,22	24,00	242,76	4,828	0,089	
	Nadiren destek veren	84	23,73	5,38	23,00	232,12			
	Hiç destek vermeyen	7	27,57	5,94	28,00	352,71			
Engelleyici kaygı	Hep destekleyen	393	15,31	5,30	16,00	233,40	12,748	0,002*	1-3
	Nadiren destek veren	84	16,89	4,40	16,50	273,46			2-3
	Hiç destek vermeyen	7	21,00	4,36	23,00	381,64			
Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği	Hep destekleyen	393	39,22	9,35	39,00	237,42	7,532	0,023*	1-3
	Nadiren destek veren	84	40,62	8,95	40,50	255,18			2-3
	Hiç destek vermeyen	7	48,57	10,05	50,00	375,36			

a: Hiç destek vermeyen yanıtı veren 7 kişi olduğundan dolayı Kruskal-Wallis H testi kullanılmıştır. * $p<0,05$

Tablo 13'te araştırmaya katılan bireylerin eşten görülen destek durumuna göre Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği'nden aldıkları puanların karşılaştırılmasında kullanılan Kruskal-Wallis H testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 13 incelendiğinde katılımcıların eşten görülen destek durumuna göre Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği'nde bulunan ileriye yönelik kaygı alt boyutundan aldıkları puanlar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı belirlenmiştir ($p>0,05$). Katılımcıların eşten görülen destek durumuna göre Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği genelinden ve ölçekte bulunan engelleyici kaygı alt boyutundan aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır ($p<0,05$). Eşinden hiç destek göremeyen katılımcıların Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği genelinden ve ölçekte bulunan engelleyici

kaygı alt boyutundan aldıkları puanlar diğer katılımcılara göre daha yüksek bulunmuştur.

Tablo 14.

Katılımcıların Kişiler Arası İlişkilerde Kendini Tanımlama Şekline Göre Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği'nden Aldıkları Puanların Karşılaştırılması

Kişiler arası ilişkilerde kendini tanımlama şekli		n	\bar{x}	S	t	p
İleriye yönelik kaygı	Dışa dönük, sosyal, aktif ve konuşkan	390	23,80	5,20	-1,101	0,271
	İçer dönük, utangaç ve mesafeli	94	24,47	5,50		
Engelleyici kaygı	Dışa dönük, sosyal, aktif ve konuşkan	390	15,32	5,14	-2,948	0,003*
	İçer dönük, utangaç ve mesafeli	94	17,07	5,30		
Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği	Dışa dönük, sosyal, aktif ve konuşkan	390	39,13	9,22	-2,259	0,024*
	İçer dönük, utangaç ve mesafeli	94	41,54	9,70		

* $p < 0,05$

Tablo 14'te katılımcıların kişiler arası ilişkilerde kendini tanımlama şekline göre, Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği'nden aldıkları puanların karşılaştırılmasında kullanılan bağımsız örneklem t testi sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 14 incelendiğinde katılımcıların kişiler arası ilişkilerde kendini tanımlama şekline göre, Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği'nde bulunan ileriye yönelik kaygı alt boyutundan aldıkları puanlar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı tespit edilmiştir ($p > 0,05$).

Araştırmaya dâhil olan bireylerin kişiler arası ilişkilerde kendini tanımlama şekline göre, Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği genelinden ve ölçekte bulunan engelleyici kaygı alt boyutundan aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır ($p < 0,05$). Kendini İçer dönük, utangaç ve mesafeli olarak tanımlayanların Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği genelinden ve ölçekte bulunan engelleyici kaygı alt boyutundan aldıkları puanlar, dışa dönük, sosyal, aktif ve konuşkan olarak tanımlayanlara göre yüksek bulunmuştur.

Tablo 15.

Katılımcıların Sosyal Adaptasyon Ve Sosyal Aktivitelerde Bulunma İsteğine Göre Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği'nden Aldıkları Puanların Karşılaştırılması

		Sosyal adaptasyon ve sosyal aktivitelerde bulunma isteği	n	\bar{x}	S	t	p
İleriye yönelik kaygı	Gittiğim her yerde ortama kolay alışır, rahat bir şekilde çevre edinirim, sosyal aktivitelerde sık bulunurum	344	23,58	5,13	2,346	0,019*	
	Ortama alışmam zaman alır, zor arkadaşlık kurarım, sosyal aktivitelerde sık bulunmam	140	24,81	5,48			
Engelleyici kaygı	Gittiğim her yerde ortama kolay alışır, rahat bir şekilde çevre edinirim, sosyal aktivitelerde sık bulunurum	344	15,04	5,06	4,190	0,000*	
	Ortama alışmam zaman alır, zor arkadaşlık kurarım, sosyal aktivitelerde sık bulunmam	140	17,19	5,28			
Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği	Gittiğim her yerde ortama kolay alışır, rahat bir şekilde çevre edinirim, sosyal aktivitelerde sık bulunurum	344	38,62	9,00	3,656	0,000*	
	Ortama alışmam zaman alır zor arkadaşlık kurarım, sosyal aktivitelerde sık bulunmam	140	42,00	9,78			

* $p < 0,05$

Tablo 15'te katılımcıların sosyal adaptasyon ve sosyal aktivitelerde bulunma isteğine göre, Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği'nden aldıkları puanların karşılaştırılmasına ilişkin bağımsız örneklem t testi sonuçları gösterilmiştir.

Tablo 15 incelediğinde katılımcıların sosyal adaptasyon ve sosyal aktivitelerde bulunma isteğine göre, Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği genelinden ve ölçekte bulunan ileriye yönelik kaygı ve engelleyici kaygı alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu görülmüştür ($p < 0,05$). “Ortama alışmam zaman alır zor arkadaşlık kurarım, sosyal aktivitelerde sık bulunmam” diyenlerin Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği genelinden ve ölçekte bulunan ileriye yönelik kaygı ve engelleyici kaygı alt boyutlarından aldıkları puanlar, “Gittiğim her yerde ortama kolay alışır rahat bir şekilde çevre edinirim, sosyal aktivitelerde sık bulunurum” diyenlere göre yüksektir.

Tablo 16.

Katılımcıların Eşinin Tsk'da Hâlen Görev Alması Durumuna Göre Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği'nden Aldıkları Puanların Karşılaştırılması

	Görev alma	n	\bar{x}	S	t	p
İleriye yönelik kaygı	Evet	399	23,77	5,41	-1,496	0,135
	Hayır	85	24,71	4,43		
Engelleyici kaygı	Evet	399	15,42	5,27	-2,271	0,024*
	Hayır	85	16,82	4,76		
Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği	Evet	399	39,18	9,55	-2,108	0,036*
	Hayır	85	41,53	8,10		

* $p < 0,05$

Tablo 16'da araştırmaya dâhil olan katılımcıların eşinin TSK'da hâlen görev alması durumuna göre Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği'nden aldıkları puanların karşılaştırılmasına ilişkin bağımsız örneklem t testi sonuçları gösterilmiştir.

Tablo 16 incelendiğinde, katılımcıların eşinin TSK'da hâlen görev alması durumuna göre, Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği'ndeki ileriye yönelik kaygı alt boyutundan almış oldukları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmadığı belirlenmiştir ($p > 0,05$).

Katılımcıların TSK'da hâlen görev alması durumuna göre, Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği genelinden ve ölçekte yer alan engelleyici kaygı alt boyutundan aldıkları puanlar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu belirlenmiştir ($p < 0,05$). Eşi TSK'da hâlen görev alan katılımcıların Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği genelinden ve ölçekte yer alan engelleyici kaygı alt boyutundan aldıkları puanlar daha yüksek bulunmuştur.

Tablo 17.

Katılımcıların Eşin Mesleği Nedeni İle Tehlikeli Bölgelerde Görevde Bulunma Sıklığına Göre Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği'nden Aldıkları Puanların Karşılaştırılması

	Sıklık	n	\bar{x}	S	F	p
İleriye yönelik kaygı	Hiç	67	23,52	6,14	0,920	0,399
	Nadiren	267	23,77	5,07		
	Sık sık	150	24,40	5,17		
Engelleyici kaygı	Hiç	67	14,45	5,25	2,126	0,120
	Nadiren	267	15,87	5,13		
	Sık sık	150	15,85	5,30		
Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği	Hiç	67	37,97	10,60	1,381	0,252
	Nadiren	267	39,64	8,94		
	Sık sık	150	40,25	9,45		

Tablo 17'de araştırmaya dâhil edilen bireylerin eşin mesleği nedeni ile tehlikeli bölgelerde görevde bulunma sıklığına göre Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği'nden aldıkları puanların karşılaştırılmasına ilişkin yapılan ANOVA sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 17 incelendiğinde katılımcıların eşin mesleği nedeni ile tehlikeli bölgelerde görevde bulunma sıklığına göre Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği genelinden ve ölçekte bulunan ileriye yönelik kaygı ve engelleyici kaygı alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir ($p>0,05$).

Tablo 18.

Katılımcıların Eşinin Tehlikeli Bölgelere Göreve Gittiği Zamanlarda Haber Alma Sıklığına Göre Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği'nden Aldıkları Puanların Karşılaştırılması^a

	Haber alma	n	\bar{x}	s	M	SO	X^2	p
İleriye yönelik kaygı	Her zaman	215	23,54	5,28	24,00	199,19	2,950	0,229
	Düzenli olmasa da alan	198	24,48	4,90	24,50	219,41		
	Hiç haber alamayan	4	24,50	5,51	25,00	220,88		
Engelleyici kaygı	Her zaman	215	15,50	5,01	16,00	199,85	2,757	0,252
	Düzenli olmasa da alan	198	16,27	5,35	16,00	219,26		

	Hiç haber alamayan	4	15,00	5,89	15,00	192,75		
Belirsizliğe	Her zaman	215	39,04	9,05	39,00	199,02	3,081	0,214
Tahammülsüzlük	Düzenli olmasa da alan	198	40,75	9,13	41,00	219,85		
Ölçeği	Hiç haber alamayan	4	39,50	11,24	41,00	208,25		

a: Kruskal-Wallis H testi kullanılmıştır.

Tablo 18’de katılımcıların eşinin tehlikeli bölgelere göreve gittiği zamanlarda haber alma sıklığına göre Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği’nden aldıkları puanların karşılaştırılmasında kullanılan Kruskal-Wallis H testi sonuçları gösterilmiştir.

Tablo 18 incelendiğinde, araştırmaya dâhil edilen bireylerin eşinin tehlikeli bölgelere göreve gittiği zamanlarda haber alma sıklığına göre Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği genelinden ve ölçekte bulunan ileriye yönelik kaygı ve engelleyici kaygı alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın bulunmadığı belirlenmiştir ($p>0,05$).

Tablo 19.

Katılımcıların Eşinin Görevi Nedeniyle Hayatında Yarattığı Belirsizlik Durumuna Göre Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği’nden Aldıkları Puanların Karşılaştırılması

	Belirsizlik	N	\bar{x}	S	t	p
İleriye yönelik kaygı	Var	386	24,27	5,09	2,800	0,005*
	Yok	98	22,61	5,74		
Engelleyici kaygı	Var	386	15,99	5,09	2,776	0,006*
	Yok	98	14,37	5,49		
Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği	Var	386	40,26	8,98	3,129	0,002*
	Yok	98	36,98	10,31		

Katılımcıların eşinin görevi nedeniyle hayatında yarattığı belirsizlik durumuna göre, Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği’nden aldıkları puanların karşılaştırılmasına dair yapılan bağımsız örneklem t testi sonuçları Tablo 19’da gösterilmiştir.

Tablo 19 incelendiğinde eşinin görevi nedeniyle hayatında yarattığı belirsizlik durumuna göre, Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği genelinden ve ölçekte bulunan ileriye yönelik kaygı ve engelleyici kaygı alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı farkların olduğu saptanmıştır ($p<0,05$). Eşinin görevi nedeniyle hayatında yarattığı belirsizlik olan katılımcıların Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği genelinden ve ölçekte bulunan ileriye yönelik kaygı ve engelleyici kaygı alt boyutlarından aldıkları puanlar daha yüksek bulunmuştur.

Tablo 20.

Katılımcıların Büyük Beşli Kişilik Envanteri Ve Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği'nden Aldıkları Puanlar

		n	\bar{x}	S	Min	Max
BBKE	Dışa dönüklülük	484	3,69	0,73	1,38	5,00
	Uyumluluk	484	3,97	0,50	2,00	5,00
	Vicdanlılık	484	4,06	0,56	2,44	5,00
	Nevrotiklik	484	3,04	0,73	1,13	5,00
	Açıklık	484	3,74	0,62	1,70	5,00
YPDÖ	Yapısal Stil	484	14,69	3,45	5,00	20,00
	Gelecek Algısı	484	15,03	3,38	4,00	20,00
	Aile uyumu	484	23,66	4,75	8,00	30,00
	Kendilik algısı	484	22,81	4,65	7,00	30,00
	Sosyal yeterlilik	484	22,98	4,46	10,00	30,00
	Sosyal kaynaklar	484	28,37	4,62	10,00	35,00
	Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği	484	127,53	18,75	62,00	165,00

Tablo 20’de katılımcıların Büyük Beşli Kişilik Envanteri ve Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği’nden aldıkları puanlara dair tanımlayıcı istatistikler verilmiştir.

Tablo 20 incelendiğinde katılımcıların Büyük Beşli Kişilik Envanteri’nde bulunan dışa dönüklükten ortalama $3,69 \pm 0,73$ puan, uyumluluktan ortalama $3,97 \pm 0,50$ puan, vicdanlılıktan ortalama $4,06 \pm 0,56$ puan, nevrotiklikten ortalama $3,04 \pm 0,73$ puan ve açıklıktan ortalama $3,74 \pm 0,62$ puan aldıkları tespit edilmiştir. Araştırmaya dâhil edilen bireyler Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği’nde yer alan yapısal stil alt boyutundan ortalama $14,69 \pm 3,45$ puan, gelecek algısı alt boyutundan ortalama $15,03 \pm 3,38$ puan, aile uyumu alt boyutundan ortalama $23,66 \pm 4,75$ puan, sosyal yeterlilik alt boyutundan ortalama $22,98 \pm 4,46$ puan ve sosyal kaynaklar alt boyutundan ortalama $28,37 \pm 4,62$ puan ve kendilik algısından 22,81 puan almıştır. Katılımcıların Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği genelinden ortalama

127,53±18,75 puan aldıkları, ölçekten alınan en düşük puanın 62 ve en yüksek puanın 165 olduğu saptanmıştır.

Tablo 21.

Katılımcıların Büyük Beşli Kişilik Envanteri ve Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeğinden aldıkları puanlar ile Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği puanları arasındaki korelasyonlar

		İleriye yönelik kaygı	Engelleyici kaygı	Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği
BBKE	Dışadönüklülük	r -0,094	-0,198	-0,163
		p 0,039*	0,000*	0,000*
	Uyumluluk	r -0,214	-0,225	-0,246
		p 0,000*	0,000*	0,000*
	Vicdanlılık	r -0,060	-0,159	-0,122
		p 0,188	0,000*	0,007*
	Nevrotiklik	r 0,344	0,409	0,422
		p 0,000*	0,000*	0,000*
	Açıklık	r -0,033	-0,198	-0,129
		p 0,473	0,000*	0,005*
YPDÖ	Yapısal Stil	r 0,053	-0,124	-0,039
		p 0,247	0,006*	0,388
	Gelecek Algısı	r -0,118	-0,294	-0,230
		p 0,009*	0,000*	0,000*
	Aile uyumu	r -0,141	-0,199	-0,190
		p 0,002*	0,000*	0,000*
	Kendilik algısı	r -0,229	-0,393	-0,348
		p 0,000*	0,000*	0,000*
	Sosyal yeterlilik	r -0,115	-0,193	-0,172
		p 0,011*	0,000*	0,000*
Sosyal kaynaklar	r -0,177	-0,230	-0,228	
	p 0,000*	0,000*	0,000*	
Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği	r -0,175	-0,326	-0,280	
	p 0,000*	0,000*	0,000*	

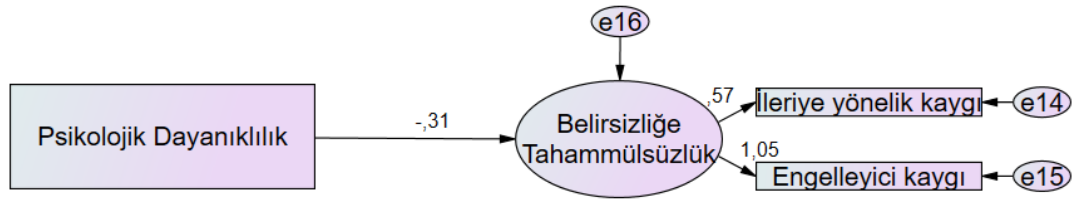
*p<0,05

Tablo 21’de katılımcıların Büyük Beşli Kişilik Envanteri ve Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği’nden aldıkları puanlar ile Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği puanları arasındaki korelasyonlara ilişkin yapılan Pearson testi sonuçları gösterilmiştir.

Katılımcıların Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği genelinden ve ileriye yönelik kaygı ve engelleyici kaygı alt boyutlarından aldıkları puanlar ile Büyük Beşli Kişilik Envanteri’ndeki dışa dönüklük, uyumluluk, vicdanlılık ve açıklık puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ve negatif yönlü, nevrotiklik alt boyutundan aldıkları puanlar arasında ise pozitif yönlü korelasyonların olduğu saptanmıştır ($p < 0,05$). Buna göre, katılımcıların Büyük Beşli Kişilik Envanteri’ndeki dışa dönüklük, uyumluluk, vicdanlılık ve açıklık puanları arttıkça Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği genelinden ve ileriye yönelik kaygı ve engelleyici kaygı alt boyutlarından aldıkları puanlar azalmakta, nevrotiklik alt boyutundan aldıkları puanlar arttıkça Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği genelinden ve ileriye yönelik kaygı ve engelleyici kaygı alt boyutlarından aldıkları puanlar da artmaktadır.

Araştırmaya katılan bireylerin Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği genelinden ve ileriye yönelik kaygı ve engelleyici kaygı alt boyutlarından aldıkları puanlar ile Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği genelinden ve ölçekte bulunan yapısal stil, gelecek algısı, aile uyumu, kendilik algısı, sosyal yeterlilik ve sosyal kaynaklar alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında, istatistiksel olarak anlamlı ve negatif yönlü korelasyonların olduğu tespit edilmiştir ($p > 0,05$). Araştırmaya dâhil edilen bireylerin kişilik özelliklerinin, psikolojik dayanıklılık ile belirsizliğe tahammülsüzlük arasındaki aracı rolünün incelenmesinde yapısal eşitlik modellemesi kullanılmıştır. Buna göre, öncelikle psikolojik dayanıklılığın tek başına belirsizliğe tahammülsüzlüğü yordama durumu incelenmiş, ardından kişilik özelliklerinin tek başına belirsizliğe tahammülsüzlüğü yordama durumuna bakılmış ve son olarak hem psikolojik dayanıklılığın hem de kişilik özelliklerinin aynı anda belirsizliğe tahammülsüzlüğü yordama durumu incelenmiştir.

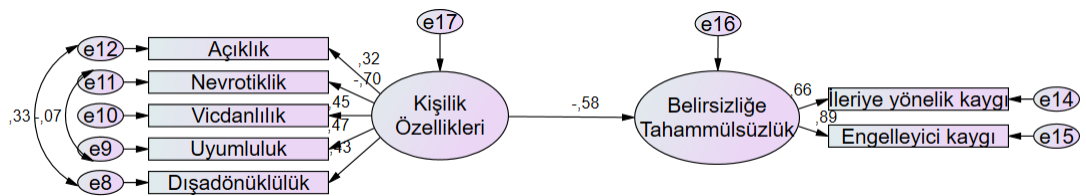
Şekil 1.

Psikolojik Dayanıklılığın Belirsizliğe Tahammülsüzlüğü Yordama Durumu

Şekil 1’de araştırmaya dâhil edilen bireylerin Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği’nden aldıkları puanların Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği puanlarını yordama durumunun incelendiği modele ilişkin path diagramı verilmiştir.

Şekil 1’de gösterilen model incelendiğinde katılımcıların Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği’nden aldıkları puanların Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği puanlarını istatistiksel olarak anlamlı düzeyde ve negatif yönlü olarak yordadığı belirlenmiştir ($\beta=-0,31$; $p<0,05$).

Şekil 2.

Kişilik Özelliklerinin Belirsizliğe Tahammülsüzlüğü Yordama Durumu

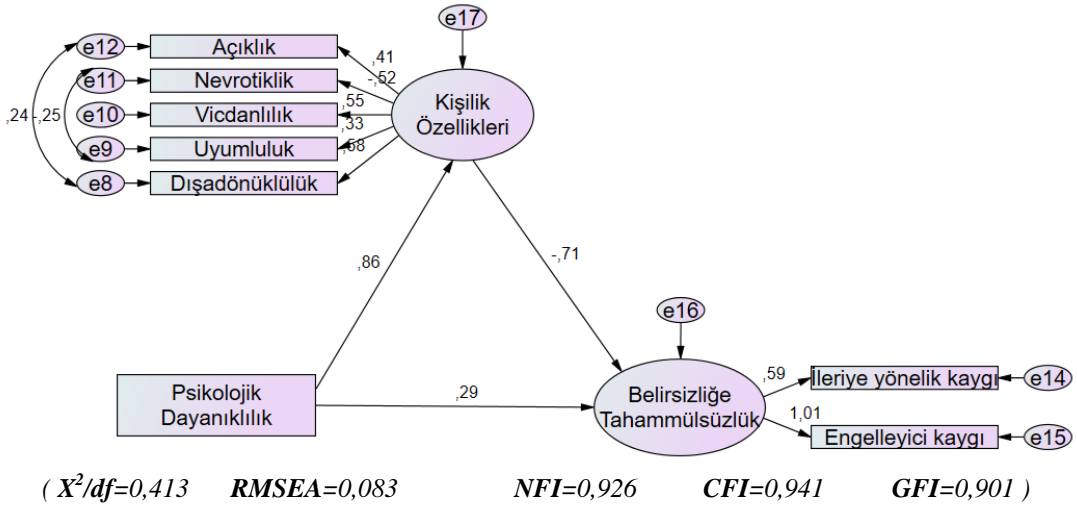
Şekil 2’de katılımcıların Büyük Beşli Kişilik Envanteri’nden aldıkları puanların Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği puanlarını yordama durumuna ilişkin oluşturulan modele ait path diagramı gösterilmiştir.

Şekil 2’ye göre, araştırmaya dâhil olan bireylerin Büyük Beşli Kişilik Envanteri’nden aldıkları puanların Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği puanlarını istatistiksel olarak anlamlı düzeyde ve negatif yönlü olarak yordadığı tespit edilmiştir ($\beta=-0,58$; $p<0,05$).

Buna göre, aracılık analizi için gerekli ön şart olan psikolojik dayanıklılığın ve kişilik özelliklerinin tek başına belirsizliğe tahammülsüzlüğü yordama koşulu sağlanmıştır. Şekil 3’te gösterilen modelde hem psikolojik dayanıklılığın hem de kişilik özelliklerinin aynı anda belirsizliğe tahammülsüzlüğü yordama durumuna ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Şekil 3.

Kişilik Özelliklerinin, Psikolojik Dayanıklılık ile Belirsizliğe Tahammülsüzlük Arasındaki Aracı Rolü

Şekil 3'te gösterilen model incelendiğinde, katılımcıların Büyük Beşli Kişilik Envanteri'nden aldıkları puanların Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği puanlarını istatistiksel olarak anlamlı düzeyde ve negatif yönlü olarak yordadığı saptanırken ($\beta=-0,71$; $p<0,05$), Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği'nden aldıkları puanların Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği puanlarını istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yordamadığı tespit edilmiştir ($\beta=.29$; $p>0,05$). Görüldüğü üzere, her iki değişkenin aynı anda Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği puanlarını yordama durumunun incelenmesine ilişkin modelde, Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği puanlarının daha önce tek başına kurulan modelde belirlenen yordama durumu ortadan kalkmıştır. Buna göre, kişilik özelliklerinin, psikolojik dayanıklılık ile belirsizliğe tahammülsüzlük arasında aracı rolü olduğu tespit edilmiştir.

5. BÖLÜM

TARTIŞMA

5.1. Tartışma

Askeri personel eşlerinin yoğun olarak duygu yüklü yaşantıları deneyimlemesi, zaman zaman terörle mücadele bölgelerinde yaşama zorunlulukları, güvende olma ihtiyaçlarını tehlikeye atarak zorlu yaşantıları deneyimlemelerine neden olmaktadır (Andy J. Merolla, 2010). Stressörlere maruz kalmakta ve ülke içinde terör faaliyetlerinin doğrudan odağında bulunmaktadır. Dayanıklılık kavramı, askerî personel eşini tanımlamak için kullanılan en yaygın terim olarak kabul görmektedir (Black, 2013; Papanek, 1978). Aynı zamanda geleceğimizin belirsizliklerle ve soru işaretleri ile dolu olduğu bu coğrafyada yaşadığımız gerçeği ile birlikte, gerek toplumsal gerek bireysel olarak belirsizlik olgusu da ön plana çıkmaktadır. Şüphesiz ki, birçok insan hayatında şimdi ya da geleceğe dair belirsizlik durumu yaşamıştır. Fakat askerî personel eşi ve ailesi zaten belirsizlik ve endişe yaratan terör olaylarına doğrudan maruz kalmanın yanında, benzersiz ordu kültürünü benimseyerek de yaşamlarını sürdürdükleri için belirsizlik, onların hayatlarının bir parçası olmuş ve âdeta yaşam tarzı hâline gelmiştir. Belirsizliğe tahammülsüzlük ve psikolojik dayanıklılık kavramı, ulusal ve uluslararası literatürde doğrudan ya da dolaylı olarak kişilik özellikleri ile ilişkilendirilmiştir. Belirsizliğe tahammülsüzlük, öngörülebilirliğin aşırı değerlendirilmesi ve beklenmedik veya bilinmeyen tarafından bunalma eğilimi ile karakterize edilen bir kişilik özelliği olarak değerlendirilmiştir (Carleton ve ark., 2012). Benzer durum, psikolojik dayanıklılık kavramı için de geçerli olup kişilikten ayrı değerlendirilmemesi gerektiğini savunan katı görüşler mevcuttur. (Barlaug ve ark., 2005; S.J. ve S., 1993; Roland ve ark., 2008; Gilboe ve ark., 2004). Dolayısıyla psikolojik dayanıklılık ve belirsizliğe tahammülsüzlük kavramlarından söz ettiğimizde kişilik özellikleri ön plana çıkmaktadır.

Bu araştırmada belirsizliğe tahammülsüzlük ile psikolojik dayanıklılık arasındaki ilişki ve bu ilişkide beş faktör kişilik özelliklerinin yordayıcılığının araştırılması amaçlanmıştır. Çalışmadan elde edilen bulgular hipotezlerde izlenen sıraya göre, ilgili alanyazın ile birlikte incelenmiş, tartışılmış ve yorumlanmıştır. Sosyodemografik değişkenlerin de askerî personel eşlerinin belirsizliğe tahammülsüzlüğünde etkili etmenler olduğu düşünöldüğünden araştırmada bu değişkenlere de yer verilmiştir.

Araştırmadaki katılımcıların belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyleri orta düzeyde bulunmuştur. İleriye yönelik kaygı alt boyutundan engelleyici kaygı alt boyutlarına göre daha fazla puan almışlardır. Ölçek genelinde ise orta düzeyde bir belirsizliğe tahammülsüzlük gösterdikleri sonucuna varılmıştır. Askeri personel eşlerinin belirsizliğe tahammülsüzlük düzeylerini araştıran herhangi bir çalışmaya rastlanamakla birlikte mevcut çalışmanın sadece kadınlar üzerinde yapıldığı düşünöldüğünde literatürde kadınların belirsizliğe tahammülsüzlük düzeylerinin erkeklere oranla yüksek olduğu sonucuna varılmıştır(şar ve ark., 2012). Bu bağlamda mevcut çalışma literatürle uyumluluk gösterdiği düşünölmektedir.

Araştırmaya katılan bireylerin yaş grubuna göre Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği genelinden ve ölçekte yer alan ileriye yönelik kaygı ve engelleyici kaygı alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında, istatistiksel olarak anlamlı bir farkın bulunmadığı tespit edilmiştir. Astar (2019) alışmasında belirsizliğe tahammülsüzlük ile yaş değişkeni arasında anlamlı bir farklılık tespit etmemiştir (Astar, 2019). Fakat üniversite öğrencileri ile yapılan çalışmada, ilk kırılma yaş kriterine bakıldığında 18,5 yaşın önemli bir kırılma noktası olduğu görölmektedir. 18,5 yaşından küçük öğrencilerde belirsizliğe karşı kısmen tepki verdikleri, yaşı 18,5'a eşit veya büyük olanların ise belirsizliğe daha az tepki verdikleri görölmektedir (Ersöz, 2016). İngiltere'de yapılan çalışmaya göre askerî ortama ve eşlerinin mesleğinden kaynaklı belirsizliğe uyum sağlamada ve stresle başa çıkmada zorluk çeken grup, yaşları küçük olan askerî personel eşleridir. Yaşı ilerlemiş olan askeri personel eşlerinin stres düzeyleri düşerken daha iyi başa çıkma stratejilerinin olduğu, eşlerinin görev belirsizliğini daha iyi tolere edebildikleri gözlemlenmiştir (L.N ,& Westhuis , & J.M 1994). Bu bulgulardan çıkan sonuçlara göre, çalışma yetersizliğinden ve

tutarsızlıklardan dolayı net bir sonuca varılamamakla birlikte yaşın ilerlemesinin, hayat deneyimlerinin artarak kişinin toleransını yükseltebileceği değerlendirilmiştir.

Katılımcıların evlilik süresi ve belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyleri arasındaki ilişkide ve alt boyutları arasındaki ilişkide anlamlılığın olmadığı tespit edilmiştir. Alanyazın incelendiğinde evlilik süresi ile ilişkili herhangi bir bulguya rastlanamamıştır. Mutlu ve huzurlu bir evliliğin var oluşu kişiyi destekleyen bir olgu olarak değerlendirildiğinde, tahammülsüzlükle ilişkili olabileceği düşünülmekle birlikte araştırma yetersizliğinden dolayı net bir sonuca varılamamıştır.

Katılımcıların çocuk sahibi olup olmama durumu ile belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı, aynı zamanda ölçek genelinde ve tüm alt boyutlar arasında çocuk sahibi olan ve olmayan katılımcıların benzer puanlar aldıkları tespit edilmiştir. Alanyazında bu değişkenler ile ilgili doğrudan bir çalışmaya rastanamamakla birlikte biliyoruz ki, görevlendirmeler öncesi ve sonrasında askerî personel eşlerinin karşılaştığı sıkıntılar arasında çocuğa hoşgörüsüzlük gibi sorunların da var olduğu ya da tetiklenebildiği, babaların çoğu zaman görev konusunda çocuklarına bir açıklamada bulunmadan evden ayrıldığı için çocukları bilgilendirmenin ağır duygusal yükünü annelerin tek başına üstlendiğini yapılan çalışma sonuçlarından bilmekteyiz (Mmari, Roche, Sudhinaraset, Blum, 2009; J.G, Nice, 1987). Görevlendirmelerin de kendi içerisinde belirsizlik yarattığı düşünülürse, çocuk sahibi olmanın birey için görev ve sorumluluğu arttırdığı, bu bağlamda kişinin toleransını etkileyebileceği düşünülmektedir. Bu açıdan mevcut örneklem grubunun çocuk sahibi olma ve belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyleri arasındaki ilişkinin detaylı araştırılmasının daha sağlıklı sonuçlar verebileceği sonucuna varılmıştır.

Katılımcıların herhangi bir psikiyatrik rahatsızlık yaşaması ile belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyleri arasındaki ilişkide, ileriye yönelik kaygı alt boyutunda istatikselsel olarak anlamlılık olmadığı belirlenmiştir. Belirsizliğe tahammülsüzlük ölçeği genelinde ve engelleyici kaygı alt boyutundan aldıkları puanlar arasında anlamlılık saptanmıştır. Psikiyatrik rahatsızlık yaşayan katılımcıların belirsizliğe tahammülsüzlük ölçeği genelinde ve engelleyici kaygı alt boyutundan aldıkları puanlar, psikiyatrik rahatsızlık yaşamayanlara göre yüksek bulunmuştur. Literatür

incelendiğinde, belirsizliğe karşı tahammülsüzlük düzeyleri yüksek olan kişilerin kaygı depresyon bulgularının yüksek olduğu tespit edilmiştir (Ciarrochi, Said, Deane, 2005). Yaygın anksiyete bozukluğu tanısı almış kişilerle yürütülen araştırmada, kaygı seviyeleri orta düzey olsa dahi belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyleri yüksektir (Dugas, Freeston, Ladouceur, 1997). Belirsizliğe tahammülsüzlük, endişeyle, yüksek obsesif kompulsif bozukluk ile orta, panik bozukluk ile zayıf düzeyde ilişkilendirilmiştir (Buhr, Dugas, 2009). Ayrıca belirsizliğe tahammülsüzlük düzeylerinin panik bozukluk, agorafobi, sosyal kaygı ve depresyon ile negatif yönde ilişkili olduğu tespit edilmiştir (Boelen ve Reijntjes, 2009; Halaway ve ark., 2006; Lind ve Boschen, 2009; Tolin ve ark., 2003; Carleton ve ark., 2010). Daha önce psikolojik yardım alan bireylerin belirsizliğe tahammülsüzlüğü psikolojik yardım almamış bireylere oranla daha yüksek bulunmuştur (Riskind ve ark., 2007). Mevcut çalışmadaki sonuçlar ile yurt içi ve yurt dışında yapılan çalışmaların sonuçları tutarlılık göstermektedir. Bu bağlamda, belirsizliğe tahammülsüzlüğün birçok psikiyatrik rahatsızlıkla pozitif yönde anlamlı bir ilişki içinde olduğunu söylemek mümkündür.

Katılımcıların belirsiz olay ve durum yaşama sıklığı ile belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyleri arasında ve tüm alt boyutları arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Sık sık belirsizlik yaşayan katılımcıların hiç yaşamayan ya da nadir yaşayan katılımcılara oranla belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyleri yüksek bulunmuştur. Yapılan çalışmalarda belirsizliğe tahammülsüzlük olgusunun daha çok endişe kavramı ile ilişkilendirildiği görülmektedir. Belirsizliğin olduğu yerde endişenin de var olacağı bilinmektedir (Öztürk, 2013). Belirsizliğe karşı tahammülsüzlük düzeyi yüksek olan bireylerin stres yaratan olaylarla baş etmede yetersiz kaldıkları, buna bağlı kaygı düzeylerinde artış olduğu tespit edilmiştir (Said, Deane, 2005). Tunaç (2008) çalışmasında güvenlik görevlilerinin görevlendirilmeleri sırasında eşlerinde “ya bir şey olursa” düşüncesinin yoğun kaygıya neden olduğu, hayatlarında belirsizlik yarattığı ve yoğun endişe duydukları dile getirilmiştir. Belirsizliğe tahammülsüzlük, bilinmeyen durumları tehdit olarak algılama, geleceği ve bilinmezliği olumsuz değerlendirme eğilimidir (Budner, 1962). Belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyi yüksek olan bireylerin belirsiz olan durumlar karşısında stresli ve gergin tutum sergileyerek kaçınma davranışına daha yatkın oldukları söylenebilir (Buhr ve Dugas, 2002). Bu bağlamda, mevcut değişkenlerin ilişkisi ile

literatürde doğrudan yapılan bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Çalışmanın tamamının asker eşleri üzerinde yapıldığı düşünüldüğünde aynı belirsizliği yaşasalar bile sonuç farklılaşabilmektedir. Bu bağlamda kişisel faktörlerin ve algının önemli bir etken olduğu düşünülmektedir.

Katılımcıların geleceğe yönelik bakış açısı ile belirsizliğe tahammülsüzlük ve tüm alt boyutları arasında anlamlılık olduğu tespit edilmiştir. Geleceğe yönelik bakış açısı karamsar ve umutsuz olan katılımcıların umutlu ve inancı olan katılımcılara göre belirsizliğe tahammülsüzlüğü daha yüksek bulunmuştur. Literatürdeki sonuçlar ise belirsizliğe tahammülsüzlüğün bilgi işleme süreçleriyle bağlantılı olduğu sonucuna varmıştır. Geleceğe yönelik negatif algıya yatkın bireylerin belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyleri, geleceğe umutla ve olumlu bakış açısıyla bakan kişilere göre daha yüksek bulunmuştur (Buhr ve Dugas, 2002). 1500 güvenlik görevlisi eşiyile yapılan araştırmada eşlerin % 91.4'ünün geleceğe ilişkin belirsizlik nedeniyle karamsar hissettiği ve endişe duyduğu sonucuna varılmıştır (Schumm ve Bell, 2001). Belirsizliğe tahammülsüzlük, hem algılanan olasılıklar hem de olumsuz sonuçlar için algılanan gelecek algısıyla pozitif olarak ilişkilendirilmiştir (Bredemeier ve Berenbaum, 2008). Bu bağlamda, mevcut çalışma bulguları literatür ile uyumluluk sağlamaktadır.

Katılımcıların aileden gördükleri desteğe göre Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği genelinden ve ölçekte yer alan ileriye yönelik kaygı ve engelleyici kaygı alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu görülmüştür. Ailesinin ilgisiz olduğunu ifade eden katılımcıların belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyleri, ailesinin ilgili olduğunu belirten katılımcılara göre daha yüksek bulunmuştur. Literatürdeki çalışmalarda ise şehit eşlerinin kayıp sürecinde ve sonrasında aileden gördükleri sosyal desteğin yas sürecinde karmaşıklık ile başa çıkmayı kolaylaştırıcı önemli bir rol oynadığı yönündedir (Tunaç, 2018). Belirsiz durumları riskli ve tehlikeli olarak algılayan ailelerde yetişen bireylerin belirsizliğe tahammülsüzlüğü yüksek bulunmuştur (Erguvan, 2015). İlgisiz anneye sahip bireylerin, belirsizlik durumlarında destekleyici anneye sahip bireylere göre kendilerini daha fazla engellediği sonucuna varılmıştır (Saatçi, 2020). Aynı zamanda aile desteğinin olmasının, kişiyi belirsizlik yaratan durumla karşılaştığında baş etme yeteneği geliştirmesine katkı sağlayacağı tespit edilmiştir (Öztürk, 2013). Asker

eşlerinin en büyük sosyal destek kaynaklarının başında güvenlik görevlilerinin eşlerinin yer aldığı vurgulanmıştır (Bowen ve ark., 2003). Yetersiz sayıda araştırma olmasına rağmen aile desteğinin ve yapısının kişilerin belirsizliğe tahammüllerinde yarattığı etki düşünüldüğünde mevcut çalışmanın bulguları literatürle uyumludur.

Katılımcıların eşten görülen destek durumuna göre, Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği'nde bulunan ileriye yönelik kaygı alt boyutunda anlamlı farklılık belirlenmemiştir. Ölçek genelinden ve ölçekte bulunan engelleyici kaygı alt boyutundan aldıkları puanlar arasında, istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır. Eşinden hiç destek göremeyen katılımcıların Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği genelinden ve ölçekte bulunan engelleyici kaygı alt boyutundan aldıkları puanlar, diğer katılımcılara göre daha yüksek bulunmuştur. İlgili literatür incelendiğinde medeni durum ile belirsizliğe tahammülsüzlük arasındaki ilişkide farklı sonuçlara ulaşılmıştır. Medeni durumun belirsizliğe tahammülsüzlük üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmadığını ortaya koyan çalışmalar mevcuttur (Çoşkun ve Güvenç, 2019; Ersöz ve ark., 2016; Belge, 2019). Ancak Multiple skleroz hastaları üzerinde yapılan çalışmada medeni durum bakımından farklılık gözlenmiştir. Evli katılımcıların belirsizliğe tahammülsüzlüğü, bekâr olan katılımcılara göre daha yüksek çıkmıştır (Gümüş ve Sezgin, 2016). Şehit eşleriyle yapılan çalışmada, eşle devam eden bağlar bir başa çıkma kaynağı olarak değerlendirilmiştir. Sıkıntılı anlarında eşlerinin mezarına giderek eşlerinin varlığını hissetmelerinin, şehit eşlerini rahatlattığı vurgulanmaktadır. Her ne kadar ölen kişiyle bağların koparılmaması, sağlıksız yas olarak değerlendirilse bile şehit eşleri için başa çıkmayı kolaylaştıran önemli bir destek kaynağı olarak görülmektedir (Tunaç, 2018). Alanyazında mevcut değişkenlerle yapılan çalışma yetersizliği olsa dahi belirsizlik olgusu, kişiyi zorlayan hayat olayları olarak değerlendirildiğinde eş desteğinin belirsizliklere karşı etki edebileceği sonucuna varılmıştır.

Katılımcıların kişiler arası ilişkilerde kendini tanımlama şekline göre ileriye yönelik kaygı alt boyutundan aldıkları puanların istatistiksel olarak anlamlı olmadığı tespit edilmiştir. Belirsizliğe tahammülsüzlük ölçek genelinde ve engelleyici kaygı alt boyutundan aldıkları puanlar anlamlılık göstermektedir. Kendini içe dönük, utangaç ve mesafeli olarak tanımlayan katılımcıların tahammülsüzlükleri, dışa dönük, sosyal, aktif ve konuşkan olarak tanımlayanlara göre yüksek bulunmuştur. İlgili literatür

incelendiğinde belirsizliğe tahammülsüzlüğün kişilik özellikleri ile arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu vurgulanmıştır. Dışa dönük kişilik özelliğine sahip bireylerin belirsizliğe tahammülleri daha yüksektir (Hamarat, 2019). Asker eşi olmanın belli bir kişilik özelliği gerektirdiği düşünülmektedir. Dışa dönük kişilik özelliğinin olması, hayatını kolaylaştıracak güçlü arkadaş ağına, güvенеceği destek sistemine katkı sağlayacaktır. Uyumlu, bağımsız, maceracı, sabırlı ve zihinsel olarak dayanıklı olmasına neden olarak asker eşinin belirsizliklerle mücadelesinde tampon görevi göreceği düşünülmektedir (Military.com). Dışa dönük, girişken, sosyal ve aktif olan kişilerin belirsizliğe tahammülsüzlükleri düşüktür (McEvoy, Mahoney, 2011; Carleton, 2012; Kessler, 2003). Bu bağlamda, mevcut çalışmanın bulguları alanyazınla tutarlılık göstermektedir.

Katılımcıların sosyal adaptasyon ve sosyal aktivitelerde bulunma isteğine göre ölçek genelinde ve alt boyutları arasında anlamlı farkların olduğu görülmüştür. “Ortama alışmam zaman alır, zor arkadaşlık kurarım, sosyal aktivitelerde sık bulunmam” diyen katılımcıların, “Gittiğim her yerde ortama kolay alışır, rahat bir şekilde çevre edinirim, sosyal aktivitelerde sık bulunurum” diyen katılımcılara oranla belirsizliğe tahammülsüzlüğü yüksektir. İlgili literatür incelendiğinde gelişime açık, yeni duruma ve ortama çabuk uyum sağlayabilen bireylerin, belirsizliğe tahammülsüzlüğü düşük düzeyde bulunmuştur (Patterson, 2001). Aynı zamanda stresörlerle mücadelede avantajlı oldukları ve belirsizliğe tahammülsüzlük düzeylerinin daha ketum ve içe dönük bireylere oranla daha düşük olduğu ortaya konmuştur (Sallot ve ark., 2003). Çalışma sonuçları, mevcut çalışma bulgusunu destekler nitelikte olup literatürle tutarlılık göstermektedir.

Katılımcıların eşinin TSK’da hâlen görev alması durumuna göre Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği’ndeki ileriye yönelik kaygı alt boyutundan almış oldukları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamakla birlikte, eşi TSK’da hâlen görev alan katılımcıların Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği genelinden ve ölçekte yer alan engelleyici kaygı alt boyutundan aldıkları puanlar daha yüksek bulunmuştur. Mevcut çalışmanın değişkenleriyle ilgili alanyazında herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır. Fakat askerlik mesleğinin belirsizliklerle ve zorlayıcılarla dolu olduğu ve bu durumun askerin ailesi üzerinde ciddi strese neden olduğu bilinmektedir (Hosek, Miller, Kavanagh, 2006; Dekle, 2018). Bu belirsizlik aynı zamanda aile yaşamının, askerlik yaşantısı doğrultusunda

şekillendirilmesine ve özel yaşam ile iş yaşamı arasındaki sınırların ortadan kalkmasına yol açmaktadır (McNulty, 2005). Bu bağlamda, askerlik mesleğinden uzaklaşarak sivil hayata geçen askerî personel eşlerinin hâlen bu mesleğe devam eden personelin eşlerine göre, belirsizliğe tahammülsüzlük düzeylerinin düşük olması anlamlı olarak değerlendirilmekle birlikte, eşinin mesleğinin asker eşinin belirsizliğe tahammülsüzlüğüne doğrudan etki etmeyebileceği kişisel faktörlerin de mesleki etkiler kadar etkili olabileceği sonucunu düşündürmüştür.

Katılımcıların belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyleri ve tüm alt boyutları ile eşinin mesleği nedeni ile tehlikeli bölgelerde görevde bulunma sıklığı arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. İlgili alanyazında görevlendirmelerin asker eşinin hayatında belirsizlik ve stresi arttırdığını ortaya koymuştur (Blaisure ve ark., 2012). Fakat görev sıklığının belirsizliğe tahammülsüzlüğe etkisi üzerine bir araştırmaya rastlanamamıştır. Görevlendirme dönemlerinde asker eşlerinde inkâr, öfke, ağlama nöbetleri, yorgunluk, karamsarlık, kontrolü kaybedeceğim düşünceleri gözlenmektedir. Bu değişimlerin odağında geleceğe ilişkin belirsizliklerin yer aldığı değerlendirilmiştir (Burton, 2009). Her dört eşten üçü görev döneminde yalnız, her iki eşten biri ise görev döneminde endişeli hissettiğini belirtmiştir (Fisher ve ark., 2008). Kısıtlı kaynaklarla da olsa mevcut çalışma, ilgili literatür ışığında değerlendirildiğinde görevin sıklığı ile ilgili bir sonuç olmamakla birlikte görevlendirmelerin kişiyi zorlayarak tahammül düzeyine etki edebileceği değerlendirilmiş fakat görev olgusu ve sıklığının tahammülsüzlükle olan ilişkisinde kişisel faktörlerin ön plana çıkmasının muhtemel olduğu değerlendirilmiştir.

Katılımcıların eşlerinin tehlikeli bölgelere göreve gittiği zamanlarda haber alma sıklığına göre, Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği genelinden ve ölçekte bulunan ileriye yönelik kaygı ve engelleyici kaygı alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın bulunmadığı belirlenmiştir. İlgili alanyazında asker personel eşleriyle yapılan çalışmalarda, güvenlik görevlerinin görevde olduğu esnada eşlerin yaşadığı sorunların en başında iletişim ve haberleşme zorluklarının geldiği tespit edilmiştir (Darwin, 2009). Eşler, iletişim sağladıkları zaman görüşmelerinin iyi gitmesinin morallerini artırdığını, umutlarını yükselttiğini dile getirmişlerdir (Pincus ve ark., 2008). Haberleşmelerin sıklığından çok niteliğinin önemli olduğuna vurgu yapılmaktadır (Hall, 2008). Eşten gelen telefonda askerî

personel eşi evdeki sorunu eşine yansıtmamayı tercih etmektedir (Başçılar, 2021). Eşin tehlikeli bölgelere gittiğinde haber almanın destek ağlarına katkı sağladığına, günlük yaşam stresini azaltacağına ve bireylerin belirsizlik hissiyatlarına cevap sağlayacağına vurgu yapılmıştır (Hosek ve ark., 2007). Somali'ye yapılan umut geri yükleme operasyonlarında asker eşlerinin en büyük sorununun belirsizlik ve iletişim problemleri olduğu tespit edilmiştir. Görev bölgesinde zaman zaman cep telefonlarının çekmediğini ve bu yüzden aile üyeleriyle iletişim kurmakta zorlandıklarını, bu yüzden endişelerinin arttığını dile getirmektedirler (Campbell ve ark., 1998).

Uzun çalışma süreleri ve görev esnasındaki belirsizliğin yol açtığı yüksek stres gibi etmenler nedeniyle görev dönemlerinde aile üyeleri arasındaki iletişim kanallarının geliştirilmesi, büyük önem taşımaktadır. Her dört güvenlik görevlisinden üçü görev döneminde eşleriyle iletişim kurmakta güçlük yaşamaktadırlar (Schumm ve ark., 2001; Fisher ve ark., 2008). Görev dönemlerinde personel arasında ailesiyle konuştuğunda özleminin artacağına inanan, bu yüzden sık sık aramaktan kaçınan bireylerde vardır (Hosek, 2006). Alanyazında yapılan çalışmalar iletişimin personel ve eşi için önemini ortaya koymaktadır. İlgili literatür mevcut çalışma sonuçlarını desteklememekle birlikte haberleşmenin sıklığı ile ilgili bir araştırmaya rastlanmadığı için sıklığından ziyade haber almanın önemli olduğu sonucuna varılmıştır.

Katılımcıların Eşinin, görevi nedeniyle hayatında yarattığı belirsizlik olan katılımcıların Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği genelinden ve tüm alt boyutlarından aldıkları puanlar daha yüksek bulunmuştur. Askerî personelin görevinin bir sonucu da tayinlerdir. Ailelerinin tayin görmelerinin hayatlarında yarattığı etkiyi araştıran araştırmacıların ortak bulgusu personelin tayin durumunun yaşantılarına önemli ölçüde etki ettiği ve belirsizliğe sürüklediği yönündedir. Arkadaşların geride bırakılması, çocukların eğitim yaşantısının kesintiye uğraması ve yeni tayin bölgesinde eşin mesleğini yapabileceği istihdam olanaklarının yetersiz olmasının önemli sorunlara yol açabileceği görüşüne varılmıştır (Drummet, 2003; Dekle, 2018). Askerî yaşantıyı güvenlik görevlileri aileleri için önemli bir stres unsuru olarak gören bir diğer çalışmada ise, tayin olgusunun düşük fiziksel sağlık, düşük ruhsal sağlık ve evlilik doyumuyla ilişkili olduğu sonucuna varılmıştır (Burell ve ark., 2006). Askerî yaşantının güvenlik görevlisinin iyilik haline zarar vermediği

ve hatta sık tayinin çocukların sosyal yetkinliklerini geliştirdiğini belirten çalışmalar da mevcuttur (Dermid ve ark., 2008). Askerî yaşamın doğasındaki görevlendirmeler, bu görevlendirmelerin zaman zaman süresinin belirsiz oluşu, sık tayin, asker eşinin mesleğini her zaman yapma şansının olmaması, ev, iş, okul, ortam ve sosyal çevre değişiklikleri, askerlik mesleğinin getirdiği zorluklar olarak değerlendirilmektedir (Martinez ve ark., 2019). Her ne kadar literatürde fikir birliğine varılmamış olsa da bu zorlu mesleğin asker eşinin belirsizliğe tahammülsüzlüğüne etki edebileceği düşünülmüştür.

Katılımcıların Büyük Beşli Kişilik Envanteri'nde bulunan dışa dönüklük, uyumluluk, vicdanlılık, nevroitiklik ve açıklık alt boyutlarından en yüksek puanı vicdanlılık alt boyutundan alırken, nevroitiklik alt boyutundan en düşük puanı aldıkları tespit edilmiştir. İlgili literatür incelendiğinde, vicdanlılık kişilik özelliğine sahip bireyler yüksek sorumluluk duygusuna sahip, kendisini denetleyebilen, sorumluluklarını önemseyen, kararlı, organize olmaya yaktın, düzeni seven kişiler olduğu tespit edilmiştir (Somer, 1998). Vicdanlılık kişilik özelliği düşük kişiler ise, hareket etmeyi sevmeyen, sabit kalmayı tercih eden ve kendi hayat biçimlerini oluşturmakta zorluk çeken bireylerdir (McCare ve Costa, 1991). Bazı araştırmacılar, vicdanlılık alt boyutunu mükemmeliyetçilik boyutuyla da ilişkilendirmektedir (McCrae ve ark., 1991). Nevrotiklik alt boyutu ise bireyin zor yaşantılarla baş edebilme yeteneği ile ilgilidir (Goldstein ve Brooks, 2005). Stres durumlarına karşı yetersiz cevap üretme ve olumsuz duyguları yaşama eğilimi olarak da tanımlanabilir (Costa ve ark., 1995; Burger, 2016; Çev, 2016). Nevrotik kişilik özelliği düşük olan bireyler, yenilikleri risk olarak değerlendirmezler (Bardavit, 2007). Dolayısıyla duygusal dengesi yüksek olan bireyler daha sabırlı, sakin, öz güvenli, çevresine güven veren, zor yaşam deneyimlerine karşı toleransı yüksek bireyledir (Robbins ve ark., 2007). Askerî personel eşlerinin zor yaşantılara sıklıkla maruz kaldıklarını fakat stresörler karşısında da direnç gösterebildikleri düşünüldüğünde, beş faktör kişilik özelliklerinden nevroitiklik alt boyutunun düşük çıkmasının anlamlılık kazandığı düşünülmektedir. Sabit bir hayatlarının olmadığı, sorumluluk alma özellikleri ön plana çıktığı düşünüldüğünde ise vicdanlılık alt boyutundan en yüksek puanı almaları anlamlılık kazanmış ve literatürle uyumlu sonuçlar elde edilmiştir.

Katılımcıların Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği'nde yer alan yapısal stil, gelecek algısı, aile uyumu, sosyal yeterlilik ve sosyal kaynaklar alt boyutları incelendiğinde, psikolojik dayanıklılıklarını en yüksek destekleyen alt boyutun sosyal kaynaklar olduğu tespit edilmiştir. Mevcut alanyazında ise asker eşlerinin sosyal destek ve psikolojik dayanıklılık ilişkisinde psikolojik dayanıklılığın sosyal ağ desteğini (ordu, aile, arkadaş çevresi) anlamlı düzeyde ve pozitif yönlü olarak yordadığı tespit edilmiştir (Blyden, 2021). Palmer (2008) çalışmasında, asker ailelerinin zorlu hayat olaylarına karşı dayanıklılık geliştirebilmesi için sosyal kaynakların artırılmasının koruyucu faktör olacağına ve asker eşinin direncini artırmada etkili bir rol oynayacağına değinmiştir. Ve gelecek araştırmalarda desteklenmek üzere askerî çiftlerde TSBB ve çift ilişkisinde bireysel geliştirilen psikolojik dayanıklılığın, askerî personel ve eşi için koruyucu faktör olarak görülebileceğine vurgu yapılmıştır (Jacelon, 1997). Duran ve Ünsal (2014) şehit aileleri ve gazilerle yapmış olduğu çalışmada, psikolojik dayanıklılık aile uyumu alt ölçek puanının şehit ailelerinde daha yüksek bulunmakla birlikte, sosyal kaynaklar alt boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmamış, İsrail'de yapılan bir çalışmada terörist saldırısına maruz kalan kişilerin baş etme yöntemi olarak en çok aile/arkadaş hakkında bilgi toplama ve duygusal sosyal destek sistemini kullandıkları belirtilmiştir. Şahin ve Durak (1995) ise sosyal destek aramanın psikolojik dayanıklılık üzerinde anlamlı düzeyde etkisinin olmamasının, kültürel farklılıklardan kaynaklı olabileceğini, Türkiye'de yaşayan bireylerin, Batı toplumlarından farklı olarak sorunlar var olsa da olmasa da sosyal desteğe başvurabildiğini vurgulamaktadırlar (Hisli ve ark., 1995). Bu bağlamda, sıklıkla zorlu yaşantıları deneyimleyen bireylerin psikolojik dayanıklılık düzeylerinin yüksek çıkmasında, sosyal kaynaklar alt boyutunun anlamlılık kazandığı düşünülmektedir. Bu bağlamda, mevcut çalışmanın sonuçları literatürle uyumluluk göstermektedir.

Aynı zamanda katılımcıların Yetişkinler için Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği genelinden ortalama 127,53 puan alarak yüksek düzeyde psikolojik dayanıklılık gösterdikleri sonucuna varılmıştır. Fredman (2015) asker eşlerinin akademik başarıları üzerine yapmış olduğu çalışmada, lisansüstü eğitimine devam eden askerî personel eşlerinin psikolojik dayanıklılık düzeyleri sivil lisansüstü öğrencilerine göre daha yüksek tespit edilmiştir. Savaş gazilerinin travma sonrası stres semptomları yaşamasının ardından eşlerinde de aynı semptomları göstermeleri, ikincil travma

olarak değerlendirilmektedir. Bazı eşler bu ağır yaşam olayı karşısında ayrılmayı tercih ederken bazı eşler de bu sorunun üstesinden gelmektedir. Burada fark yaratan etkenin çiftlerin yaşadıkları olaya karşı göstermiş oldukları algıları, çift uyumları ve zorlanma karşısında gösterdikleri psikolojik dayanıklılık düzeylerinin etkili olduğu tespit edilmiştir (Melvin, 2013). Duran ve Ünsal (2014) şehit aileleri ve gazilerle yapılan çalışmada gazilerin psikolojik dayanıklılığının şehit ailelerinden daha düşük düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Mevcut çalışma bulguları literatür ışığında değerlendirildiğinde, asker eşi ve ailelerinin yüksek dayanıklılık düzeyleri mevcut çalışma ile uyumluluk göstermektedir.

Katılımcıların Büyük Beşli Kişilik Envanteri'ndeki dışa dönüklük, uyumluluk, vicdanlılık ve açıklık puanları arttıkça, Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği genelinden ve tüm alt boyutlarından aldıkları puanlar azalmakta; nevrozizm alt boyutundan aldıkları puanlar arttıkça, Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği genelinden tüm alt boyutlarından aldıkları puanlar da artmaktadır. İlgili alanyazındaki araştırmalar incelendiğinde, Belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyleri cinsiyete göre farklılaşmaktadır. Nevrotizm kişilik özellikleri kadınların lehine sonuç verirken diğer alt boyutlar arasında farklılaşma tespit edilmemiştir. Belirsizliğe tahammülsüzlüğün nevrozizm ile pozitif yönlü dışa dönüklük, sorumluluk, uyumluluk ve deneyime açıklık alt boyutları ile negatif yönlü anlamlı bir ilişki içinde olduğu tespit edilmiştir (Güvenç, 2019; Sugiura, 2007). Bir çok araştırma sonucunun ortak bulgusu, Belirsizliğe tahammülsüzlüğün dışa dönüklük, gelişime açıklık, uyumluluk ve vicdanlılık alt boyutları ile negatif yönde; nevrozizm boyutu ile pozitif yönde anlamlı bir ilişkisinin olduğu yönündedir (McEvoy ve ark., 2011; Heiden, 2011; Berenbaum ve ark., 2008).

Bu bulgu, dışa dönüklük alt boyutu yüksek olan kişilerin endişelenmesinin, düşüncelerin kontrol edilememesinin ve belirsizliklerin olumsuz olduğu ile ilgili işlevsel olmayan inançlarının daha az olduğunu ve bilişsel olarak daha öz güvenli olma eğiliminde olduklarını göstermektedir. Çinli üniversite mezunları ile yapılan bir çalışmada ise kişilik özellikleri ile endişe arasındaki ilişkide belirsizliğe tahammülsüzlüğün aracılık rolünün olduğu ortaya konmuştur. Dışa dönüklük ve nevrozizmin kişilik alt boyutlarının kontrol ihtiyacını arttırarak patolojik endişe yatkinliğini etkilediği, uyumluluk kişilik özelliği yüksek olan kişilerin belirsizliğe tahammülsüzlük düzeylerinin de yüksek olmasının, kişilik özellikleri ve endişe

arasındaki ilişkide belirsizliğe tahammülsüzlüğün rolünü desteklediği ortaya konmuştur (Yang ve ark., 2015). Yang'ın araştırması literatürde desteklenmektedir (Uzun, 2019). Bu bağlamda, belirsizliğe tahammülsüzlük psikiyatride güncel yaklaşımlar üzerinde duygusal tutumların ya da kişilik özelliklerinin etkili olabileceği düşünülmektedir (Parmaksız, 2021). İlgili literatür incelendiğinde kişilik özelliklerinin her birinin belirsizliğe tahammülsüzlükle olan ilişkisi uyumlu bulunmaktadır.

Katılımcıların Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği genelinde ve tüm alt boyutlarında aldıkları puanlar ile Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği genelinden ve tüm alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı ve negatif yönlü bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. İlgili literatür incelendiğinde bireylerin psikolojik dayanıklılığı arttığında belirsizliğe tahammülsüzlük düzeylerinin düştüğü, psikolojik dayanıklılık ile belirsizliğe tahammülsüzlük arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir (Saatcı, 2020). Bireyin psikolojik dayanıklılığı arttığında gelecekteki beklenmeyen olaylara karşı dirençli olabildikleri, belirsizliklere karşı başa çıkmada daha başarılı olacakları ve kişisel gelişimlerine olumlu yansımalarının olacağı vurgulanmaktadır (Tompkins ve Adger, 2004). Covid-19 salgını döneminde yapılan bir araştırmaya göre, psikolojik dayanıklılığın belirsizliğe tahammülsüzlüğü negatif yönde etkilediği sonucuna varılmıştır. Bu bağlamda, bireylerin psikolojik dayanıklılığı güçlü olduğunda beklenmeyen olaylar karşısında düşünce, duygu ve davranış olarak başa çıkmada daha başarılı olabileceği öngörülmüştür (Figen, 2020). Engelli çocuğa sahip aileler ve normal gelişim gösteren çocuğa sahip ailelerle yapılan araştırmada, normal gelişim gösteren çocuğa sahip ebeveynlerin belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyleri daha düşük, umut ve psikolojik dayanıklılık düzeyleri daha yüksek olarak görülürken engelli çocuğa sahip ebeveynler de sonuç tam tersi yönde çıkmıştır. Engel türü yükseldikçe yüksek belirsizliğe tahammülsüzlük, düşük umut ve psikolojik dayanıklılık için önemli bir etken olarak görülmektedir. Bu araştırmanın sonuçlarından yola çıkarak belirsizliği kabul eden gruplar için tahammül düzeyleri yüksek çıkabilirken psikolojik dayanıklılık düzeyleri düşük çıkabileceği ortaya konmuştur (Deveci ve ark., 2017). Mevcut araştırma sonuçları ilgili alanyazın ile tutarlılık göstermektedir. Bireylerin psikolojik dayanıklılık düzeyleri arttığında belirsizliğe tahammülsüzlük düzeylerinin düşebileceği öngörülmektedir.

Son olarak Katılımcıların Büyük Beşli Kişilik Envanteri'nden aldıkları puanların Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği puanlarını istatistiksel olarak anlamlı düzeyde ve negatif yönlü olarak yordadığı saptanmıştır. Her iki değişkenin aynı anda Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği puanlarını yordama durumunun incelenmesine ilişkin modelde, Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği puanlarının daha önce tek başına kurulan modelde belirlenen yordama durumu ortadan kalkmıştır. Buna göre, kişilik özelliklerinin, psikolojik dayanıklılık ile belirsizliğe tahammülsüzlük arasında aracı rolü olduğu tespit edilmiştir. Mevcut araştırma sonuçları kısıtlı literatür ile incelendiğinde ;Emniyet hizmet sınıfındaki personel ile yapılan çalışmada, beş faktör kişilik özelliklerinin psikolojik sağlık ve belirsizliğe tahammülü yordama gücü incelenmiştir.

Araştırma bulgularına göre, psikolojik sağlık beş faktör kişilik özelliklerinden nevrotilik alt boyutu ile negatif yönlü, dışa dönüklük, sorumluluk, gelişime açıklık ve uyumluluk alt boyutları ile pozitif yönlü anlamlılık göstermektedir. Bu çalışma doğrultusunda, psikolojik sağlamlığın belirsizliğe tahammülsüzlüğü negatif yönde anlamlı düzeyde yordadığı değerlendirilmektedir. Psikolojik sağlık ise beş faktör kişilik özelliklerinden nevrotilik ve sorumluluk alt boyutları ile kısmi; aracılık, dışa dönüklük ve uyumluluk alt boyutları ile tam aracılık görevi gördüğü; gelişime açıklık alt boyutu ile anlamlı bir ilişkisinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmanın bir diğer sonucu, katılımcı grubunun belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyi medeni durumuna göre farklılık göstermemiştir. Polis memurlarının psikolojik sağlamlıkları belirsizliğe tahammülsüzlüğü negatif yönde anlamlı düzeyde yordadığı tespit edilmiştir. Başka bir ifade ile dışa dönüklük alt boyutunun belirsizliğe tahammülsüzlük üzerindeki etkisini psikolojik sağlık üzerinden gerçekleştirdiği değerlendirilmiş ve anlamlı bir sonuç olduğu ifade edilmiştir. Aracılık rolüne ilişkin diğer bir sonuca göre, belirsizliğe tahammülsüzlük ile beş faktör kişilik özelliklerinden gelişime açıklık alt boyutu arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Belirsizliğe tahammülsüzlük ile nevrotilik ve sorumluluk arasında doğrudan bir ilişki olduğu ortaya konmuştur. Bu bireylerin sorumluluk özelliğinin belirsizliğe tahammülsüzlük düzeylerini yordamada psikolojik sağlamlık düzeyinin etkili olmasının anlamlı bir sonuç olduğu ifade edilmiştir. Uyumluluk alt boyutunun belirsizliğe tahammülsüzlük üzerindeki etkisini psikolojik sağlık üzerinden gerçekleştirdiği değerlendirilmiştir (Argun, 2019).McCrae ve Costa (1997)'nin

evrensel olarak kişilik yapısını inceledikleri araştırmalarında, psikolojik dayanıklılığın deneyime açıklılık ile pozitif yönde ilişkisi olduğu görölmektedir. Aynı araştırmanın bir diğer sonucu, belirsizliğe karşı tahammülü yüksek, yeniliklere uyumu kabul eden, değişimlere karşı elastikiyet sahibi bireylerin psikolojik dayanıklılık düzeylerinin de yüksek olduğu sonucuna varılmıştır (Mccare, 1997). Kişilik özelliği olarak yeniliklere açık, esnek, uyumlu ve değişimleri olumlu olarak gören bireylerin belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyleri düşük olmakla birlikte, psikolojik dayanıklılık düzeylerinin yüksek olduğu gözlenmiştir (Çetin, 2015). Dolayısıyla belirsizliğe tahammülsüzlük kavramı, yenilikleri ve belirsizlikleri olumsuz yorumlama ve negatif duyguları besleme gibi kişilik özellikleri taşıırken belirsizliğe tahammülsüzlük düzeylerinin psikolojik dayanıklılık ile ilişkilendirilmesi yanlış olmayacaktır.

Mevcut çalışmanın sonuçları sınırlı sayıdaki literatür ile birlikte değerlendirildiğinde tutarlı olduğu görölmektedir. Belirsizliğe tahammülsüzlük ile Psikolojik dayanıklılık arasındaki ilişkide anlamlı yönde negatif bir ilişkinin olabileceği ve bu ilişkide beş faktör kişilik özelliklerinin yordayıcı etkisinin nevroitiklik alt boyutu ile pozitif, diğer alt boyutları ile negatif yönde etkiye sahip olduğu sonucuna varılmıştır.

6. BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuç

Bu araştırmada, askerî personel eşinin yaşam tarzı haline gelen belirsizliğe tahammülsüzlük, asker eşini tanımlamada en çok kabul gören psikolojik dayanıklılık kavramı ile ilişkilendirilmiş ve bu ilişkide beş faktör kişilik özelliklerinin aracılık rolü incelenmiştir. Elde edilen sonuçlar belirtilmiş ve bu sonuçlara göre önerilerde bulunulmuştur.

Araştırmayı 25-49 (ve üzeri) yaş aralığında, araştırma sürecine katılmayı gönüllü olarak kabul etmiş, tamamı kadın olan 485 askerî personel eşi oluşturmaktadır. Çalışma genelinde araştırma gurubunun çoğunluğunu 33-40 yaş aralığında olan, evlilik süresi 21 yıl ve üzeri, çocuk sahibi olan, psikiyatrik rahatsızlık öyküsü olmayan, hayatında nadiren belirsizlik yaşayan, zaman zaman umutsuzluğa kapılsa da umudunu kaybetmeyen, aileden ve eşten destek gören, kendini sosyal, aktif ve dışa dönük olarak tanımlayan, gittiği her yerde ortama kolay alışan, rahat çevre edinip kolay arkadaşlık kurabilen, eşi hâlen TSK'da görev alan, eşi nadiren tehlikeli bölgelerde görevde bulunan ve her zaman haber alan, eşinin görevi nedeni ile nadiren belirsizlik yaşayan, kadın, askerî personel eşleri oluşturmaktadır

Mevcut çalışmaya katılan askeri personel eşlerinin belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyleri orta düzeydedir.

Psikiyatrik rahatsızlık yaşayan askerî personel eşlerinin belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyleri, psikiyatrik rahatsızlık yaşamayan askerî personel eşlerine göre daha yüksektir .

Sık sık belirsiz olay ve durum yaşayan askerî personel eşlerinin belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyleri, hiç yaşamayan ya da nadiren belirsizlik yaşayan askerî personel eşlerine göre daha yüksektir.

Geleceğe yönelik karamsar ve umutsuz olan askerî personel eşlerinin belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyleri, geleceğe yönelik umudu olan katılımcılara göre daha yüksektir.

Ailesinden ilgi görmeyen askerî personel eşlerinin belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyleri, ailesinden her zaman ilgi gören askerî personel eşlerine göre daha yüksektir.

Eşinden hiç destek görmeyen askerî personel eşlerinin eş desteği gören askerî personel eşlerine göre belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyi daha yüksektir.

Kendini içe dönük, utangaç ve mesafeli olarak tanımlayan askerî personel eşlerinin belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyleri, kendini dışa dönük, sosyal, aktif ve konuşkan olarak tanımlayan askerî personel eşlerine göre daha yüksektir.

Ortama alışması zaman alan, zor arkadaşlık kuran ve sosyal aktivitelerde sık bulunmayan askerî personel eşlerinin belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyleri, gittiği her yerde kolay bir şekilde ortama alışan, rahat bir şekilde çevre edinen ve sosyal aktivitelerde sık bulunan askerî personele göre daha yüksektir.

Eşi TSK'da hâlen görev alan askerî personel eşlerinin, eşi TSK'da görevi bırakmış askerî personel eşlerine göre belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyleri daha yüksektir.

Eşinin görevi nedeni ile hayatında belirsizlik olan askerî personel eşlerinin belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyleri, eşinin mesleğini belirsizlik olarak görmeyen askerî personel eşlerine göre daha yüksektir.

Askeri personel eşleri Büyük Beşli Kişilik Envanteri'nden vicdanlılık alt boyutundan en yüksek puanı alırken nevrotiklik alt boyutundan en düşük puanı almışlardır.

Askeri personel eşleri Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği'nden yapısal stil alt boyutundan en düşük puanı alırken, sosyal kaynaklar alt boyutundan en yüksek puanı almışlardır.

Askeri personel eşlerinin psikolojik dayanıklılık düzeyleri alınabilecek en yüksek ölçek puanına yakındır.

Askeri personel eşlerinin beş faktör kişilik özelliği alt boyutlarından dışa dönüklük, uyumluluk, vicdanlılık ve açıklık puanları arttıkça belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyleri azalmakta, nevroitiklik alt boyutundan aldığı puanlar arttıkça da belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyleri artmaktadır.

Askeri personel eşlerinin belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyleri ile psikolojik dayanıklılık düzeyleri arasında negatif yönde anlamlı bir ilişkisinin olduğu sonucuna varılmıştır.

Psikolojik dayanıklılık ve kişilik özelliklerinin tek başına belirsizliğe tahammülsüzlüğü yordama koşulu sağlanmıştır. Sonuç olarak, kişilik özelliklerinin psikolojik dayanıklılık ile belirsizliğe tahammülsüzlük arasındaki aracılık rolü tespit edilmiştir.

6.1. Klinisyenlere Yönelik Öneriler

- TSK'da rehberlik ve psikolojik danışmanlık birimlerinde veya farklı ruh sağlığı hizmetleri bölümünde görev olan ruh sağlığı profesyonellerinin askerî personel eşine vereceği danışmanlık hizmetinde, çalışmada değerlendirilen kavramlar anlatılarak farkındalık oluşturulabilir.
- Aileler için psiko-eğitim programları geliştirilebilir.
- Askeri personel eşinin sosyal ağını ve dışa dönüklük kişilik özelliklerinin geliştirilmesi üzerine danışmanlık hizmetleri verilebilir.
- Asker eşinin hayatından belirsizliğin çıkarılması mümkün olamasa da, krizi fırsata çevirmek için belirsizliği bir şans olarak görmesi ve algısı üzerine çalışılarak dayanıklılığı artırılabilir.

6.2. Araştırmacılara Yönelik Öneriler

- Psikolojik dayanıklılık ve belirsizliğe tahammülsüzlük arasında farklı aracı değişkenlerle (algısı, mizacı, aile stilleri gibi) çalışmalar yapılabilir.
- Erkek olan askerî personel eşleri de çalışma gruplarına eklenerek kıyaslamalar yapılabilir.
- Askerlik mesleğinin zorluğunu belki de en çok hisseden gurubun askerî personellerin çocukları olarak düşünmekteyim. Bu açıdan askerî personelin çocuklarının arkadaş çevresi ve sosyal ortama uyum süreçleri , sosyal adaptasyonları ve babalarının mesleğinin ruh sağlıkları üzerinde yarattığı olumlu ve olumsuz etkileri üzerine araştırmalar yapılabilir.

6.3. Devlet Politikalarına Yönelik Öneriler

- Bugün dünyada ABD, Kanada, Hindistan, Japonya, İngiltere, İtalya orduları sosyal hizmet kuruluşları aile, sağlık, eğlence olanaklarının dışında profesyonellerden oluşan psikologlar, sosyologlar, askerî sosyal hizmet uzmanları sunmakta; eşler, çocuklar, aileler ve personel ile görüşmeler düzenlemektedir. Bu bizim ülkemiz için de ruh sağlığı alanında istihdam arttırılarak sağlanabilir. Tugay seviyesindeki birliklerde klinik psikolog ve sosyal hizmet uzmanları görevlendirilerek şu an sadece askerlik hizmetini yapan erlere sağlanan psikolojik hizmet personel ve ailesi içinde sağlanabilir.
- ABD gibi ölkelerde ordu, ailelerle ilgili problemlerin kurumun bağını zayıflatmasından endişelendiği için, asker ailelerinin ruh sağlığının korunması ve iyileştirilmesi yönünde üniversitelerle anlaşmalar imzalayarak akademik çalışma yapılmasını desteklemektedir. Aynı durum, İngiltere ve Japonya için de geçerlidir. Ülkemiz açısından ordunun önemi düşünöldüğünde ülkemizin de askerin ve ailesinin ruh sağlığını korumak ve iyileştirmek adına yapılacak akademik çalışmaları desteklemesinin önemli olduğu düşünölmektedir.
- Sınır ötesi operasyonlarda sıklıkla görev alan ordumuzun görevlendirmeler öncesi ve sonrasında psikolojik destek alan personel ve ailesi ile psikolojik destek almadan göreve giden personel ve ailesinin karşılaştırmalı analizinin yapılmasının askerî performans, aile refahı ve ruh sağlığı açısından karşılaştırmalarının yapılmasının önemli olacağı düşünmekteyim bu

bağlamda grup çalışmaları yapılarak koruyucu ruh sağlığı hizmetleri geliştirilebilir.

KAYNAKÇA

- Abu Elanain, H. M. (2007). The five- factor model of personality and organizational citizenship behavior in United Arab Emirates. *SAM Advanced Management Journal*, 72(3), 47-57.
- Açıkel, M. (2013). Üniversite öğrencilerinin aşk biçimleri ve kişilik özellikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Ademhan Tunaç, Ç. (2018). *Toplumsal cinsiyet bağlamında şehit eşlerinin yaşam deneyimleri* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Ailey, EL, Merhson, C., Joyce, J. ve ark. (2018). "Diğer her şey önce gelir": Asker eşleri arasında sağlık davranışlarının önündeki engellerin karma yöntem analizi. *BMC Halk Sağlığı*, 18, 1013.
- Akgül, Ç. (2010). *Cinsiyet ve militarizm* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Alibekiroğlu, P, Akbaş, T., Bulut Ateş, F. ve Kırdök, O. (2018). Üniversite öğrencilerinde yaşam doyumu ile psikolojik sağlık arasındaki ilişkide öz anlayışın aracı etkisi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 27(2), 1-17.
- Allen, J. P., Hauser, S. T., Bell, K. L. ve O'Connor, T. G. (1994). Longitudinal assessment of autonomy and relatedness in adolescent-family interactions as predictors of adolescent ego development and self - esteem. *Child development*, 65(1), 179-194.
- Allport, G. W. (1958). Hangi birimleri kullanmalıyız? G. Lindzey (Ed.), *Assessment of human motifler* içinde (s. 238-260). Altınay, A. (2004). The myth of the military -nation: Military, gender and education in Turkey. Palgrave Macmillian.
- Altundağ, Y. (2013). *Anne-babası boşanmış ergenlerin psikolojik dayanıklılık düzeylerinde yordayıcı değişkenler olarak yaşam doyumu ve yalnızlık*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Abant İzzet Baysal Üniversitesi.
- American Sociological Association. (1983). *American sociological review*. 48(4), 519-532.
- Argun B. (2019). *Beş faktör kişilik özelliklerinin belirsizliğe tahammülsüzlüğü yordamasında psikolojik sağlamlığın aracı rolü*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Gaziosmanpaşa Üniversitesi.
- Arslan, Ü., Bakalım, O., Bayraktar, U. ve Sağlıklı, H. (2020). COVID-19 pandemisinde belirsizliğe tahammülsüzlük ve psikolojik iyi oluş arasındaki ilişki: bilinçli farkındalığın aracı rolü. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 50(1), 379-399.

- Arslan, Y. (2013). *Belirsizlik yönetimi (BELYÖN) programının belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyine etkisi kadın öğretmen adayları üzerine bir araştırma* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Kocaeli Üniversitesi.
- Arzi, N., Solomon, Z. ve Dekel, R. (2000). Secondary traumatization among wives of PTSD and post-concussion casualties: Distress, caregiver burden and psychological separation. *Brain Injury*, 14(8), 725-36.
<https://10.1080/026990500413759>
- Atak, H., Syed, M., Çok, F. ve Tonga, Z. (2016). Yeni bir nöropsikolojik kavram olarak tamamlanma ihtiyacı. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 8(3), 290-299.
- Aydın, M., Zaim, O., Hawks, B., Celikpala, M., Güvenç, M., Dizdaroglu, C. ve Karaoğuz, H. (2019). Türkiye sosyal siyasal eğilimler araştırması.
<https://10.13140/RG.2.2.34667.39206>
- Bakalis, S. ve Joiner, T. (2004). Participation in tertiary study abroad programs: The role of personality. *International Journal of Educational Management*, 18.
<https://10.1108/09513540410543420>
- Bardavit, M. (2007). *Kişilik yapılarının stresi değerlendirme, stresle başa çıkma yaklaşımları, algılanan stres ve iş doyumunu üzerinde olan etkisinin karşılaştırmalı algılanan stres ve iş doyumunu üzerinde olan etkisinin karşılaştırmalı olarak incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Bartone, P. T., Roland, R. R., Picano, J. J. ve Williams, T. J. (2008). Psychological hardiness predicts success in US army special. *International Journal of Selection and Assessment*, 16(1), 78-81.
- Basım, N., Çetin, F. ve Taba, A. (2009). Beş faktör kişilik özelliklerinin kişilerarası çatışma çözme yaklaşımlarıyla ilişkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 24(63), 20-34.
- Basım, N., Çetin, F., Yeloğlu, O. (2011). Yetişkinler için psikolojik dayanıklılık ölçeği'nin güvenilirlik ve geçerlilik çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 22(2), 104-114.
- Basım, N., Çetin, F., Yeloğlu, O. (2015). Psikolojik dayanıklılığın açıklanmasında beş faktör kişilik özelliklerinin rolü: Bir kanonik ilişki analizi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 30(75), 81-92.
- Basım, N., Çetin, F. ve Yeloğlu, H. O. (2015). Psikolojik dayanıklılığın açıklanmasında beş faktör kişilik özelliklerinin rolü: Bir kanonik ilişki. *Türk Psikoloji Dergisi*, 30(75), 81-92.
- Başcılar, M. (2021). *Orduda sosyal hizmet: Terör gazilerinin ve aile üyelerinin yaşam deneyimleri, sorunları ve gereksinimleri* [Yayımlanmamış doktora Tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Batten, S. (2008). Geri dönen gaziler ve aileleri için psikolojik hizmetler: Savaş bölgesi deneyimlerinin sekellerinin gelişen kavramsallaştırmaları. *Klinik Psikoloji Dergisi*, 64(8), 921-927. <https://doi.org/10.1002/jclp.20519>

- Bayram, N. (2010). *Yapısal eşitlik modellemesine giriş amos uygulamaları*. Ezgi Ki tabevi.
- Begenirbaş, M. ve Yalçın, R. C. (2012). Öğretmenlerin kişilik özelliklerinin duygusal emek gösterimlerine etkileri. *Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(1), 47.
- Beitel, M., Ferrer, E. ve Cecero, J. J. (2004). Psychological mindedness and cognitive style. *Journal of Clinical Psychology*, 60(6), 567-582.
- Bell, D. B, Schumm, W. R, Knott, B. ve Ender, M. G. (1999). Çöl faksı: Bir araştırma notu Somali'den eve arıyorum. *Silahlı Kuvvetler ve Toplum*, 25, 509-521.
- Berenbaum, H., Bredemeier, K. ve Thompson, R. J. (2008). Intolerance of uncertainty: Exploring its dimensionality and associations with need for cognitive closure, psychopathology, and personality. *Journal of Anxiety Disorders*, 22(1), 117–125. <https://doi.org/10.1016/j.janxdis.2007.01.004>
- Bernerth, J. B., Armenakis, A. A., Feild, H. S., Giles, W. F. ve Walker, H. J. (2007). Is personality associated with perceptions of LMX? An empirical study. *Leadership and Organization Development Journal*, 28(7), 613-631.
- Black, C. ve Ford-Gilboe, M. (2004). Adolescent mothers: Resilience, family health work and health-promoting practises. *Journal of Advanced Nursing*, 48(4), 351-360.
- Blaisure, K. R., Saathoff-Wells, T., Pereira, A., Wadsworth, S. M. D. ve Dombro, A. L. (2012). *Serving military families in the 21st century*. Taylor.
- Blau, G. (2003). Testing for a four-dimensional structure of occupational commitment. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 76, 469-488.
- Blyden, M. (2021). Enstitüye kayıt olurken asker eşlerinin başarılı performansı üzerinde yaşam doyumu ve sosyal desteğin etkilerine ilişkin bir araştırma. *Doktora Tezleri ve Projeleri*. 2832.
- Boelen, P. A. ve Reijntjes, A. (2009). Intolerance of uncertainty and social anxiety. *Journal of Anxiety Disorders*, 29, 130–135.
- Bolig, R. ve Weddle, K. D. (1988). Resiliency and hospitalization of children. *Children's Health Care*, 16(4), 255-2609.
- Bonanno, G. (2004). Loss, trauma, and human resilience: Have we underestimated the human capacity to thrive after extremely aversive events? *American Psychologist*, 59(1), 20-2.
- Booth, B. (Fall 2003). Contextual effects of your military presence on women earning. *Armed Forces and Society*, 30, 25-52.

- Bortone, P.T., Ursano, R. J., Wright, K. M. ve Ingraham, L. H. (1989). L'rchelle de memnunuyet de vie -Yaşamdan memnunuyet ölçeği. *Kanadalı Davranış Bilimi Dergisi*, 21, 210-223.
- Bowen, G. L., Mancini, J. A., Martin, J. A., Ware, W. B. ve Nelson, J. P. (2003). Promoting the adaptation of military families: An empirical test of a community practice model. *Family Relations*, 52(1), 33-44.
- Boyle G. J, Stankov L. ve Cattell R. B (1995). Kişilik ve zeka çalışmalarında ölçme ve istatistiksel modeller. D. H. Saklofske ve M. Zeidner (Ed.), *Bireysel farklılıklar üzerine perspektifler*. Springer. https://doi.org/10.1007/978-1-4757-5574-8_20
- Bredemeier, K. ve Berenbaum, H. (2008). Intolerance of uncertainty and perceived threat. *Behaviour Research and Therapy*, 46(1), 28–38.
- Brookings, J. B. ve Bolton, B. (1997). A longitudinal, structural equation analysis of stress, hardiness, social support, depression, and illness. *Multivariate Experimental Clinical Research*, 11, 109-120.
- Buchbinder, E., Eisikovits, Z. ve Karnieli, M. O. (2004). Social workers' perceptions of the balance between the psychological and the social. *Social Service Review*, 78(4), 531-552.
- Budner, S. N. Y. (1962). Intolerance Of Ambiguity As A Personality Variable 1. *Journal ff Personality*, 30(1), 29-50.
- Buhr, K. ve Dugas M. J. (2002). The intolerance of uncertainty scale: Psychometric properties of the English version. *Behaviour Research and Therapy*, 40(8), 931-945.
- Buhr, K., ve Dugas, M. J. (2009). The role of fear of anxiety and intolerance of uncertainty in worry: An experimental manipulation. *Behaviour Research and Therapy*, 47, 215-223.
- Burger, J. M. (2016). *Kişilik* (İ. Sarioğlu Çev.). Kaknüs Yayınları.
- Burner, S. N. Y. (1962). Intolerance of ambiguity as a personality variable 1. *Journal ff Personality*, 30(1), 29-50.
- Burrell, L. M., Adams, G. A., Durand, D. B. ve Castro, C. A. (2006). The impact of military lifestyle demands on well-being, army, and family outcomes. *Armed Forces & Society*, 33(1), 43-58.
- Burton, T., Farley, D. ve Rhea, A. (2009). Stress-induced somatization in spouses of deployed and nondeployed servicemen. *Journal of the American Academy of Nurse Practitioners*, 21(6), 332-339.
- Cale, P. (2008). A theory of risk and resilience factors in military families. *Military Psychology*, 20(3), 205-217. <https://10.1080/08995600802118858>

- Campbell, S., Ritzer, D., Valentine, J. ve Gifford, R. (1998). Operation joint guard, Bosnia: An assessment of operational stress and adaptive coping mechanisms of soldiers. *Walter Reed Institute of Research*.
- Campbell-Sills, L., Cohan, S. L., ve Stein, M. B. (2006). Relationship of resilience to personality, coping, and psychiatric symptoms in young adults. *Behaviour Research and Therapy*, 44(4), 585–599.
- Campbell, C. L. ve Demi, A. S. (2000). Adult children of fathers missing in action. *Family Relations*, 49(3), 267-277.
- Carleton, R. N. (2012). The intolerance of uncertainty construct in the context of anxiety disorders: Theoretical and practical perspectives. *Expert Review of Neurotherapeutics*, 12(8), 937-947.
- Carleton, R. N., Collimore, K. C., ve Asmundson, G. J. G. (2010). It's not just the judgments It's that I don't know: Intolerance of uncertainty as a predictor of social anxiety. *Journal of Anxiety Disorders*, 24, 189-195.
- Carleton, R. N., Mulvogue, M. K., Thibodeau, M. A., McCabe, R. E., Antony, M. M. ve Asmundson, G. J. (2012). Increasingly certain about uncertainty: Intolerance of uncertainty across anxiety and depression. *Journal of Anxiety Disorders*, 26(3), 468-479.
- Cederblad, M., Dahlin, L., Hagnell, O. ve Hansson, K. (1995). Intelligence and temperament as protective factors for mental health. A cross-sectional and prospective epidemiological study. *European Archives of Psychiatry and Clinical Neuroscience*, 245, 11-19.
- Cencirulo, R. S. (2001) *The relationship between hardiness and job satisfaction in elementary school teachers* [Yayımlanmamış doktora tezi]. University of La Sierra.
- Chandra, A., Cinisomo, S.L., Jaycox, L., Tanielian, T., Burns, R., Ruder, T. ve Han, B. (2010). Children on the homefront: The experience of children from military families. *Pediatrics*, 125(1), 16-25.
- Ciarrochi, J., Said, T. ve Deane, F. P. (2005). When simplifying life is not so bad: The link between rigidity, stressful life events, and mental health in an undergraduate population. *British Journal of Guidance and Counselling*, 33(2), 185-197.
- CJ Aducci, C. J., Joyce A. B., Jayashree, G., Patricia, M., Barros, B. S. ve Nelson, G. (2011). İyi bir askeri eş olmanın reçetesi: Askeri eşlerin yönettiği OIF/OEF dağıtımı. *Feminist Aile Terapisi Dergisi*, 23(3-4), 231-249. <https://>
- Clampitt, P. G. ve Dekoch, R. J. (2001). *Embracing uncertainty: The essence of leadership*. ME Sharpe.
- Clampitt, P. G. ve Williams, M. L. (2000). Managing organizational uncertainty: Conceptualization and measurement. *International Communication Association*, Acapulco.

- Clampitt, P. ve Williams, M. L. (2004). Communicating about organizational uncertainty. D. Tourish ve O. Hargie (Eds.), *Key issues in organizational communication* (s. 37-59). Routledge Taylor and Francis Group.
- Cleden, D. (2009). *Managing project uncertainty*. Gower Publishing Limited.
- Cole, M. Feild, H. ve Harris, S. (2004). Student learning motivation and psychological hardiness: interactive effects on students reaction to a management class. *Academy of Management Learning & Education*, 3(1), 64-85.
- Colleen S. L., Celina, Oliver, M. ve Bentson, H. M. (2014). Asker eşlerinin ruh sağlığı önündeki engeller. 65, 9.
- Collishaw, S., Pickles, A., Messer, J., Rutter, M., Shearer, C. ve Maugan, B. (2007). Resilience to adult psychopathology following childhood maltreatment: Evidence from a community sample. *Child Abuse and Neglect*, 31, 211-229.
- Costa, J. P. T., Busch, C. M., Zonderman, A. B. ve McCrae, R. R. (1986). Correlations of MMPI factor scales with measures of the five-factor model of personality. *Journal of Personality Assessment*, 50(4), 640-650.
- Costa, P. T. ve McCrae, R. R. (1995). Domains and facets: Hierarchical personality assessment using the revised neo personality inventory. *Journal of Personality Assessment*, 64(1), 21-50.
- Costa, T. T. ve McCrae, R. R. (1992). Revised NEO personality inventory manual. *Psychological Assessment Resources*, 2-18.
- Cotterill, P. (1992). Interviewing women: Issues of friendship, vulnerability, and power. *Women's Studies International Forum*, 15(5), 593-606.
- Cozza, S. J., Chun, R. S. ve Polo, J. A. (2005). Military families and children during Operation Iraqi Freedom. *Psychiatric Quarterly*, 76(4), 371-378.
- Criss, M. M., Pettit, G. S., Bates, J. E., Dodge, K. A. ve Lapp, A. L. (2002). Family adversity, positive peer relationships, and children's externalizing behavior: A longitudinal perspective on risk and resilience. *Child Development*, 73(4), 1220-1237.
- Cüceloğlu, D. (2000). *İnsan ve davranışı*. Remzi Kitabevi.
- Çam, O. Ve Büyükbayram, A. (2015). Emotional intellegence and the reflections of psychological resilience of nurses. *J Psy Nurs*. 6(3), 130-136.
- Çardak, M. (2012). *Affedicilik yönelimli psiko-eğitim programının affetme eğilimi, belirsizliğe tahammülsüzlük, psikolojik iyi oluş, sürekli kaygı ve öfke üzerindeki etkisinin incelenmesi* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Sakarya Üniversitesi.

- Çavuşoğlu, S. ve Yalçın, M. (2018). Banka çalışanlarının kişilik özelliklerinin psikolojik dayanıklılık düzeylerine etkisi. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(2), 49–76.
- Çelebi, N. ve Uğurlu, B. (2014). Resmi liselerde çalışan öğretmenlerin kişilik özelliklerinin demografik değişkenlere göre incelenmesi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18(7), 538-569.
- Çetin, F. ve Basım, N. (2011). Psikolojik dayanıklılığın iş tatmini ve örgütsel bağlılık tutumlarındaki rolü, *İş, Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 13(3), 79.
- Çetin, F., Yeloğlu, H. O. ve Basım, H. N. (2015). Psikolojik dayanıklılığın açıklanmasında beş faktör kişilik özelliklerinin rolü: Bir kanonik ilişki analizi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 30(75), 81-92.
- Çiğdemoğlu, S. (2006). *Lise 1. sınıf öğrencilerinin akran baskısı, özsaygı ve dışa dönüklük kişilik özelliklerinin okul türlerine göre incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Çivitçi, N. ve Arıcıoğlu, A. (2012). Beş faktör kuramına dayalı kişilik özellikleri. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23, 78-96.
- Dane, E. ve Olgun, N. (2016). Hemodiyaliz hastalarının psikolojik dayanıklılık durumları ve etkileyen faktörlerin değerlendirilmesi. *Nefroloji Hemşireliği Dergisi*, 11(1), 43-54.
- Darwin, J. (2009). Families: They also serve who only stand and wait. *Smith College Studies in Social Work*, 79, 433.
- Davey, M., Eaker, D. G. ve Walters, L. H. (2003). Resilience processes in adolescents: Personality profiles, self-worth, and coping. *Journal of Adolescent Research*, 18(4), 347-362.
- Dekel, R., Solomon, Z. ve Bleich, A. (2005). Emotional distress and marital adjustment of caregivers: Contribution of level of impairment and appraised burden. *Anxiety Stress and Coping*. <https://doi.org/10.1080/10615800412336427>
- Dekle, J. (2018). *U.S. Military Families: Status of forces survey of active duty members*. Department of Defense, Defense Manpower Data Center.
- Demirci, S. (2003). *Öğretmenlerde beş faktör kişilik özellikleri ile iş doyumu arasındaki ilişkinin incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Karadeniz Teknik Üniversitesi.
- DeRoma, V. M., Martin, K. M. ve Kessler, M. L. (2003). The Relationship between tolerance for ambiguity and need for course structure. *Journal of Instructional Psychology*, 30(2), 104-109.
- Deveci, M., Sarıçam, H. ve Ahmetoğlu, E. (2017). The Examination of hope, intolerance of uncertainty and resilience levels in parents having disabled

children. *Global Journal of Psychology Research: New Trends and Issues*, 10(1), 118-131.

- Digman, J. M. (1990). Personality structure: Emergence of the five-factor model. *Annual Review of Psychology*, 41, 417-440.
- Doğan, T. (2015). Kısa Psikolojik Sağlamlık Ölçeği'nin Türkçe suyarlaması: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *The Journal of Happiness and Well-s*,
- Doll, B., ve Lyon, M.A. (1998). Risk and resilience: Implications for the delivery of educational and mental health services in schools. *School Psychology Review*, 27(3), 348.
- Doruk, A., Duğenci, M., Ersöz, F. ve Öznur, T. (2015). Intolerance of uncertainty and coping mechanisms in nonclinical young subjects. *Archive of Neuropsychiatry*, 52, 400-405.
- Driskell, J. E. ve Olmstead, B. (1989). Psikoloji ve ordu: Araştırma uygulamaları ve eğilimleri. *Amerikalı Psikolog*, 44(1), 43-54. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.44.1.43>
- Drummet, A. R., Coleman, M. ve Cable, S. (2003). Military families under stress: Implications for family life education. *Family Relations*, 52(3), 279-287.
- Dubrin, A. (1994), *Applying psychology: Individual and organizational effectiveness*. Prentice Hall.
- Duckworth, D. (2009). Affects of multiple deployments on families.
- Dugas, M. J. ve Robichaud, M. (2007). *Cognitive-behavioral treatment for generalized anxiety disorder: From science to practice*. Routledge.
- Dugas, M. J., Freeston, M.H. ve Ladouceur, R. (1997). Intolerance of uncertainty and problem orientation in worry. *Cognitive Therapy and Research*, 21, 593-606.
- Dugas, M. J., Hedayati, M., Karavidas, A., Buhr, K., Francis, K. ve Phillips, N. A. (2005). Intolerance of uncertainty and information processing: Evidence of biased recall and interpretations. *Cognitive Therapy and Research*, 29, 57-70.
- Dugas, M. J., Savard, P., Gaudet, A., Turcotte, J., Laugesen, N., Robichaud, M., Francis, K. ve Koerner, N. (2007). Can the components of a cognitive model predict the severity of generalized anxiety disorder?. *Behavior Therapy*, 38(2): 169-178.
- Dugas, M. J., Schwartz, A. ve Francis, K. (2004). Intolerance of uncertainty, worry and depression. *Cognitive Therapy and Research*, 28, 835-842.
- Duran, S. ve Ünsal, G. (2014). Çankırı ilindeki şehit aileleri ve malul gazilerin psikolojik dayanıklılık ve depresif durumlarının belirlenmesi. *Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 5.

- Earl, J. (2004). The cultural consequences of social movements. In D. A. Snow, S. A. Soule ve H. Kriesi (Eds.), *The blackwell companion to social movements* (s. 508-530). Malden.
- Elvan, C. (2019). Duygusal zeka ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün stresle başa çıkma tarzlarına etkisinin incelenmesi. 170131004
- Eminağaoğlu, N. (2006). *Güç koşullarda yaşayan sokak çocuklarında dayanıklılık* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Ege Üniversitesi.
- Enloe, C. (2000). *Maneuvers: The international politics of militarizing women's lives*. University of California Press.
- Enloe, C. (2004). *The curious feminist: Searching for women in a new age of empire*. University of California Press.
- Enloe, C. (2006). *Manevralar: Kadın yaşamının militarize edilmesine yönelik uluslararası politikalar* (S. Çağlayan, Çev.). İletişim Yayınları. (Orijinal yayın tarihi 1999).
- Enloe, C. (2007). *Globalization and militarism*, Rowman & Littlefield Publishers.
- Enloe, C. (2008). Kadınlar askeri vicdani reddin neresinde? Ö. Çınar ve C. Üsterci (Çev.), *Bazı feminist ipuçları, çarklardaki kum: Vicdani red içinde*. İletişim Yayınları.
- Ercoşkun, H. N. (2005). Öğretimde psikolojik ihtiyaçların yeri ve önemi. *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11, 354-370.
- Erdoğan E. (2015). Tanrı algısı, dini yönelim biçimleri ve öznel dindarlığın psikolojik dayanıklılıkla ilişkisi: Üniversite örnekleme. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(29), 223-246.
- Erguvan, F. M. (2015). *Üniversite öğrencilerinin belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyleri ile psikolojik iyi olma düzeylerinin incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Sakarya Üniversitesi.
- Erkuş, A. ve Tabak, A. (2009). Beş faktör kişilik özelliklerinin çalışanların çatışma yönetim tarzlarına etkisi: Savunma sanayiinde bir araştırma. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 23(2), 213-242.
- Ersöz, F., Ersöz, T. ve Konuşkan Ö. (2016). Belirsizlikle başa çıkmada etkili olan kriterlerin araştırılması: Bir üniversite uygulaması. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25(3), 215-232.
- Eysenck, H. J. ve Wilson, G. (1995). *Kişiliğinizi tanıyın* (E. Erduran, Çev.). Remzi Kitabevi.
- Fayombo, G. (2010). The relationship between personality traits and psychological resilience among the Caribbean adolescents. *International Journal of Psychological Studies*, 2(2), 105-116.

- Figley, C. (2015). *1983 Catastrophes: An overview of family reactions*.
- Foster, M. D. ve Dion K. L. (2003) Dispositional hardiness and women's well being relating to gender discrimination: The role of minimization. *Psychology of Women Quarterly*, 4(27).
- Fourtounas, A. ve Thomas, S. J. (2016). Cognitive factors predicting checking, procrastination and other maladaptive behaviours: prospective versus inhibitory intolerance of uncertainty. *Journal of Obsessive-Compulsive and Related Disorder*, 9, 30-35.
- Fraser, M. W., Galinsky, M. J. ve Richman, J. M. (1999). Risk, protection, and resilience: Toward a conceptual framework for social work practice.
- Freeston, M. H., Rhéaume, J., Letarte, H., Dugas, M. J. ve Ladouceur, R. (1994). Why do people worry? *Personality and Individual Differences*, 17(6), 791-802.
- Frenkel, B. E. (1949). Eğitsel ve algısal bir kişilik değişkeni olarak belirsizliğe hoşgörüsüzlük. *Kişilik Dergisi*, 18, 108-143. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1467-6494.1949.tb01236.x>
- Friborg, O., Barlaug, D., Martinussen, M., Rosenvinge, J. H., ve Hjemdal, O. (2005). Resilience in relation to personality and intelligence. *International Journal of Methods in Psychiatric Research*, 14(1), 29-42. <https://doi.org/10.1002/mpr.15>
- Frone, M. R., Russell, M. ve Cooper, M. L. (1992). Antecedents and outcomes of work-family conflict: testing a model of the work family interface. *Journal of Applied Psychology*, 77, 65-78.
- Fukuura, A. Ve Eyal, B. A. (Ed.). (2019). *Families, states and militaries: Changes in relations and conditions*.
- Furnham, A. (1995). Adil dünya, hayırsever bağışlar ve engelliliğe karşı tutumlar. *Kişilik ve Bireysel Farklılıklar*, 19(4), 577-583. [https://doi.org/10.1016/0191-8869\(95\)00090-S](https://doi.org/10.1016/0191-8869(95)00090-S)
- Garmezy N. (1993). Children in poverty: Resilience despite risk. *Psychiatry*. 56(1), 127-36.
- Geçgin, F. M. ve Sahraç, Ü. (2017). Belirsizliğe tahammülsüzlük ile psikolojik iyi oluş arasındaki ilişki. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 7(4),739-755.
- Glantz, M. D. ve Sloboda, Z. (1999). Analysis and reconceptualization of resilience. In M. D. Glantz, J. L. Johnson (Eds.), *Resilience and development: Positive life adaptations* (s. 109-126). Plenum Publishers.
- Goldberg L. R. (1990). An alternative description of personality: The big-five factor structure. *Journal of Personality and Social Psychology*, 59, 1216-1229.

- Goldstein, Joshua S. (2001), *War and gender: How gender shapes the war system and vice versa*. Cambridge University Press.
- Goldstein, S. ve Brooks, R. (2005). Why study resilience? S. Goldstein ve R. Brooks. (Ed.), *Handbook of resilience in children* içinde (s. 3-15). Springer.
- Goodman, J. H. (2004). Coping with trauma and hardship among unaccompanied refugee youths from Sudan. *Qualitative Health Research*, 14(9), 1177- 1179.
- Gökçe, B. (1993). *Üniversite öğrencilerinde psikolojik güçlülük ve ruh sağlığı arasındaki ilişki* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Ege Üniversitesi.
- Graziano, W. G., Jensen, C. A. L. ve Hair, C. E. (1996). Perceiving interpersonal conflict and reacting to it: The case for agreeableness. *Journal of Personality and Social Psychology*, 70, 820-835.
- Guthrie, J. P., Coate, C. J. ve Schwoerer, C. E. (1998). Career management strategies: The role of personality. *Journal of Managerial Psychology*, 13(5-6), 371-386.
- Gültekin, E. (2009). *Polislerin temel kişilik özelliklerinin iş başarısı üzerine etkisi* [Yayımlanmamış doktora tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Gümüş, K. ve Sezgin, S. (2016). Multiple skleroz hastalarında belirsizliğe tahammülsüzlüğün intihar düşüncesine etkisi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(47), 475-486.
- Güngörmüş, K., Okanlı, A. ve Kocabeyoğlu, T. (2015). Hemşirelik öğrencilerinin psikolojik dayanıklılıkları ve etkileyen faktörler. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 6(1), 9-14.
- Güvenç, F. (2019). Üniversite öğrencilerinde bilişsel esneklik ve belirsizliğe tahammülsüzlük ile kişilik özellikleri arasındaki ilişki.
- Haase, J. E. (2004). The adolescent resilience model as a guide to interventions. *Journal of Pediatric Oncology Nursing*, 21(5), 289-299.
- Hall, L. (2008). *Counseling military families: What mental health professionals need to know*. Routledge.
- Hall, L. K. (2016). *Counseling military families: What mental health professionals need to know*. Routledge.
- Hanton, S., Neil, R. ve Evans, L. (2013). Hardiness and anxiety interpretation: An investigation into coping usage and effectiveness. *European Journal of Sport Science*, 13(1), 96-104.
- Hartsough, D. M. ve Myers, D. G. (1985). *Afet çalışması ve ruh sağlığı: İşçiler arasında stresin önlenmesi ve kontrolü*. Sağlık ve İnsan Hizmetleri Bakanlığı Yayını.

- Hasanoğlu, A. (2014, 21 Aralık). *Belirsizlikle baş etme sanatı*. Radikal.
<http://www.radikal.com.tr/yazarlar/alper-hasanoglu/belirsizlikle-basa-cikma-sanati1255731/>
- Hisli, Ş. N. ve Durak, A. (1995). Stresle başa çıkma tarzları ölçeği: Üniversite öğrencileri için uyarlanması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 10, 56.
- Hofstede, H. G. (2001). *Culture's consequences: Comparing values, behaviors, institutions, and organizations across nations*. Sage Publications.
- Hogan, P. F ve Furst S. R. (2010). Evlilik ve askerlik: Hizmet Edenlerin daha erken evlenip daha erken boşandığına dair delil. *Silahlı Kuvvetler ve Toplum*, 36(3), 420-438. <https://doi.org/10.1177/0095327X09351228>
- Holaway, R. M., Heimberg, R. G. ve Coles, M. E. (2006). A comparison of intolerance of uncertainty in analogue obsessive-compulsive disorder and generalised anxiety disorder. *Journal of Anxiety Disorders*, 20, 158–174.
- Hosek, J., Jennifer, K. ve Laura, M. (2006). *How deployments affect service members*. RAND Corporation. .
- İnanç, B. ve Yerlikaya, E. (2009). *Kişilik kuramları (2. Baskı)*. Pegem Akademi.
- Jacelon, C. S. (1997). The trait and process of resilience. *Journal of Advanced Nursing*, 25, 123-129.
- Jenkins, G. (2005). *Context and circumstance: The Turkish military and politics*. Routledge.
- John, O. P., Hampson, S. E. ve Goldberg, L. R. (1991). The basic level in personality-trait hierarchies: Studies of trait use and accessibility in different contexts. *Journal of Personality and Social Psychology*, 60 (3), 348-361.
- Johnson, J. A. ve Ostendorf, F. (1993). Clarification of the five-factor model with the abridged big five dimensional circumplex. *Journal of Personality and Social Psychology*, 3(63), 563-576.
- Johnson, R. B., Onwuegbuzie, A. J. ve Turner, L. A. (2007). Toward a definition of mixed methods research. *Journal Of Mixed Methods Research*, 1(2), 112-133.
- Jong, M. R., Beck, M. ve Riede, K. (2009). Relationships between rumination, worry, intolerance of uncertainty and metacognitive beliefs. *Personality and Individual Differences*, 46(4), 547-551.
- Kagan, J. (1965). Reflection-impulsivity and reading ability in primary grade children. *Child Development*, 609-628.
- Kahya, M. (2016). Askeri liderlikle astların liderden tatmininde astların kişilik özelliklerinin düzenleyici rolü. *İş ve İnsan Dergisi*, 3(2), 93-107.
<https://10.18394/iid.50780> e-ISSN 2148-967X

- Kararırmak, Ö. ve Çetinkaya, R. S. (2009). Deprem deneyimini yaşamış yetişkinlerin bağlanma stilleri ve psikolojik dayanıklılıkları arasındaki ilişki. *XVIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı Sempozyumu*. İzmir.
- Kararırmak, Ö. ve Güloğlu, B. (2014). Deprem deneyimi yaşamış yetişkinlerde bağlanma modeline göre psikolojik sağlamlığın açıklanması. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 43(2), 1-18.
<https://10.14812/cufej.2014.0010>
- Karasar, N. (2004). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Nobel Yayınları.
- Karasu, M. ve Çoker, Ç. (2018). *Askeri psikoloji ekseninde eleştirel bir inceleme: Psikoloji bilimi savaşların neresinde?*. Hiperlink Yayınları.
- Karavardar, G. (2010). Psikolojik yıldırma ile bazı kişilik özellikleri arasındaki ilişki. *Journal of New World Sciences Academy*, 5(3), 3C0044.
- Karney, B. R. ve Crown, J.S. (2007). *Stres altındaki aileler: Veri, teori ve araştırmanın bir değerlendirmesi evlilik ve boşanma üzerine*. Rand Ulusal Savunma Araştırma Enstitüsü.
- Kasapoğlu, F. (2020). Covid-19 salgını sürecinde kaygı ile maneviyat, psikolojik sağlamlık ve belirsizliğe tahammülsüzlük arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Electronic Turkish Studies*, 15(4), 599-614.
- Kaşlı, M. (2009). *Otel işletmelerinde işgörenlerin kişilik özellikleri, lider-üye etkileşimi ve tükenmişlik ilişkisinin incelenmesi* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Balıkesir Üniversitesi.
- Klir, G. J. (2006). *Uncertainty and information: foundations of generalized information theory*. Kybernetes.
- Knobloch, L. K. ve Theiss, J. A. (2012). Dağıtım sonrası geçiş sırasında ABD askeri çiftlerinin deneyimleri: İlişkisel türbülans modelinin uygulanması. *Sosyal ve Kişisel İlişkiler Dergisi*, 29(4), 423-450.
- Kobasa, S. (1979). Stressful life events, personality and health: An inquiry into hardiness. *Journal of Personality and Social Psychology*, 37, 1-11.
- Kobasa, S.C., Maddi, S. R. ve Khan, S. (1982). Sağlık ve sağlık : İleriye dönük bir çalışma. *Kişilik ve Sosyal Psikoloji Dergisi*, 42, 168-177.
- Koerner, N. ve Dugas, M. J. (2008). An investigation of appraisals in individuals vulnerable to excessive worry: The role of intolerance of uncertainty. *Cognitive Therapy and Research*, 32, 619-638.
- Kohen, J. A. (1984). Askeri kariyer bir aile meselesidir. *Aile Sorunları Dergisi*, 5(3), 401418. <https://doi.org/10.1177/019251384005003007>
- Köknel, Ö. (2005). *Kaygıdan mutluluğa kişilik*. Altın Kitaplar.

- Kristal, C.M., Deborah, G. ve Matthew, J. (2012). Hayat, bonnie mowinski jennigs, dual functioning and symptoms of post-traumatic stress in the us: the role of military couples resilience. *Research In Nursing and Health*, 35,164-177.
- Kubat ve Kuruüzüm (2010) *Kültür, değerler, kişilik ve siyasal ideoloji arasındaki ilişkiler: Kültürlerarası bir karşılaştırma* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Küçükkömürler, S. (2017). Belirsizliğin psikolojik etkileri. *Nesne Psikoloji Dergisi*, 5(10), 329. <https://10.7816/nesne-05-10-07>
- Lambert, C. E. ve Lambert, V. A. (1999). Psychological hardiness: State of the science. *Holistic Nursing Practice*, 13(3), 11-19.
- Larson, M. J., Wooten, N. R., Adams, R. S. ve Merrick, E. L. (2012). Military combat deployments and substance use: Review and future directions. *Journal of Social Work Practice In The Addictions*, 12(1), 6–27.
- Laser, J. A. ve Stephens, P. M. (2011). Working with military families through deployment and beyond. *Clinical Social Work Journal*, 39(1), 28-38.
- Lather, P. (1988). Feminist perspectives on empowering research methodologies. *Women's Studies International Forum*, 11(6), 569-581.
- Laugesen, N. (2007). The relationship between adolescent worry, intolerance of uncertainty, and fear of anxiety [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Concordia University.
- Lazarus R. S. (1993). From psychological stress to the emotions: A history of changing outlooks. *Annual Review of Psychology*, 44(1), 1-22.
- Leah, A. F., Michael, D. B., Angel, G., William, T., Fraser, S., Talaifar, S. M. B.(2015). Extreme Pro-Group behavior, and the path to defusion.
- Lincoln, A., Swift, E. ve Shorteno, F. M. (2008). Psychological adjustment and treatment of children and families with parents deployed in military combat. *Journal of Clinical Psychology*, 64(8), 984-992.
- Lind, C. ve Boschen, M. J. (2009). Intolerance of uncertainty mediates the relationship between responsibility beliefs and compulsive checking. *Journal of Anxiety Disorders*, 23, 1047-1052.
- Logan, J. E., Fowler, K. A., Patel, N. P. ve Holland, K. M. (2016). Suicide among military personnel and veterans aged 18-35 years by county. <https://10.1016/j.amepre.2016.06.001>
- Luthans, F. (2002). The need and meaning of positive organizational behavior. *Journal of Organizational Behavior*, 23, 695-706.
- Luthar S. S., Zelazo, L. B. (2003). Research on resilience: An integrative review. S. S. Luthar (Ed.), In *resilience and vulnerability: Adaptation in the context of childhood adversitie* (s. 510–549). Cambridge University Press.

- Luthar, S. (1999). *Poverty and children's adjustment*. Sage.
- Lyusin, D. B. (2006). Emotional intelligence as a mixed construct: Its relation to personality and gender. *Journal of Russian and East European Psychology*, 44(6), 54-68.
- MacDermid, S. M., Samper, R., Schwarz, R., Nishida, J. ve Nyaronga, D. (2008). *Understanding and promoting resilience in military families*. Military Family Research Institute.
- Maddi, S. R. ve Khoshaba, D. M. (1994). Hardiness and mental health. *Journal of Personality Assessment*, 63(2), 265-274.
- Maddi, S. R. ve Kobasa, S. C. (1984). *Hardy yürütme: Sağlık stres altında* Homewold.
- Maddi, S. R., Khoshaba, D. M., Persico, M., Lu, J., Harvey, R. ve Bleecker, F. (2002). The personality construct of hardiness: II. Relationships with comprehensive tests of personality and psychopathology. *Journal of Research in Personality*, 36, 72-85.
- Mansfield, A. J., Kaufman, J. S., Marshall, S. W., Gaynes, B. N., Morrissey, J. P. ve Engel, C. C. (2010). Deployment and the use of mental health services among US Army wives. *New England Journal of Medicine*, 362(2), 101- 109.
- Marshall, L. (2004). Militarizm ve kadına yönelik şiddet arasındaki ilişki. <http://www.zmag.org/Turkey/html>
- Martin (1983). Askeri eşler stres gerginlik ve alkol kullanımı nelson henning. Cedarville Üniversitesi.
- Martinek, T. J. ve Hellison, D. R. (1997). Fostering resilience in underserved youth through physical activity. *Quest*, 49, 34-49.
- Martinez, B. R. (2019). The role of social work in the Spanish Armed Forces: Needs and resources. *International Social Work*, 62(2), 518-528. <https://10.1177/0020872817731149>
- Martz, E. (2010). Trauma rehabilitation after war and conflict: Community and individual perspective. *Springer Science & Business Media*.
- Masten, A. S. (2001). Ordinary magic: Resilience process in development. *American Psychologist*, 56(3), 227-238.
- Masten, A. S., Best, K. M. ve Garmezy, N. (1990). Resilience and development: Contributions from the study of children who overcome adversity. *Development and Psychopathology*, 2(4), 425-444.
- Masten, A. S., Hubbard, J. J., Gest, S. D., Tellegen, A., Garmezy, N. ve Ramirez, M. (1999). Competence in the context of adversity: Pathways to resilience and maladaptation from childhood to late adolescence. *Development and Psychopathology*, 11(1), 143-69.

- McAdams, D. P. ve Olson B. D. (2010). Personality development: Continuity and change over the life course. *Annual Review of Psychology*, 61, 517-542.
- McCormack, L. ve Mellor, D. (2002). The role of personality in leadership: An application of the five-factor model in the Australian military. *Military Psychology*, 14(3), 179-197.
- McCrae, R. R. ve Costa, P. T. (1985). Updating Norman's "adequate taxonomy": Intelligence and personality dimensions in natural language and in questionnaires. *Journal of Personality and Social Psychology*, 3(49), 710-721.
- McCrae, R. R. ve Costa, P. T. (1987). Validation of the five-factor model of personality across instruments and observers. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52(1), 81-90.
- McCrae, R. R. ve Costa, P. T. (1997). Personality trait structures as a human universal. *American Psychologist*, 52, 509-516.
- McCrae, Robert R. ve Paul T. C. (1991). Test and assessment the neo personality inventory: Using the five-factor model in counseling. *Journal of Counseling and Development*, 69, 367-392.
- McEvoy, P. M. ve Mahoney, A. E. J. (2011). Achieving certainty about the structure of intolerance of uncertainty in a treatment seeking sample with anxiety and depression. *Journal of Anxiety Disorders*, 25(1), 112-122.
- McNulty, P. A. (2005). Reported stressors and health care needs of active duty Navy personnel during three phases of deployment in support of the war in Iraq. *Mil Med*, 170(6), 530-535. <https://10.7205/milmed.170.6.530>
- Meadows, S. O., Tanielian, T., Karney, B., Schell, T., Griffin, B. A., ... Jaycox, L. H. (2017). The deployment life study: Longitudinal analysis of military families across the deployment cycle. *Rand Health Quarterly*, 6(2), 7.
- Medway, F. J., Davis, K. E., Cafferty, T.P., Chappell, K. D. ve O'Hearn, R. E. (1995). Aile eş ve çocuğun ayrılığa tepkileri arasında bozulma ve yetişkin bağlanma ilişkisi ve Çöl Fırtınası Operasyonu nedeniyle yeniden birleşme. *Sosyal ve Klinik Psikoloji Dergisi*, 14, 97-118.
- Melvin, K. C., Gross, D., Hayat, M. J., Jennings, B. M. ve Campbell, J. C. (2012). Couple functioning and post-traumatic stress symptoms in US Army couples: the role of resilience. *Res Nurs Health*, 35(2):164-77. <https://10.1002/nur.21459>
- Melvin, T., Grudd, H. ve Briffa, K. (2013). Potential bias in 'updating' tree-ring chronologies using regional curve standardisation: Re-processing 1500 years of Torneträsk density and ring-width data. *The Holocene*, 23, 364-373. <https://10.1177/0959683612460791>

- Merdan, E. (2013). Beş faktör kuramı ile iş değerleri ilişkisinin incelenmesi: Bankacılık sektöründe bir araştırma. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi*, 7, 140-159.
- Merolla, A., J. (2010). Relational maintenance in military deployment: Perspectives of wives of wives of deployed US soldiers. *Journal of Applied Communication Research*, 38(1), 4-26.
- Miller, L. L., Martin, L. T., Yeung, D., Trujillo, M. ve Timmer, M. J. (2018). Information and communication technologies to promote social and psychological well-being in the Air Force.
- Mmari, K., Roche, K., Sudhinaraset, M. ve Blum, R. (2009). When a parent goes off to war: Exploring the issues faced by adolescence and their families. *Youth and Society*, 40(4), 455–575.
- Morgan, C.T. (2000). *Psikolojiye giriş*. Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Morris, P. T. (1993), *Women, resistance and use power in South Africa, women and the use of Military Force, he says*. Lynne Rienner.
- Morsünbül, Ü. (2014). Hızlı büyük beşli kişilik testi Türkçe versiyonu geçerlilik ve güvenirlik çalışması: Düşünen adam. *The Journal of Psychiatry and Neurological Sciences*, 27, 316-322.
- Moskos, Charles (2000), *The postmodern military*. Oxford University Press.
- Motan, İ. (2002). *Kaygı ve depresyonu ayırtmaktır: Dayanıklılık* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Orta Doğu Teknik Üniversitesi.
- Mulligan, K., Jones, N. ve Davies, M., McAllister, P. F., Nicola, W. ve Simon G. N. (2012). Effects of home on the mental health of British forces serving in Iraq and Afghanistan. *The British Journal of Psychiatry: The Journal of Mental Science*, 201, 193-8. <https://10.1192/bjp.bp.111.097527>
- Mulligan, K., Jones, N. ve Davies, M., McAllister, P. F., Nicola, W. ve Simon G. N. (2012). Effects of home on the mental health of British forces serving in Iraq and Afghanistan. *The British Journal of Psychiatry: The Journal Of Mental Science*, 201, 193-8. <https://10.1192/bjp.bp.111.097527>.)
- Nakashima, M. ve Canda, E. R. (2005). Positive dying and resiliency in later life: A qualitative study. *Journal of Aging Studies*, 19(1), 109-125.
- Nakaya, M., Oshio, A., ve Kaneko, H. (2006). Correlations for Adolescent Resilience Scale with big Five Personality Traits. *Psychological Reports*, 98(3), 927–930.
- National Academies of Sciences, Engineering, and Medicine (2019). *Military life opportunities and challenges: Strengthening the military family preparedness system for a changing American society*. National Academies Press. <https://10.17226/25380>

- Nelson H. (1986). *Military wives: Stress, Strain and alcohol use*. Cedarville University.
- Nice, D. (1979, 3-5 June). *The military family as a social support: implications for biosocial health* [Bildiri sunumu]. Air University Symposium, Maxwell.
- Ordu Yardımlaşma Kurumu (2020). *Ordu yardımlaşma kurumu kanunu*. <https://www.oyak.com.tr/kurumsal/hakkimizda/tarihce/>
- Oshio, A., Taku, K., Hirano, M., ve Saeed, G. (2018). Resilience and big five personality traits: A meta-analysis. *Personality and Individual Differences*, 127, 54–60. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2018.01.048>
- Otley, D. (2014). *Management control under uncertainty: Thinking about Uncertainty*. Palgrave Macmillan.
- Öz, F. ve Yılmaz, E. B. (2009). Ruh sağlığının korunmasında önemli bir kavram: Psikolojik sağlamlık. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 16(3), 82-89.
- Öztürk, Ö. (2013). *İntihar olasılığı ve aile işlevselliği arasındaki ilişkide bilişsel esneklik ve belirsizliğe tahammülsüzlük değişkenlerinin aracı rolü* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Padden, D., Connors, R. ve Agazio, J. (2011). Stress, coping, and well-being in military spouses during deployment separation. *Western Journal of Nursing Research*, 33, 247-67. <https://10.1177/0193945910371319>
- Pao-Tao, C. L., ve Wang, X. (2000). Military wives in China: Separation problems in military spouses. *PsychiatryOnline*, 18(1), 1127-1279.
- Papanek, (1978). Stamina building stamina and spirit with military-style training.
- Parmaksız, İ. (2021). Psikiyatride güncel yaklaşımlar: Erişkin dönemde belirsizliğe tahammülsüzlük üzerinde otomatik düşünceler ve stresle başa çıkma mekanizmalarının etkisi.
- Patterson, I. (2001). Serious leisure as a positive contributor to social inclusion for people with intellectual disabilities. *World Leisure Journal*, 43, 16-24.
- Peebles, M. ve Kleiger, J. (1994). Re-integration stress for Desert Storm families: Wartime deployments and family trauma. *Journal of Traumatic Stress*, 7, 173-94. <https://10.1002/jts.2490070203>
- Perry, S. R. (2003). Big five personality traits and work drive as predictors of adolescent academic performance. *Tennessee Research and Creative Exchange*, 8,1-84.
- Pervin, L. A. ve John, O. P. (1997). *Personality: Theory and research* (7. Baskı). John Wiley & Sons.

- Pincus, S. H., House, R., Christenson, J. ve Adler, L. E. (2001). The emotional cycle of deployment: A military family perspective. *US Army Medical Department Journal*, 4(5), 6.
- Pincus, S., House, R., Christenson, J. ve Adler, L. (2008). The emotional cycle of deployment: A military perspective. deployment/familymatters/emotionalcycle2.htm.
- Polatcı, S. ve Sobacı, F. (2014). Öğrencilerin öğrenilmiş güçlülük düzeyleri üzerinde kişilik özellikleri ve duygusal zekâ düzeylerinin etkisini belirlemeye yönelik bir araştırma. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(4), 50-71.
- Polatcı, S., Irk, E., Gültekin, Z. ve Sobacı, F. (2017). Wagnild ve young. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(29), 553-578.
- Polatcı, S., Sobacı, F. ve Kaban, İ. (2015). *Beş faktör kişilik özellikleri ve kişi-iş uyumunun iş tatmini üzerine etkileri: Taşeron firma elemanları üzerine bir araştırma*. 14. Ulusal İşletmecilik Kongresi Bildiri Kitabı. Aksaray Üniversitesi.
- Pölkki, P., Ervast, S. A. ve Huupponen, M. (2005). Coping and resilience of children of a mentally ill parent. *Social Work in Health Care*, 39(1-2), 151-163.
- Puher, M. A. (2009). *The big five personality traits as predictors of adjustment to college* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi], Villanova University.
- Ragsdale, J., Brandau, B. F. ve Bello, R. (2010). Attachment style and gender as predictors of relational repair among the remarried rationale for the study. *Journal of Family Communication*, 10, 158-173. <https://10.1080/15267431003682468>.
- Reinerth, J. G. (1978). Separation and female centeredness in the military family. E. Hunter ve D. Nice (Ed.), In *military families*. Praeger Publishers.
- Reisoğlu, S. ve Yazıcı, H. (2017). Üniversite öğrencilerinin öznel iyi oluşlarını yordamada beş faktör kişilik özellikleri, mizah tarzları ve duygusal zekânın rolü. *Journal of History Culture and Art Research*, 6(4), 888-912.
- Richardson J. (2014). Introduction. *Journal of the Royal Army Medical Corps*, 160, 1.
- Rigsby, L. C. (1994). The Americanization of resilience: Deconstructing research practice.
- Riskind, J. H., Tzur, D., Williams, N. L., Mann, B. ve Shahar, G. (2007). Short-term predictive effects of the looming cognitive style on anxiety disorder symptoms under restrictive methodological conditions. *Behaviour Research and Therapy*, 45, 1765-1777.
- Robbins, S. P. ve Yargıç, T. A. (2007). *Örgütsel davranış* (12. baskı). Pearson Prentice Hall.

- Robins, R. W. (1998). Beş büyük araştırmalarındaki son eğilimler: Geliştirme, tahmine dayalı geçerlilik ve kişilik türleri. *Personality Psychology in Europe*, 6, 6-16.
- Romanov, D. ve Carbonell, F. A. (2010). Happiness and financial satisfaction in Israel: Effects of religiosity, ethnicity, and war bernard van praag. *Journal of Economic Psychology*, 31(6), 1008-1020.
- Rosen, L. N. ve Durand, D. B. (1995). The family factor and retention among married soldiers deployed in Operation Desert Storm. *Military Psychology*, 7(4), 221-234.
- Rosen, L. N., Carpenter, C. J. ve Moghadam, L. Z. (1989). Impact of military life stress on the quality of life of military wives. *Military Medicine*, 154(3), 116-120.
- Rosen, L. N., Westhuis, D. J. ve Teitelbaum, J. M. (1994). Patterns of adaptation among Army wives during Operations Desert Shield and Desert Storm. *Military Medicine*, 159(1), 43-47.
- S. N. Y. (1962). Intolerance of ambiguity as a personality variable 1. *Journal ff Personality*, 30(1), 29-50.
- Saatçı, E. (2020). Üniversite öğrencilerinde mükemmeliyetçilik, belirsizliğe tahammülsüzlük ve psikolojik dayanıklılığın kendini engelleme üzerindeki etkisi [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi.
- Saatçı E. (2020). Üniversite öğrencilerinde mükemmeliyetçilik, belirsizliğe tahammülsüzlük ve psikolojik dayanıklılığın kendini engelleme üzerindeki etkisi.
- Sallot, L. M., Lyon, L. J., Acosta-Alzuru, C. ve Jones, K. O. (2003). From aardvark to zebra: A new millennium analysis of theory development in public relations academic journals. *Journal of Public Relations Research*, 15, 27-90.
- Sarı, S. (2007). *Sürekli kaygının yordayıcıları olarak belirsizliğe tahammülsüzlük, endişe ile ilgili inançlar ve kontrol odağının incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Sarı, S. ve Dağ, İ. (2009). Belirsizliğe tahammülsüzlük ölçeği, endişe ile ilgili olumlu inançlar ölçeği ve endişenin sonuçları ölçeği'nin Türkçe'ye uyarlanması, geçerliliği ve güvenilirliği. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 10, 261-270.
- Sarıçam, H. (2014). Belirsizliğe tahammülsüzlüğün mutluluğa etkisi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(8), 1-12.
- Savage, A. V. Kadınların kariyerleri üzerindeki etkileri, Webster Üniversitesi.
- Savitsky, L., Illingworth, M. ve DuLaney, M. (2009). Civilian Social Work: Serving the Military and Veteran Populations. *Social Work*, 54(4), 327-339.

- Savunma Bakanlığı. (2013). *Asker eşlerin belirsiz konumlandırılması: Dışlama ve güven*. Atsuko.
- Sayers, S., Farrow, V., Ross, J. ve Oslin, D. (2009). Family problems among recently returned military veterans referred for a mental health evaluation. *Journal of Clinical Psychiatry*, 70(2),163–170.
- Schumm, W. R., Bell, D. B. ve Knott, B. (2001). Predicting the extent and stressfulness of problem rumors at home among Army wives of soldiers deployed overseas on a humanitarian mission. *Psychological Reports*, 89(1), 123-134.
- Seligman, M. E. Ve Csikszentmihalyi, M. (2000). Positivepsychology: An introduction. *American Psychologist*, 55(1), 5-14.
- Shepperd, J. A. ve Kashani, J. H. (1991). The relationship of hardiness, gender and stress outcomes in adolescents. *Journal of Personality*, 59(4), 747-768.
- Shim, U. (2014). Personality traits and body mass index in a Korean Population. *PLoS ONE*, 9(3), 1-6.
- Silahlı Kuvvetler (2018). Sosyal hizmetin tarihi, gelişimi. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20.
- Sills, C., Cohan, S. ve Stein M. B. (2006). Relationship of resilience to personality, coping and psychiatric symptoms in young adults. *Behaviour Research and Therapy*, 44(4), 585- 599.
- Skomorovsky, A. (2014). Deployment stress and well-being among military spouses: The role of social support. *Military Psychology*, 26, 44.
<https://10.1037/mil0000029>
- Smith, B. W., Dalen, J., Wiggins, K., Tooley, E., Christopher, P. ve Bernard, J. (2000). The brief resilience scale: Assessing the ability to bounce back. *International Journal of Behavioral Medicine*, 15, 194-200.
- Somer, O. (1998). Türkçede kişilik özelliği tanımlayan sıfatların yapısı ve beş faktör modeli. *Türk Psikoloji Dergisi*, 13(42), 17-32.
- Somer, O., Korkmaz, M. ve Tatar A. (2002). Beş faktör kişilik envanteri'nin geliştirilmesi-I: Ölçek ve alt ölçeklerin oluşturulması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 17(49), 21-33.
- Songül D., Gül Ü. (2014). Çankırı ilindeki şehit aileleri ve malul gazilerin psikolojik dayanıklılık ve depresif durumlarının belirlenmesi. *Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 5(2), 158-163.
- Spelman, J. F., Hunt, S. C., Seal, K. H. ve Burgo, B. A. L. (2012). Post deployment care for returning combat veterans. *Journal of General Internal Medicine*, 27(9), 1200-1209.

- Spera, C. (2009). Spouses' ability to cope with deployment and adjust to air force family demands: Identification of risk and protective factors. *Armed Forces & Society*, 35(2), 286-306.
- SteelFisher, G. K., Zaslavsky, A. M., & Blendon, R. J. (2008). Health-related impact of deployment extensions on spouses of active duty army personnel. *Mil Med*, 173(3), 221-229.
- Stephen L. G. (2012). The Oxford handbook of military psychology. J. H. Laurence ve M. D. Matthews (Ed.), In *Psychology's contribution to military training* (s. 241-261). Oxford University Press.
- Stoycheva, K. (2003). Talent, science and education: How do we cope with uncertainty and ambiguities? P. Csermely ve L. Lederman (Ed.), *Science education: Talent recruitment and public understanding* içinde (s. 31- 43). IOS Press.
- Sugiura, Y. (2007). Responsibility to continue thinking and worrying: Evidence of incremental validity. *Behaviour Research and Therapy*, 45(7): 1619-1628.
- Suslow, T. (2014). Using implicit association tests for the assessment of implicit personality self-concepts of extraversion and neuroticism in Schizophrenia. *Psychiatry Research*, 218(3), 272-276.
- Sürücü, M. ve Bacanlı, F. (2010). Üniversiteye uyumun psikolojik dayanıklılık ve demografik değişkenlere göre incelenmesi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30(2), 375-396.
- Şar, A. H., Işıklar, A. ve Aydoğan, İ. (2012). Atama bekleyen öğretmen adaylarının yaşam doyumunu yordayıcı değişkenlerin incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23, 257-271.
- Şaşmaz, Ş. C. (2016). *Çocuğu olan evli ve evli olmayan bireylerin psikolojik sağlık ve mutluluk düzeylerinin incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Beykent Üniversitesi.
- Tabak, A., Polat, M., Coşar, S. ve Türköz, T. (2012). Otantik Liderlik Ölçeği: Güvenirlilik ve geçerlik çalışması. *The Journal of Industrial Relations and Human Resources*, 14, <https://89-106.10.4026/1303-2860.2012.0212.x>
- Tanoğlu, S. (2008). *Kişilik özelliklerinin girişimci olma niyeti üzerine etkileri* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Tarter, R. E. and Vanyukov, M. (1999). Re-Visiting the validity of the construct of resilience. In M. D. Glantz, J. L. Johnson (Ed.), *Resilience and development: Positive life adaptations* (s. 85-107). Plenum Publishers.
- Tatlıoğlu, K. (2014). Üniversite öğrencilerinin beş faktör kişilik kuramı'na göre kişilik özellikleri alt boyutlarının bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Tarih Okulu Dergisi*, 17, 939-971.

- Taylor, S. E. ve Brown, J. D. (2000). Illusion and well-being: A social psychological perspective on mental health. *Psychological Bulletin*, 103(2), 193-210.
- Tekin, Ö. A., Turan, S. N., Özmen, M., Turhan, A. A. ve Kökçü, A. (2012). Beş faktör kişilik özellikleri ve örgütsel çatışma yönetimi arasındaki ilişkiler: Ankara'daki beş yıldızlı otel işletmeleri üzerine bir uygulama. *Journal of Yaşar University*, 27(7), 4611-41.
- Terzi, A. R. (2004). Üniversite öğrencilerinin güç mesafesi ve belirsizlikten kaçınma algıları üzerine bir araştırma. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(2), 65-76.
- Terzi, Ş. (2008). Üniversite öğrencilerinin psikolojik dayanıklılıkları ve algıladıkları sosyal destek arasındaki ilişki. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 29, 1-9.
- Tolin, D., Abramowitz, J. S., Brigidi, B. D. ve Foa, E. B. (2003). Intolerance of uncertainty in obsessive-compulsive disorder. *Journal of Anxiety Disorders*, 17, 233-242.
- Tompkins, E. ve Adger, W. N. (2004). Does adaptive management of natural resources enhance resilience to climate change? *Ecology and Society*, 9(2), 1-14.
- Tunaç, Ç. A., (2018). *Toplumsal cinsiyet bağlamında şehit eşlerinin yaşam deneyimleri* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Turan, S., Durceylan, B. ve Şişman, M. (2005). Üniversite yöneticilerinin benimsedikleri idari ve kültürel değerler. *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13, 181-202.
- Tümlü, G. Ü. ve Recepoğlu, E. (2013). Üniversite akademik personelinin psikolojik dayanıklılık ve yaşam doyumu arasındaki ilişki. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 3(3), 205-213.
- Uzun, D. (2019). *Patolojik endişenin yordanmasında algılanan ebeveyn tutumları, kişilik özellikleri, üstbilişler ve belirsizliğe tahammülsüzlük arasındaki ilişkilerin incelenmesi* [Yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi].
- Üstün, B. (2020). *Veri toplama yöntemleri*. Phd Derneği.
- Van den Broeck, A., Ferris, D. ve Chang, C. (2016). A review of self-determination theory's basic psychological needs at work. *Journal of Management*, 42, 1195-1229.
- Van der Heiden, C. (2011). On the diagnosis, assessment, and treatment of generalized anxiety disorder.
- Van Heck, G. L., Vingerhoets, A. J. J. M., Voolstra, A., Gruijters, I., Thijs, H. ve Van Tilburg, M. (2005). Kişilik, mizaç ve vatan hasreti. M. Van Tilburg, ve A. J. J. M. Viingerhoets (Ed.), *Coğrafi hareketlerin psikolojik*

yönleri: Memleket özlemi ve kültürleşme stresi içinde (s. 161-177). Amsterdam Üniversitesi Yayınları.

- Van J, M. H., Bakermans, K. M. J ve Sagi, S. A. (2003). Holokost kurtulanlarının çocukları daha az uyum sağlıyor mu?: İkincil travmatizasyonun meta-analitik bir araştırması. *Travmatik Stres Dergisi*, 16(5), 459-469. <https://doi.org/10.1023/A:1025706427300>
- Vanderbilt A. E. (2006). Protective factors and the development of resilience among boys from low-income families. University of Pittsburgh.
- Wagnild, G. (2003). Resilience and successful aging: Comparison among low and high income older adults. *Journal of Gerontological Nursing*, 29(12), 42-49.
- Wagnild, G. M. ve Young, H. M. (1993). Development and psychometric evaluation of the resiliency scale. *Journal of Nursing Measurement*, 1(2), 165-178.
- Wallace, K. A., Bisconti, T. L. ve Bergeman, C. S. (2001). The mediational effect of hardiness on social support and optimal outcomes in later life. *Basic and Applied Social Psychology*, 23(4), 267-276.
- Warner, C. H., Appenzeller, G. N., Warner, C. ve Grieger, T. (2009). Psychological effects of deployments on military families. *Psychiatric Annals*, 39(2).
- Werner, E. E. ve Smith, R. S. (2001). *Journeys from childhood to midlife: Risk, resilience, and recovery*. Cornell University Press.
- Windle, M. (2002). Critical conceptual and measurement issues in the study of resilience. Resilience and development: Positive life adaptations içinde (s. 161-176). Plenum Publishers.
- Wolin, S. J. ve Wolin, S. (1993). *Deprem deneyimini yaşamış yetişkinlerin bağlanma stilleri ve psikolojik dayanıklılıkları arasındaki ilişki* [Bildiri sunumu]. XVIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı Sempozyumu, İzmir.
- Wood, S., Scarville, J. ve Gravino, K. S. (1995). Bekleyen eşler: Ordu arasında ayrılık ve yeniden birleşme.
- Yaffa, Y. ve Levy, L. (2003). Transient spatial attention degrades temporal resolution. *Psychological Science*, 14(3), 225-231.
- Yang, Z., Wang, R., Chen, H. ve Ding, J. (2015). Personality and worry: The role of intolerance of uncertainty. Social behavior and personality. *International Journal*, 43, 1607-1616. <https://10.2224/sbp.2015.43.10.1607>
- Yaprak Y. (2019). *Beş faktör kişilik özellikleri ve karanlık üçlü kişilik özelliklerinin eş uyumu ile olan ilişkileri: Evli çiftlerde kesitsel bir çalışma* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Işık Üniversitesi.
- Yuval, D. (1992). *Racial boundaries: Race, nation, gender, colour and class and the anti-racist struggle*. Routledge.

- Zagar, R., Arbit, J., Sylvies, R., Busch, K. G. ve Hughes, J. R. (1990). Homicidal adolescents: A replication. *Psychological Reports*, 67(3), 1235-1240.
- Zastrow, C. (2009). *Introduction to social work and social welfare: Empowering people*. Cengage Learning.
- Zastrow, C. (2010). *The practice of social work: A comprehensive worktext* (9. Baskı). Cole.
- Zhang, L. F. (2003). Does the big five predict learning approaches? *Personality and Individual Differences*, 34(8), 1431-1446.
- Zlomke, K. R. ve Young, J. N. (2009). A retrospective examination of the role of parental anxious rearing behaviors in contributing to intolerance of uncertainty. *Journal of Child and Family Studies*, 18(6), 670-679).

Ekler

Ek 1.

Bilgilendirme Formu

KKTC
YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ
KLİNİK PSİKOLOJİ ANA BİLİM DALI
Psikolojik İncelemeler İçin Katılımcı Bilgilendirme Formu

Araştırmayla İlgili Bilgiler

Değerli katılımcı,

Bu çalışma Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Klinik Psikoloji yüksek lisans programı öğrencisi olan Tuğçe Gürel Usandım tarafından yüksek lisans tezi kapsamında gerçekleştirilmektedir. Çalışma Askeri personel eşlerinin kişilik özellikleri ile belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyleri arasındaki ilişkide psikolojik dayanıklılığın rolünün incelenmesini araştırmayı hedeflemektedir

Bu çalışmaya izin vermeden önce sizleri çalışmanın riskleri ve yararları konusunda bilgilendirmek istiyoruz.

Olası Riskler ve Faydalar

Online gerçekleşecek olan ankette sizin açınızdan herhangi bir risk söz konusu değildir.

Rahatsız olduğunuz sorulara cevap vermeme hakkına sahipsiniz. (online ölçek formu,mail ve whatsapp aracılığıyla paylaşılacaktır)

Yararı ise

Türkiye de Askeri personel eşleriyle yapılmış kısıtlı çalışma olduğundan dolayı bilimsel araştırmalara katkıda bulunmuş olacaksınız.

Gönüllünün Haklarıyla İlgili Bilgiler:

Bu çalışmaya katılmaktan istediğiniz herhangi bir aşamada vazgeçebilirsiniz. Çalışmaya katılacak akademik personelin, etik kurul, kurum veya diğer ilgili yetkililerin gönüllünün özgün bilgi ve sonuçlarına doğrudan erişimine bulunabileceği ancak **bilgilerin gizli tutulacağı, yazılı aydınlatılmış onam formunun işaretlemesi ile gönüllünün söz konusu erişimine izin vermiş olacağını bildirmek isteriz.** Gönüllülerin kimliğini ortaya çıkaracak kayıtlar gizli tutulacaktır.

Kamuoyuna açıklanmayacak ve araştırma sonuçları bilimsel dergide yayımlanacaksa dahi gönüllünün kimliği gizli kalacaktır. Bu çalışmaya katılmanız için sizden herhangi bir ücret istenmeyecektir.

Bu form araştırma hakkında sizi bilgilendirmek için hazırlanmıştır. Anketlerde yer alan soruları içtenlikle yanıtlamanız araştırmanın doğruluğu ve gerçekliği açısından oldukça önemlidir. Anket tamamen bilimsel amaçlarla düzenlenmiştir.. Elde edilen bilgiler istatistiksel veri olarak kullanılacaktır. Anket sorularına içten ve doğru cevap vermeniz sonuçların doğruluğu ve yararlı bilgiler olması açısından önemlidir. . Anket ortalama 35-40 dk sürmektedir .

Çalışmaya sadece Askeri personel eşleri davet edilerek bu grubun kişilik özellikleri ile belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyleri arasındaki ilişkide psikolojik dayanıklılığın rolünün incelenmesi hedeflenmektedir .Bu çalışmada bireylere sırasıyla Çalışmada 300- 400 kişiye ulaşılması hedeflenmekle birlikte veri toplama sürecinin 1 ay sürmesi öngörülmektedir.

6698 sayılı kişisel verilerin korunması kanunu ve ilgili mevzuat uyarınca kişisel verileri korumak amacıyla gerekli tüm tedbirler alınacak ve verdiğiniz cevaplar kesinlikle gizli tutulacaktır. Araştırmaya katılmak tamamen gönüllülük esasına dayalıdır. Sizden sorulan sorulara içtenlikle cevap vermenizi ve size en uygun gelen seçeneğe (X) koyarak işaretleme yapmanız beklenmektedir. Eğer çalışmayla ilgili herhangi bir şikâyet, öneriniz veya sorunuz varsa bu çalışmanın araştırmacısı olan Tuğçe Gürel Usandım ile iletişime geçebilirsiniz.

Çalışmaya, bilime sağlayacağınız katkılarınızdan ve sabrınızdan dolayı teşekkür ederim.

Psikolog Tuğçe Gürel Usandım

Yakın Doğu Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü / Klinik Psikoloji

Bölümü İletişim: 0542 665 95 52

tugce-gurel-17@hotmail.com

Ek-2.

Aydınlatılmış Onam

KKTC
YAKINDOĞU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KLİNİK PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
PSİKOLOJİK İNCELEMELER İÇİN
AYDINLATILMIŞ GÖNÜLLÜ ONAM FORMU

Proje Adı

**ASKERİ PERSONEL EŞLERİNİN KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ İLE
BELİRSİZLİĞE TAHAMMÜLSÜZLÜK DÜZEYLERİ ARASINDAKİ
İLİŞKİDE PSİKOLOJİK DAYANIKLILIĞIN ROLÜ**

Bu çalışma Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Klinik Psikoloji yüksek lisans programı öğrencisi olan Tuğçe Gürel Usandım tarafından yüksek lisans tezi kapsamında gerçekleştirilmektedir. Çalışma “ Askeri personel eşlerinin kişilik özellikleri ile belirsizliğe tahammülsüzlük düzeyleri arasındaki psikolojik dayanıklılığın rolünün İncelenmesi” amacıyla yapılacaktır.

Bu form araştırma hakkında sizi bilgilendirmek için hazırlanmıştır. Anketlerde yer alan soruları içtenlikle yanıtlamanız araştırmanın doğruluğu ve gerçekliği açısından oldukça önemlidir.

Anket tamamen bilimsel amaçlarla düzenlenmiştir. Doldurulacak formlarda **kişisel bilgileriniz ve size ait olan şahsi bilgiler kesinlikle gizli tutulacaktır.** Çalışmaya katılmak gönüllülük esasına dayalıdır. Elde edilen bilgiler istatistiksel veri olarak kullanılacaktır. Anket sorularına içten ve doğru cevap vermeniz sonuçların doğruluğu ve yararlı bilgiler olması açısından önemlidir.

Eğer bu araştırmaya katılırsam görüşmecisi ile aramda kalması gereken bana ait bilgilerin gizliliğine bu araştırma sırasında da büyük özen ve saygı ile yaklaşılacağına inanıyorum. Araştırma sonuçlarının eğitim ve bilimsel amaçlarla kullanımını sırasında kişisel bilgilerimin özenle korunacağı konusunda bana yeterli güven verildi.

Tezin yürütülmesi sırasında herhangi bir sebep göstermeden araştırmadan çekilebilirim (ancak araştırmacıları zor durumda bırakmamak için araştırmadan çekileceğimi önceden bildirmemim uygun olacağının bilincindeyim). Araştırma için yapılacak harcamalarla ilgili herhangi bir maddi sorumluluk altına girmiyorum. Bana, istersem gerekli yönlendirme yapılacaktır. Bu araştırmaya katılmak zorunda değilim ve katılmayabilirim. Araştırmaya katılmam konusunda zorlayıcı bir davranışla karşılaşmış değilim. Bana yapılan tüm açıklamaları ayrıntılarıyla anlamış bulunmaktayım. Kendi başıma belli bir düşünme süresi sonunda adı geçen bu araştırma projesinde “katılımcı” olarak yer alma kararını aldım. Bu konuda yapılan daveti gönüllü olarak kabul ediyorum.

Çalışmaya katılacak akademik personelin, etik kurul, kurum veya diğer ilgili yetkililerin gönüllünün özgün bilgi ve sonuçlarına doğrudan erişimine bulunabileceği ancak bilgilerin gizli tutulacağı, yazılı aydınlatılmış onam formunun imzalanması ile gönüllünün söz konusu erişimine izin vermiş olacağını bildirmek isteriz.

Gönüllünün kimliğini ortaya çıkaracak kayıtlar gizli tutulacaktır. Kamuoyuna açıklanmayacak ve araştırma sonuçları bilimsel dergide yayımlanacaksa dahi gönüllünün kimliği gizli kalacaktır.

Eğer araştırmaya katılmak isterseniz formu okuyup lütfen işaretleyiniz.

Psikolog Tuğçe Gürel Usandım

Yakın Doğu Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü/ Klinik Psikoloji Bölümü.

İletişim: 0542 665 95 52 tugce-gurel-17@hotmail.com

Yukarıda bulunan bilgileri ayrıntılı bir şekilde okudum ve çalışmaya katılmayı onayladım.

Ek-3.**Belirsizliğe Tahammülsüzlük Ölçeği**

Lütfen aşağıdaki maddelerin karşısında bulunan ve maddelere ne kadar katıldığınızı gösteren sayılardan size en uygun olanını işaretleyiniz. **(1) Bana hiç uygun değil, (2) Bana çok az uygun, (3) Bana biraz uygun, (4) Bana çok uygun ve (5) Bana tamamen uygun** anlamına gelmektedir.

1. Beklenmedik olaylar canımı çok sıkar.	1	2	3	4	5
2. Bir durumda ihtiyacım olan tüm bilgilere sahip değilsem sınırlarım bozulur.	1	2	3	4	5
3. İnsan beklenmedik olaylardan (sürprizlerden) kaçınmak için daima ileriye bakmalıdır.	1	2	3	4	5
4. En iyi planlamayı yapsam bile beklenmedik küçük bir olay her şeyi mahvedebilir.	1	2	3	4	5
5. Geleceğin bana neler getireceğini her zaman bilmek isterim.	1	2	3	4	5
6. Bir duruma hazırlıksız yakalanmaya katlanamam.	1	2	3	4	5
7. Her şeyi önceden ayrıntılı bir şekilde organize edebilmeliyim.	1	2	3	4	5
8. Belirsizlik beni hayatı dolu dolu yaşamaktan alıkoyar.					
9. Harekete geçme zamanı geldiğinde, belirsizlik elimi kolumu bağlar.	1	2	3	4	5
10. Belirsizlik yaşadığımda pekiyi çalışmam.					
11. En küçük bir şüphe bile hareket etmemi engeller.	1	2	3	4	5
12. Tüm belirsiz durumlardan uzak durmak zorundayım.	1	2	3	4	5

Ek-4.

Yetişkinler İçin Psikolojik Dayanıklılık Ölçeği

1. Beklenmedik bir olay olduğunda... Her zaman bir çözüm bulurum	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Doğu kez ne yapacağımı kestiremem
2. Gelecek için yaptığım planların... Başarılması zordur	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Başarılması mümkündür
3. En iyi olduğum durumlar şu durumlardır... Ulaşmak istediğim açık bir hedefim olduğunda	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Tam bir günlük boş bir vaktim olduğunda
4. ...olmaktan hoşlanıyorum Diğer kişilerle birlikte	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Kendi başıma
5. Ailemin, hayatta neyin önemli olduğu konusundaki anlayışı... Benimkinden farklıdır	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Benimkiyle aynıdır
6. Kişisel konuları ... Hiç kimseyle tartışmam	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Arkadaşlarımla/Aile-üleriyle tartışabilirim
7. Kişisel problemlerimi... Çözmem	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Nasıl çözebileceğimi bilirim
8. Gelecekteki hedeflerimi... Nasıl başaracağımı bilirim	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Nasıl başaracağımdan emin değilim
9. Yeni bir işe/projeye başladığımda ... İlerive dönük planlama yapmam, derhal işe başlarım	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Ayrıntılı bir plan yapmayı tercih ederim
10. Benim için sosyal ortamlarda rahat/esnek olmak Önemli değildir	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Çok önemlidir
11. Ailemle birlikteyken kendimi ... hissederim Çok mutlu	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Çok mutsuz
12. Beni ... Bazı yakın arkadaşlarım/aile üyelerim cesaretlendirebilir	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Hiç kimse cesaretlendiremez
13. Yeteneklerim... Olduğuna çok inanırım	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Konusunda emin değilim
14. Geleceğimin ... olduğunu hissediyorum Ümit verici	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Belirsiz
15. Şu konuda iyiyimdir... Zamanımı planlama	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Zamanımı harcama
16. Yeni arkadaşlık konusu ... bir şeydir Kolayca yapabildiğim	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Yapmakta zorlandığım
17. Ailem şöyle tanımlanabilir ... Birbirinden bağımsız	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Birbirine sıkı biçimde kenetlenmiş
18. Arkadaşlarımdaki ilişkiler ... Zayıftır	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Güçlüdür
19. Yargılarıma ve kararlarıma ... Çok fazla güvenmem	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Tamamen güvenirim
20. Geleceğe dönük amaçlarım ... Belirsizdir	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	İyi düşünülmüştür
21. Kurallar ve düzenli alışkanlıklar ... Günlük yaşamımda yoktur	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Günlük yaşamımı kolaylaştırır
22. Yeni insanlarla tanışmak ... Benim için zordur	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Benim iyi olduğum bir konudur
23. Zor zamanlarda, ailem ... Geleceğe pozitif bakar	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Geleceği umutsuz görür
24. Ailemden birisi acil bir durumla karşılaştığında... Bana hemen haber verilir	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Bana söylenmesi bir hayli zaman alır
25. Diğerleriyle beraberken Kolayca gülerim	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Nadiren gülerim
26. Başka kişiler söz konusu olduğunda, ailem şöyle davranır: Birbirlerini desteklemez biçimde	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Birbirlerine bağlı biçimde
27. Destek alırım Arkadaşlarımdan/aile üyelerinden	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Hiç kimseden
28. Zor zamanlarda ... eğilimim vardır Her şeyi umutsuzca gören bir	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Beni başarıya götürebilecek iyi bir şey bulma
29. Karşılıklı konuşma için güzel konuların düşünülmesi, benim için ... Zordur	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Kolaydır
30. İhtiyacım olduğunda ... Bana yardım edebilecek kimse yoktur	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Her zaman bana yardım edebilen birisi vardır
31. Hayatımdaki kontrol edemediğim olaylar (ile) ... Başa çıkmaya çalışırım	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Sürekli bir endişe/kaygı kaynağıdır
32. Ailemde şunu severiz ... İşleri bağımsız olarak yapmayı	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	İşleri hep beraber yapmayı
33. Yakın arkadaşlarım/aile üyeleri ... Yeteneklerimi beğenirler	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Yeteneklerimi beğenmezler

Ek-5.**Beş Faktörlü Kişilik Ölçeği (BFI)**

Aşağıda sizi kısmen tanımlayan (ya da pek tanımlayamayan) bir takım özellikler sunulmaktadır. Örneğin, başkaları ile zaman geçirmekten hoşlanan birisi olduğunuzu düşünüyor musunuz? Lütfen aşağıda verilen özelliklerin sizi ne oranda yansıttığını ya da yansıtmadığını belirtmek için sizi en iyi tanımlayan rakamı her bir özelliğin yanına yazınız.

Kendimi biri olarak görüyorum

-
___	1. Konuşkan
___	2. Başkalarında hata arayan
___	3. İşini tam yapan
___	4. Bunalımlı, melankolik
___	5. Orijinal, yeni görüşler ortaya koyan
___	6. Ketum/vakur
___	7. Yardımsever ve çıkarıcı olmayan
___	8. Biraz umursamaz
___	9. Rahat, stresle kolay baş eden
___	10. Çok değişik konuları merak eden
___	11. Enerji dolu
___	12. Başkalarıyla sürekli didişen
___	13. Güvenilir bir çalışan
___	14. Gergin olabilen
___	15. Maharetli, derin düşünen
___	16. Heyecan yaratabilen
___	17. Affedici bir yapıya sahip
___	18. Dağınık olma eğiliminde
___	19. Çok endişelenen
___	20. Hayal gücü yüksek
___	21. Sessiz bir yapıda
___	22. Genellikle başkalarına güvenen
___	23. Tembel olma eğiliminde olan

-
- ___ 24. Duygusal olarak dengeli, kolayca keyfi kaçmayan
- ___ 25. Keşfeden, icat eden
- ___ 26. Atılgan bir kişiliğe sahip
- ___ 27. Soğuk ve mesafeli olabilen
- ___ 28. Görevi tamamlanıncaya kadar sebat edebilen
- ___ 29. Dakikası dakikasına uymayan
- ___ 30. Sanata ve estetik değerlere önem veren
- ___ 31. Bazen utangaç, çekingen olan
- ___ 32. Hemen hemen herkese karşı saygılı ve nazik olan
- ___ 33. İşleri verimli yapan
- ___ 34. Gergin ortamlarda sakin kalabilen
- ___ 35. Rutin işleri yapmayı tercih eden
- ___ 36. Sosyal, girişken
- ___ 37. Bazen başkalarına kaba davranabilen
- ___ 38. Planlar yapan ve bunları takip eden
- ___ 39. Kolayca sinirlenen
- ___ 40. Düşünmeyi seven, fikirler geliştirebilen
- ___ 41. Sanata ilgisi çok az olan
- ___ 42. Başkalarıyla işbirliği yapmayı seven
- ___ 43. Kolaylıkla dikkati dağılan
- ___ 44. Sanat, müzik ve edebiyatta çok bilgili

Lütfen kontrol ediniz: Bütün ifadelerin önüne bir rakam yazdınız mı?

Ek-6.**Sosyo-Demografik Veri Formu**

1)Yaşınız	
2) Cinsiyetiniz	kadın () erkek ()
3) Kaç yıldır evlisiniz	
4) Çocuk sahibi olma durumunuz	Var ()
	yok ()
5) Herhangi bir psikiyatrik rahatsızlığınız var mı	Var ()
	yok ()
6) Anksiyete , depresyon ,OKB gibi bir psikiyatrik tanı aldınız mı ?	Var ()
	yok ()
7) Tekrarlayan şüphe duyma ve kontrol etme kompulsüyonlarınız var mı	Var ()
	yok ()
8) Hayatınızda belirsiz olay ve durumların sıklığı nedir	sık sık belirsizlik yaşarım ()
	nadiren belirsizlik yaşarım ()
	hiç belirsizlik yaşamam ()
9) Geleceğe yönelik bakış acınız nedir	Karamsar ve umutsuzum geleceğe yönelik kaygılarım var
	Geleceğin iyi olacağına yönelik inancımı hiç kaybetmedim umutluyum
	zaman zaman umutsuz zaman zaman umutlu oluyorum

10) Günlük işlerinizi sürdürme , planlama ve organize etmede kendinizi nasıl görüyorsunuz	oldukçaa planlı ve organizeyim ()
	devamlılığı olan bir planlılık yok sürdürülebilir değil ()
11) Ailenizden gördüğünüz desteği nasıl tanımlarsınız	ilgili ve ihtiyacım olduğu her an maddi ve manevi yanımda olacaklarını bilirim
	ilgisiz , ihtiyacım olduğunda desteklerini göremem
12) Eşinizden destek görürmüsünüz	Her zaman görürüm ()
	Nadiren görürüm ()
	Hiç görmem ()
13) Kişiler arası ilişkilerde kendinizi nasıl tanımlarsınız	Dışa dönük , sosyal ,aktif ve konuşkan ()
	İçe dönük ,utangaç ve mesafeli ()
14) Sosyal adptasyonunuzu ve sosyal aktivitelerde bulunma isteğinizi nasıl tanımlarsınız	gittiğim her yerde kolay ortama alışır rahat bir şekilde çevre edinirim ,sosyal aktivitelerde sık bulunurum ()
	ortama alışmam zaman alır zor arkadaşlık kurarım , sosyal aktivitelerde sık bulunmam ()
15) Eşiniz tehlikeli bölgelere göreve gittiği zamanlarda haber alma sıklığınız nedir	her zaman haber aldım ()
	Hiçbir zaman haber alamadım ()
	düzenli olarak olmasada genel olarak aldım ()
16) Eşinizin görevi nedeniyle değişen ev ,okul iş ve sosyal çevre ortamının hayatınızda yarattığı belirsizlik durumu var mı ?	Evet var
	Hayır yok
17) Var ise sıklığı nedir	Her zaman bu belirsizliği

	yaşarız ()
	Sık sık bu belirsizliği yaşarız ()
	Nadirende olsa bu belirsizliği yaşarız ()

Ek 7.**Ölçek İzinleri**

Gönderen: Nejat Basım

<nbasim@gmail.com>

Gönderildi: 1 Aralık 2020 Salı 15:40

Kime: tugce-gurel-17@hotmail.com <tugce-gurel-17@hotmail.com>

Konu: yetişkinler için psikolojik dayanıklılık ölçeği

Merhaba. Ölçeği çalışmalarınızda kullanabilirsiniz. Ölçeğin yer aldığı makaleyi, makalenin sonunda yer alan ölçeğin word ortamındaki halini ve değerlendirme esaslarını içeren bilgi notunu ekte gönderiyorum. Çalışmalarınızda kolaylıklar dilerim.

Prof. Dr. H. Nejat Basım

Başkent Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Dekanı

Bağlıca Kampüsü Fatih Sultan Mah. Eskişehir Yolu 18.
Km. 06790 Etimesgut- ANKARA

Tel: (0312)2466645

e-posta: nbasim@gmail.com

e-posta: nbasim@baskent.edu.tr

Gönderen: tuğçe gürel <tuğce-gurel-17@hotmail.com>

Gönderildi: 9 Aralık 2020 Çarşamba 11:10

Kime: Nebi Sumer

<nebi.sumer@sabanciuniv.edu>

Konu: Re: Tuğçe Gürel Usandım - YDÜ Klinik Psikoloji Tezli Yüksek Lisans - ölçek Onayı Hk.

Sayın Prof. Dr. Nebi Sümer Ben , Klinik Psikoloji Tezli Yüksek Lisans öğrencisi Tuğçe Gürel Usandım . Beş Faktör Kişilik özellikleri ölçeğinin uygulama iznini vermiştiniz fakat 44 maddelik olan formuna ulaşamadım ricam ölçeği ve uygulamasını gönderebilir misiniz .

Şimdiden teşekkürler saygılarımla

Nebi Sumer <nebi.sumer@sabanciuniv.edu> şunları yazdı (3 Ara 2020 23:20):

Memnuniyetle kullanabilirsiniz. Çalışmanızda başarılar dilerim.

NEBİ SÜMER
ÖĞRETİM ÜYESİ
FACULTY MEMBER

Sabancı Üniversitesi
Üniversite Caddesi No:27
34956 Orta Mahalle, Tuzla – İstanbul

T 0 216 483 93 20
F 0 216 483 92 50
www.sabanciuniv.edu

Sabancı
Üniversitesi

Gönderen: Hakan Sarıçam
 <hakansaricam@gmail.com>
Gönderildi: 3 Aralık 2020 Perşembe 01:55
Kime: tuğçe gürel <tugce-gurel-17@hotmail.com>
Konu: Re: Tuğçe Gürel Usandım - YDÜ -Klinik psikoloji Tezli Yüksek Lisans -Ölçek onayı Hk.

Tuğçe Merhabalar,
 Ölçek maddeleri ve puanlama bilgileri ektedir.
 Tez çalışması kapsamında memnuniyetle kullanabilirsiniz.
 Kolaylıklar dilerim.

tuğçe gürel <tugce-gurel-17@hotmail.com>, 1 Ara 2020 Sal, 11:56 tarihinde şunu yazdı:

Sayın ,Doç . Dr .Hakan Sarıçam
 Ben, Yakın Doğu Üniversitesi Klinik Psikoloji Tezli Yüksek Lisans öğrencisi Tuğçe Gürel Usandım . Askeri personel eşlerinin psikolojik sağlık , belirsizliğe tahammül ve duygularını yönetme becerilerini araştırdığım bir yüksek lisans tezi hazırlamaktayım . Tezimdeki amacım; askeri personel eşlerinin hangi alanlarda destek almaları gerektiğini tespit edebilmek bu bağlamda "Belirsizliğe tahammülsüzlük Ölçeği "uygulayabilmeyi ve sonuçlarını gözlemlemeyi bir şans olarak görüyorum . izniniz olursa ölçeğinizi tezimde uygulamak isterim . Şimdiden teşekkürler.

Bilgilerinize , saygılarımla.

Benim için ,
 teşekkürler
 Tuğçe Gürel
 Yakın Doğu Üniversitesi
 Klinik Psikoloji
 Öğrencisi

ÖZGEÇMİŞ

Tuğçe Usandım, 20 mayıs 1993 tarihinde Çanakkale de doğmuştur. İlkokulu Gazi ilköğretim okulunda okumuştur. Lise öğrenimini de yine aynı şehirde Ali Haydar Önder Anadolu Lisesinde tamamlamıştır. Üniversite eğitimini ise İstanbul ‘da bulunan Beykent Üniversitesi’nde almıştır. Beykent Üniversitesi Fen-Edebiyat fakültesi psikoloji bölümü’nden 2016 yılında onur belgesi ile mezun olmuştur. Lisans eğitimi sürecinde ve sonrasında Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi, Çanakkale devlet hastanesi psikiyatri yataklı servisinde, poliklinliğinde ve TRSM de stajyer psikolog olarak zorunlu ve gönüllü stajlarını tamamlamıştır. İstanbul Ateşehir’de bulunan özel NAİSA Psikolojik danışmalık merkezinde gönüllü stajını tamamlamış ve ardından kısa süreli danışman görmüştür. 2018 Yılında Kıbrıs’ta bulunan Yakın Doğu Üniversitesinde Klinik psikoloji yüksek lisansına başlamıştır. Yüksek lisans eğitimi devam ederken zorunlu stajını Kıbrıs’ta bulunan Yakın Doğu Üniversite hastanesinde psikiyatri poliklinliğinde tamamlamıştır. Aldığı eğitimler Kıbrıs ruh sağlığı enstitüsünde pozitif psikoterapi temel eğitimi uzman psikolog Nevin dök ten almış olduğu Çözüm odaklı kısa psikoterapi eğitimi, çevrim içi terapi merkezinden almış olduğu BDT ve Cinsel terapi eğitimleri, İstanbul ruh sağlığı enstitüsünün açmış olduğu Projektif ve Objektif testler sertifika programlarına katılmış ve uygulayıcı olarak yetkinlik kazanmıştır. Şuan da resmi bir kuruma bağlı olarak çalışmamakla birlikte online danışmanlık hizmeti vermektedir.

İNTİHAL RAPORU

THE ROLE OF PERSONALITY CHARACTERISTICS IN THE
RELATIONSHIP BETWEEN PSYCHOLOGICAL STABILITY AND
INTOLERANCE FOR UNCERTAINTY OF MILITARY STAFF WIFE

ORJİNALLİK RAPORU

% 12	% 12	% 4	%
BENZERLİK ENDEKSİ	İNTERNET KAYNAKLARI	YAYINLAR	ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1	docs.neu.edu.tr İnternet Kaynağı	% 5
2	dspace.ankara.edu.tr İnternet Kaynağı	% 1
3	dergipark.ulakbim.gov.tr İnternet Kaynağı	% 1
4	dergipark.org.tr İnternet Kaynağı	% 1
5	www.turkpsikolojidergisi.com İnternet Kaynağı	% 1
6	acikerisim.fsm.edu.tr:8080 İnternet Kaynağı	<% 1
7	www.researchgate.net İnternet Kaynağı	<% 1
8	acikerisim.isikun.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1

www.openaccess.hacettepe.edu.tr:8080

Etik Kurul Başvuru Onayı

24.03.2021

Sayın Tuğçe Gürel Usandım

Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu'na yapmış olduğunuz YDÜ/SB/2021/899 proje numaralı ve **“Askeri Personel Eşlerinin Kişilik Özellikleri ile Belrisizliğe Tahammülsüzlük Düzeyleri Arasındaki İlişkide Psikolojik Dayanıklılığın Rolü”** başlıklı proje önerisi kurulumuzca değerlendirilmiş olup, etik olarak uygun bulunmuştur. Bu yazı ile birlikte, başvuru formunuzda belirttiğiniz bilgilerin dışına çıkmamak suretiyle araştırmaya başlayabilirsiniz.

Doçent Doktor Direnç Kanol

Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu Raportörü

Not: Eğer bir kuruma resmi bir kabul yazısı sunmak istiyorsanız, Yakın Doğu Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu'na bu yazı ile başvurup, kurulun başkanının imzasını taşıyan resmi bir yazı temin edebilirsiniz.